

652/
1975/3

8751
94936520
202-4070333

1

9

7

5

6

შინაარსი

ქოჩოქი

კოეზია, კოეზა

ფრ. ხალვაში — ლექსები	3
ს. ქეთელაური — დილა მოთხრობა	9
ზ. გორგილაძე — მავთულზე გა- ბეული წვეთები ლექსები	20
მ. ვარშანიძე — ჩემი დედულეთი ქრონიკები	31

ნ ა რ კ ვ ე ვ ი

ო. გუმბარიძე — საზღვართან	52
---------------------------	----

წ ე რ ი ლ ე ბ ი

ალ. ჩაველიშვილი — დამწყებ მწერლებთან მუშაობის ჯგუფი- ერთი საკითხი	64
მ. დავითაძე — სატრფიალო გა- შვირება-გაბაასების ტრადი- ცია აჭარაში	71

წიგნების მიმოხილვა

ა. მუტაარაძე — გადიდოთ ქალი	93
მურალ „მორეზის“ 1975 წლის ნომრების შინაარსი	95

13116

ლიტერატურულ-მხატვრული და
საზოგადოებრივ-პოლიტიკური
შურნალი

საქართველოს საბჭოთა
მწერლების კავშირისა და
აჭარის განყოფილების
ორგანო

გ ა თ უ შ ი — 1975
ნომერი — დეკემბერი

ქ. ზარქაძის სსხ. საქ. სსრ
საბჭოთაო რესპუბლიკა
ბიბლიოთეკა

რედაქტორი ა. შონია

სარედაქციო კოლეგია: ხ. ახვლედიანი, მ. ვარშანიძე (პ. მგ. მდივანი),
პ. ღორია, აღ. ჩავლეიშვილი, ფრ. ხალვაში.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, ენგელსის ქ. № 21.

ტელეფონი — 33-71.

შელმოწერილია დასაბეჭდად 16.12.75. საბეჭდი თაბახი 6, საგამომცემლო 5 თაბახი
შეკვეთის № 4501 ემ 00536, ქაღალდის ზომა 60×90¹/₁₆, ტირაჟი 2.040.

* * *

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭდვითი სიტყვის სახელმწიფო
კომიტეტის მთავარბოლიგრაფმრეწვის ბათუმის სტამბა № 9
(ლუქსემბურგის, 20).

აჭარის უშრნალ-გაზეთების გამომცემლობა

ს ი ყ ვ ა რ უ ლ ი

მე რომ დღე ვიყო, აქ შენი ზათრით,
ძვირფასო, აღარ დავღამდებოდი.
იმედი ვიყო, მაშინ გნახავდი,
როცა შენ უკვე აღარ მელოდი.

მიწა რომ ვიყო, შეგიკაზმავდი
ჰაერს სიკეთით, მზით და ბალახით,
ყვავილი ვიყო, დამინახავდი,
ვერ მოგზიბლავდა სხვა დასანახი.

გზა ვიყო, იქით გაგიყოლებდი,
საითაც რწმენა ყოფნას გვაყვარებს,
ცა ვიყო, თვალში ჩაგიტოვებდი
სიღრმის სიწმინდეს და სიანკარეს.

დიდება ვიყო, იქნებ მეკადრა
მეთქვა, რომ მხოლოდ შენკენ
მოვილტვი,
თვით სიყვარული ვიყო, შენ გარდა,
სამყოფს უკეთესს სად ვიპოვიდი.

ფრთოსანი ვიყო, გიზიარებდი
ფრთებსა და ფრენის იდუმალებას,
ღვინო რომ ვიყო, ისე დამღევდი,
მოინატრებდი კვლავ ჩემს დაღევას.

ზომალდი ვიყო, მჭრელი კოსმოსთა,
ტანს გავიბანდი სხივთა ღელეზე,

იქნებ ჩვენ ღმერთსაც მეტად
მოვწონვართ
სხვა პლანეტების სიცოცხლეებზე.

შრომა რომ ვიყო მკლავს დავღალავდი
და რას შევექმნიდი შენთვის ვინ იცის,
რომ მომერჩინა რამდენ ღალატით
ნაიარევი შენი სინდისი.

იყავი ჩემთან, არ მიმატოვო,
ვერავენ შეძლოს ჩვენი გაყოფა,
შენ, მოგიზგიზე სულის ატომო,
გადამინათე ყოფნა-არყოფნა.

ს ვ ლ ა

თუ ჩემი გემი სადმე შეჩერდა,
მაინც მიმიყვანს ჟამთა ზომალდი,
მე იმ კუნძულის აღქმულ გორამდი,
სადაც ფიქრების ჭრელი კენჭებით
ჩემთა იმედთა ყორეს ვყორავდი.

სადაც დავტოვე ნორჩი ცისკრების
განთიადებად შლილი განგაში,
სადაც ვამბობდი: თუ კი ვიქნები,
ცხოვრების ჭკვიან ფურცელს გადავშლი.

მიმიყვანს, მჯერა, ვიცი მიმიყვანს
გემი სანატრელ მყუდრო ყურემდი,
სადაც ცრემლითაც მითქვამს—„კი მიყვარს“,
და ცაზე მიმდნარ ნისლს გავყურებდი.

სადაც ბავშვები. — მე და დღე ჩემი,
ბუხარში ფიჩხთან ერთად ვბოლავდით,
სადაც ფიქრების ჭრელი კენჭებით
ჩემთა იმედთა ყორეს ვყორავდით.

მიფრინავდნენ წეროები

მიფრინავდნენ წეროები, —
მწკრივი ფრთოსან მხედართა,
ატირებდა ქარი ყავარს,
ჭერში წვეთი წვეთავდა,
ფოთლებს ჰკლავდა შემოდგომა...
ამას ყველა ზედავდა,
მაგრამ ყველას არ შეეძლო
ამის გამო ედარდა.

ვისაც უყვარს სიყვარული,
სიმაართლე და სიკეთე.

ვინაც ზედავს ჩიტი ხეზე
ბუდეს როგორ იკეთებს,
ვისაც ალღობს გაზაფხულის
სინათლე და სინედლე,
იმან იცის ეს ზეები
მოისზამენ იმედებს.

ირგვლივ ზოგჯერ ქვითინია,
ზოგჯერ ქვებიც მღერია.
ვაი, იმას, ვინც მუდამყამ
მხოლოდ ბედნიერია.

* * *

მიყვარს სმა წინანდალის,
უფრო მიყვარს მანავი,
ჩხავერი კი ყველას ჯობს,
რაა დასამალავი.

ყველაფერს მიჩვენია ჩემი ყავრის კარავი,
მისი ჭერის ღირე ვარ, ფუძე მისი ბალავრის.
მისი სევდის მთქმელი ვარ,
მისი თბილი სალამის,

ნატვრის ასრულება ვარ,
ერთადერთის, მთავარის;

მგზავრი უკვე გავლილის და იმ გადასავალის,
სადაც მელის ხიფათი მრავალი და მრავალი.
მაგრამ უფრო ლამაზი ქვეყანაზე რა არის, —
თუ ხარ მცველი სიცოცხლის და წინაპრის სამარის.
მჯერა! ეს დღე ჩემსავით არ უყვარდა არავის.
თუ არ გიყვარს ვერც უმღერ,
რაა დასამალავი.

ც ხ მ ო რ ი ს ი

პატარა თანასოფლელებს

აქ შემომხვდა მზე პირველად,
სხივით სხივზე დართული,
პირველი გზა დავინახე, ბორბალი და მავთული.

ამ კერასთან ამიღია სადღეგრძელო პირველი,
აქ მიგრძენია მეგობრული გული — გულთამხილველი.

მომეჩვია აქ პირველად
სიტყვა ხამი, უხეში
და შევებით ორივენი აქვე ლექსის უღელში,

რათა მეთქვა: მე ამ მთების
შვილი ვარ და ბედი ვარ,
ამ ქოხების ხმით მემღერა,
ტკივილებით მეტირა.

აქ მე გეგელიძეებთან, ცხმორისთან, ახოსთან,
ღარდა-ღურდა ღელიძეებთან
ისევ ისე ვახსოვარ.

გამოქლეჩილ სახელოებს სევდის ძაფით ვკერავდი,
თვალეებს წიგნით ჩავითბობდი,
ყელს კი — ნაცარკვერათი.

აქ ჩემს ახლადგამოწვართულ ქართველობას ელოდა
ბევრი თეთრი გაზაფხული,
ბევრი მწიფე რთველობა.

საყვარელო პატარებო,
შუათნებო, დიდებო!
ამ სიცოცხლის დღენი ბედმა სადაც უნდა გვითენოს,

იმ მთა-ბარის შუქი ვლოცოთ,
რომ აყვავდა აკვანთან,
ტკბილი მისი მოგონება
ვერაფერმა წაგვართვას.

მესხეთი გულში

ეგ სისხლისფერი შენი ყვავილი
გულს მომიცხუნე, ჩემო მესხეთო,
ქვაც შეუბნება, აქ რომ გავეღვი,
სიმღერა ჩემგან დაისესხეთო.

მკერდგათელილი, ვაზმოხალთული
ბედს შესცქეროდი მწუხარ თვალებში
და ვერ გარჩენდა არაქართული
სიტყვა, ან ლოცვა ანდა ალერსი.

გადივიწვევ ცრემლი და ოხვრა,
მაგრამ გზას მაინც ვინ აიოლებს,
გამჩნევ სხეულზე იმ ძველ, ამომხმარ
ვაზთა ტერასებს, როგორც ჭრილობებს.

გიქვებ სიფხიზლეს, ჩემო მესხეთო,
გჭირია? დუშმანს კვლავ შევაკვდებით.
დღეს აჭარაშიც, უნდა შეხედო,
როგორ ითლება შენი აკვნები,

შვილებს მადლიან მარჯვენს უფასებ,
სიყვარულია შენი დამცველი,

უფრო გაბრწყინდეს ქართულ სუფრაზე,
მესხეთო, შენი ნაყოფ-ნაწველი.

ისე ტბილია შენი დანახვა,
კიდევ მრავალი მოვა მგოსანი,
რათა სიმღერის სხივზე ასახას
შენი ღლეების კრიალოსანი.

იმედი ჩემგან დაისესხეთო,
მეტყვიან ქვებიც, აქ რომ გავივლი,
მკერდზე მესროლე, ჩემო მესხეთო,
ეგ სისხლისფერი შენი ყვავილი.

ფიქრები სასაფლაოს შესასვლელთან

ჩამოღვართლა მზე — ოქროს ლავა,
შესანდობარი ყანწით ილევა,
ადგას იმხელა გრანიტი საფლავს,
მგლოვარსაც ქვეშქვეშ გაგვიღება.

სამარიდანაც დღეს ბევრი გვიშლის,
ჟამი ცოცხლებსაც ცოდვას აბრალებს, —
მარმარილოთა ტლანჭი სიშიშველე
ჩანს სირცხვილივით ზოგ-ზოგ საფლავზე.

ჩვენ გვყავდა მეფეც, გმირიც, მგოსანიც
ერისთვის ტანჯვის ბედით ვნებული,
სიცოცხლე განვლეს პატიოსანი,
სიკვდილშიც დარჩნენ მოკრძალებულნი.

შენ, ღლევანდელს რომ ქმნი და პატრონობ,
მომავალს ღირსი უნდა უმზადო,
ყოველ საქმეში ძეგლად ჩატოვო
გზა სინდისივით სუფთა, უზადო.

საღვანელო

დ დ დ

ამას წინათ ერთი უცნაური წერილი მივიღე. სტუდენტობისდროინდელი მეგობარი მწერდა:

— ნეტა, როგორ ხარ ახლა, ჯონდო, ჩემო დიდი ხნის უნახავო მეგობარო! რამდენჯერ გამახსენდება შენი გრძელი ცხვირი და მომენატრება შენი გუბები იუმორი — უწყინარი, უბოროტო სუბტილობა, რითაც თავის თავსაც და სხვებსაც განუზრგვლად აქილიყვებდი. სხვაც ბევრი რამ მახსოვს მაშინდელი, მაგრამ ყველაზე მშვირად მაინც ჩვენი ლიტერატურული პაექრობები მავიწყდება, რომელთაც მუდამ ერთნაირად ვიწყებდით და არასოდეს კი არ ვამთავრებდით.

მე, ზომი გახსოვს ლიტერატურის რა თავგამოდებული ქომაგიც ვიყავი, წაუვითხავს არაფერს გაფუშვებდი და ყოველ წიგნში — რომანში, მოთხრობაში და თვით ლირიკულ ლექსებშიც კი ცხოვრებისეულ სიმართლეს ვხედავდი. ლიტერატურას ჩემზე ნაკლებად არც შენ კითხულობდი, მაგრამ თითქმის იმიტომ, რომ დაგეცინა და გაგებიანებებინა. კითხულობდი და თან ცხვირში ისე ქსიტინებდი, თითქმის სტრაქონებიდან უსიამო სუნის გაცემდა. ზოლო როცა დაამთავრებდი, წიგნს ზეღუკუნულმა გადაისროდი და საწოლზე გულაღმა გამოტოლი აგდებოდა იტყუოდი:

— საოცარია, საკვირველია... როგორ უყრიან თავს ამდენ სისულელეს? რისთვის იტყუებენ ტვინს?

მე კი, პირიქით, წიგნის მეტი არაფერი მწამდა. რეალური ცხოვრება ჩემთვის მხოლოდ წიგნებში არსებობდა. სხვა ცხოვრებას არ ვიცნობდი და თავიც სულ წიგნიერი ამბებით მქონდა გამოტენილი. უბრალო ამხანაგურ საუბარშიც კი წიგნებიდან ამოკრეფილი ფრაზებით ვმეტყველებდი.

ამით მამის ძალიანაც ვამყობდი და ის კი არ ვიცოდი, რომ სულ ერთი-
ვად წიგნებით ზედვა ზოგჯერ უწიგნურობაზე უარესი ყოფილა.

და აი, ერთხელ...

იმ დილასაც, ჩვეულებრივ, გამეღვიძა თუ არა, მაშინვე გუშინ დაწ-
ყებულ წიგნს გადავსწვდი, მაგიდაზე რომ მედო, თავით, და ჩანიშნულ
გვერდზე გადავშალე. კითხვამ ჩვეულებრივ შემეიყოლია და თანდათან ისე
გამიტაცა, რომ ინსტიტუტში წასვლა გადამავიწყდა. თავი რომ ავწიე,
უკვე ათი სრულდებოდა. ახალა გამახსენდა, რომ დღეს, ცხრა საათზე
სპეციალობაში ჩათვლა უნდა მიმეღო. — დასწყევლოს ღმერთმა, რა დრო
გასულა, ე, ბიჭო, ჩქარა! — წამოვიძახე საკმაოდ ხმამაღლა, საბანი გადა-
ვიძირე და პირსაბანზე გავვარდი.

ჩემ შემოსვლამდე შენც გაგღვიძებოდა, ბალიშს იდაყვით დაყრდნო-
ბოდი და თვალებს იფშვნეტდი. ალბათ ჩემმა წამოძახილმა გაგაღვიძა,
რადგან შემოსვლისთანავე უკმაყოფილოდ შემეკითხე:

— რა იყო, რაზე ყვიროდი?

— რაღა რა იყო, ჩათვლაზე დამგვიანებია-მეთქი, — გითხარი და ჩაც-
მის შეგუდექი. — წიგნს ვკითხულობდი და აი... სულ გადამავიწყდა. თა-
ნაც დღეს უკანასკნელი ვადა მაქვს.

— წიგნის გულისთვის რა თავს იღუპავდი, ბიჭო, მერე წაგვეკითხა.

— აბა, რომ ველარ მოვწყდი...

— ახალია?

— კი.

— თანამედროვეა?

— კი. და ისეთი კარგია, ისეთი, რომ... პირდაპირ ბრწყინვალეა.

— მაინც რით არის ასეთი ბრწყინვალე? — ბალიშს იღლიის ქვეშ
ამოიდევ, თვალები მოჭუტე და „ასეთი ბრწყინვალე“ როგორღაც გაგრძე-
ლებულად და ტკეპნით წარმოსთქვი. მე, რა თქმა უნდა, ამას უმაღ მიგიბ-
ვდი და ცოტა არ იყოს უკმეხად და ხმამაღლა გიპასუხე:

— რითი და, იმითი, რომ დახატულია ცხოვრებისეული სურათი,
მართალი, რეალური სურათი! გაიგე?

— ცხოვრებისეული მართალი სურათი? — უნდობლად ჩაიცინე შენ
და უკვე საბაეჭროდ მოემზადე — ბალიშს შეიმალე და თვითონაც ზევით
ამოიწიე, მაგრამ მე აღარ მოგისმინე. კარგად ვიცოდი, ამის შემდეგ რა-
საც მეტყოდი — ეს არაერთხელ მქონდა მოსმენილი და ვიცოდი: ცხოვ-
რება ისეთი უკიდევანო რამ არის, რომ მას წიგნში ვერავინ ჩატევს, და
მამასადამე, ვერც მართალ სურათს ვინმე დახატავს, რომ იგი, ცხოვრება,
— მით უფრო ჩვენი, დღევანდელი — შეუჩერებლად მიჰქრის წინ, კოს-
მოსური სისწრაფით და მისი კვალდაკვალ დევნა ან გადასწრება მხოლოდ
გენიოსთა ზვედრია და გენიოსები კი ჩვენს ღარიბ საუკუნეს აღარ ჰყავს.
რომ ცხოვრებაში სულ სხვა რაღაც ხდება, ზოლო წიგნებში დახატული

ცხოვრება წიგნებშივე რჩება, რომ... ერთი სიტყვით გააბამდი მამოქვეყნოსავით, — რა ღმერთმანი ენაზე ჭავლი მოგედებოდა და მე არ მქონდა. საჩქაროდ წამოგკრიფე მავიდიდან სემინარის რვეულები და კარი გავიჯახუნე.

აივანზე შევდექი და მამადავითის მთას გავხედე. მეჩქარებოდა, მაგრამ მთაწმინდა ისეთი ლამაზი ჩანდა ცის ლაყვარდ ფონზე, რომ თვალი კარგა ხანს ვერ მოვწყვიტე. ნუშისა და ტყემლის თეთრ-წითელი ყვავილებით შეფიჭებული და დილის მზით აფერადებული ცადაზიდული სატელევიზიო ანძით იგი ლურჯ ზღვაში შეცურებულ და საზვიამოდ მორთულ უზარმაზარ ზომალდს ჰგავდა, თითქოს უსასრულობისაკენ მიიჩქეოდა და ძირს დაფენილი აფუსფუსებული ქალაქიც თან მიჰქონდა.

კიბეზე ქუსლების კაკუნით ვიღაც ამოდიოდა. როგორც იქნა, მოვსწყვიტე თვალი მთაწმინდას და მეც კიბისაკენ შევბრუნდი. შევბრუნდი, მაგრამ ფეხი წინ ველარ წავდგი: კიბეზე უცნობი ქალიშვილის შემკრთალ, ფართოდ გახეილ თვალეშს წავაწყდი, და ჩემდაუნებურად შევდექი. ის თვალეშები დღესაც ცოცხლად მახსოვს და ალბათ სიკვდილამდე ვერც დავივიწყებ. მრგვალ, სპილოსძვლისფერ სახეზე ლერწმის ტევრით მოჩრდილულ ორ უძირო ტბას ჰგავდნენ, — უძიროსა და კამკამას, რომელთა სიღრმეებიდან თითქოს იმდროინდელი ლაყვარდი ცა შემომყურებდა, და შუქთან ერთად რაღაცნაირ სურნელსაც მაფრქვევდა. ჩვენი თვალეშები სწორედ მაშინ შეხვდნენ ერთმანეთს, როცა კიბის უკანასკნელ საფეხურზე შემოაბიჯა, აზიდული მკერდი როგორღაც ზომაზე მეტად წინ წავდებოდა ამოიტანა ზევით და თვალეშები ხანგრძლივად და შოლოდინით მომაშტერა. წამით თითქოს შედგა კიდეც, მერე ერთბაშად შებრუნდა და მხრებზე დაფენილი ტალღოვანი თმის რხევითა და მოკლე აჩქარებული ნაბიჯებით კორპუსის ბნელ დერეფანში გაუჩინარდა.

რა დამემართა იმ წუთში, ახლაც არ ვიცი, — გულში რაღაც უცნაურმა ყრუოლამ დამიარა და მთელი ტანით ამოთრთოლა. ივანე არა, ასეთი რამ წინათაც მომსვლია, — ერთ შემოხედვას ზევრჯერ ავუფორობაქებივარ, ჭაბუკის გულს ბევრი კი არ უნდა, მაგრამ ეს სულ სხვა რაღაც იყო, — ასეთი თვალეშები ჯერ არსად მენახა. მათი ნათელი თითქოს გულში ჩამრჩა და თავდავიწყების ნელ-თბილ ბურანში გამხვია. ვერც წინ წასვლას ვახერხებდი, ვერც უკან დაბრუნებას, რეტდასხმულივით ვიდექი კიბის თავზე და დერეფნის სიღრმეებიდან მონადენ მოკლე ნაბიჯების თანაბარ კაკუნს ვისმენდი. ნაბიჯების ხმა თანდათან მშორდებოდა, თანდათან ყრუდ ისმოდა და ბოლოს სულაც შეწყდა.

როგორღაც უცბად შეწყდა, მოულოდნელად და დერეფანში დუმილი და უძრაობა ჩამოდგა. ამ მოულოდნელობამ უარესად დამაბნია, დამაბნია, შემაშინა კიდეც: ნაბიჯების ხმა უკანასკნელი სიბიძე იყო, რომელიც ერთგვარ სიასლოვეს მაგრძნობინებდა, ახლა კი ეს უკანასკნელი ძაფიც გამი-

წყდა და თვალწინ უსასრულო სიშორე გამოეჩინა. მომეჩვენა, რომ რაღაც ცაქკარგავდი, რაღაც ძალიან დიდსა და სანუკვარს და გული შემეკუმწია დაუფიქრებლად მოვწყდი ადგილს და ნახევრად ბნელ დერეფანში შევ-
ვარდი. რად შევბრუნდი უკან? რა მინდოდა? ვის მივსდევდი ან რატომ
ვჩქარობდი? — არ ვიცი. მხოლოდ ის მახსოვდა, რომ ის იქით წავიდა და
მამასაღამე, მეც იქით უნდა წავსულიყავი... სხვა გზა არ მქონდა.

შუა კიბის ბაქანზე შევდექი და ცრემლი და ვიწრო დერეფანი თავიდან
ბოლომდე დავხვერე, მაგრამ დერეფანში კაცის ჭკპანება არ ჩანდა და არც
ჩამოიშუმი ისმოდა. სტუდენტები ამ დროისათვის წამსვლელები უკვე წა-
სულები იყვნენ, სოლო ვისაც დილით ლექცია ან გამოცდა არ ჰქონდა,
ჯერ კიდევ ისევ ეძინათ, ან ეღვიძათ, მაგრამ, როგორც წესი, ადგომას არ
ჩქარობდნენ.

— ვინ იყო? ვისთან მოვიდა? რომელ ოთახში შევიდა? — ვჩურჩუ-
ლებდი ჩემთვის და ყველა კარს დაძაბული მოლოდინით ვამტყრდებოდი.
ორ ყრუ კედელს შორის უმოქმედოდ დგომა თანდათან აუტანელი შეიქ-
ნა. დერეფნის სიგიწროვე თითქოს მახრჩობდა — ყელში მიჭერდა და სუ-
ნთქვას მიძინებდა, სოლო გული ბუდიდან ამოვარდნას ლპობდა. მო-
ძრაობა, მოქმედება მინდოდა, — უმისამართოდ სირბილი და ყვირილი,
მაგრამ ადგილიდან ვერ ვიძვროდი. — გამოვა, ერთ-ერთი კარიდან უსა-
თუოდ გამოვა, — ვიმეორებდი დაუსრულებლად და სულ პაწია ზმაურ-
ზეც ზაფხანგში გაბმული ნადირივით ვკრთებოდი.

გავიდა ერთი საათი, საათნახევარი, კორპუსი ახმაურდა: სტუდენტებ-
მა გაიღვიძეს და ადგნენ, ზოგი შედის, ზოგი გამოდის, მაგრამ ის არცერთი
კარიდან არ გამოჩენილა. დგომა და ლოდინი უკვე მთლად გაუსაძლისი
გახდა, იმედი სანახევროდ გადამეწურა და სასოწარკვეთილება მომეძალა.
უკვე აღარ ვიცოდი, რა მექნა, — კიდევ ვმდგარიყავი და მეცადა, თუ წავ-
სულიყავი. ვხედავდი, რომ დგომა და ლოდინი არაფერს მაძლევდა, მაგ-
რამ ვერც ზელის ჩაქნევა და წასვლა გადამეწყვიტა — სანამ ის აქ მეგუ-
ლებოდა, არსად წასვლა არ შემეძლო. ვშფოთავდი, სივარეტს სივარეტზე
ვეწვოდი და ხელში ნაჭერ რვეულებს ნერვიულად ვკმუჭნიდი.

— ესენი მაინც დავყარო! — ვთქვი გულმოსულმა და კარი შემოვადე.
შენ ისევ ჩაგძინებოდა და ჩემი შემოსვლა არ გავიგია, კედლისაკენ გადა-
ბრუნებული მშვიდად ფშვინავდი. მაგიდაზე დახორავებულ წიგნებში ყა-
ზბეგის მესხეთე ტომი შევნიშნე, უცბად გამახსენდა, რომ იგი დიდი ხნის
გამოტანილი მქონდა ბიბლიოთეკიდან და მისი დაბრუნება რატომღაც
სწორედ ახლა მოვინდომე. წიგნი ავიღე და კარი ნელა გავიხურე.

ბიბლიოთეკა იქვე იყო, ჩვენი ოთახის გვერდით, მაგრამ არ მახსოვს
რომ წიგნი როდესმე დროზე დამებრუნებინოს. ამის გამო თავს მუდამ
დამნაშავედ ვგრძნობდი და ბიბლიოთეკარ ქალთან, დეიდა შაროსთან ყო-
ველთვის თავდალუნული მივდიოდი. დეიდა მარო ერთხანობას მტუქსავ-

და და ამოწერით მენსუქრებოდა, მაგრამ ჩემს უწესრიგობას თავდათავად მი-
ეჩვია, ალბათ, ჩხუბიც მობეზრდა, მხოლოდ საყვედურით ამაყდრდამხედ-
ვდა და შემწყნარებლურად გაიღიმებდა, თითქოს ამით იმის თქმა ლერდა,
რომ სულერთია, შენზე მაინც არაფერი სჭირსო.

მაშინაც ასე მივადექი თავდაბრილი, და როგორც ჩვეულებად მქონ-
და, წიგნიც უხმოდ დავუდე მაგიდაზე. დეიდა მარომაც ჩვეულებრივ, ამა-
ხედ-დამხედა და სტუდბილეთი გამომიწოდა. მხოლოდ ახლად მივხვდი,
რომ ჩემი რვეულები ისევ ხელში მეჭირა, იმავ წამს ჩათვლაც ისევ გამა-
ხსენდა, მაგრამ ამაზე ოდნავაც აღარ შეეწუხებულვარ, რაღაც უნებური
წამეკიდა, თითქოს დაეჩლუნგდი, არაფრის სურვილი აღარ შემჩრა და
მოვალეობის გრძნობაც მთლიანად დავკარგე. — ჯანდაბას, რაც იქნება,
იქნება! — ჩავიბურტყუნე ჯავრიანად და გულის გადასაყოლებლად დეი-
და მაროს ილუსტრირებული ჟურნალები გამოვართვი. ასევე თავჩალუნუ-
ლი გავბრუნდი უკან და ფანჯრის პირას, ცალკე მაგიდას მივუჯექი.

ბიბლიოთეკაში კანტიკუნტად უკვე შემოსულიყვნენ სტუდენტები,
აქედან გაზეთების შარიშური მესმოდა, იქიდან — კალმის წრიპინი, ვილა-
ცა ჩემს პირდაპირ, მეორე თუ მესამე მაგიდაზე ჟურნალს ფურცლავდა.

უცბად ვიგრძენი, რომ ის ვილაცა, ჩემს პირდაპირ ჟურნალს რომ ფუ-
რცლავდა, დაჟინებით მიმხერდა, ავიხედე და, მართლაც — ისევ ის ცასა-
ვით უძირო თვალები და სპილოსძვლისფერი მრგვალი სახე დავინახე.
მარტომარტო იჯდა და ისევ გაკვირვებულად მიმხერდა, მაგრამ წელან-
დელივით ხანგრძლივად აღარ დამაშტერდა, შეხედვისთანავე ამარცხა
თვალი და გამლილ ჟურნალზე დაიხარა.

სიხარულისაგან კინაღამ წმამალა ვიყვირე. მე უკვე დაკარგულად
ვთვლიდი, ხოლო აქ ნახვას სულ არ მოველოდი, — აქ ჩვენს კორპუსში
მცხოვრები სტუდენტების მეტი არავინ შემოდიოდა. „ვინ არის? რატომ
შემოვიდა აქ? რატომ ზის ასე დიდხანს?“ — ვეკითხებოდი ჩემ თავს, მა-
გრამ ქალის განზრახვისა და ჩანაფიქრის ამოცნობა არც ისეთი ადვილია.
სიმაართლე რომ ითქვას, არც ვცდილობდი, რაში მჭირდებოდა? ჩემთვის
მთავარი ის იყო, რომ არ დავკარგე და ისევ შეევხდი, და შეევხდი სწო-
რედ მაშინ, როცა სულაც აღარ მოველოდი. ეს მოულოდნელობა ბედის
ილუმალ წყალობად მივიჩნიე და გული კვლავ იმედითა და სასოებით ამე-
ვსო. ის წელანდელი შეხვედრაც ამ მოულოდნელობით ავსხენი და ბედის
მაგიური ძალა საბოლოოდ ვირწმუნე. დილა თითქოს ზელახლა გამითენდა
და მზემაც ისევ სასიკეთოდ გამიღიმა, — მორცხვად შემოიჭყიტა ფანჯა-
რაში და მაგიდის კუთხეს ოქროსფერი წინწყლები დაათრქვია, თითქოს
ფანჯრის პირდაპირ მდგარი ჭადრის ნამშეუმშრალი ფოთლებიც ჩემს
იმედსა და სიხარულს იზიარებდნენ — ნიავის წამოქროლებზე ნელა ირ-
ხეოდნენ და ერთობლივი შრიალით რაღაც გამამხნევებელს ჩამჩურჩულე-
ბდნენ.

ჟურნალს აუჩქარებლად ვფურცლავდი და უცნობი ქალიშვილისავე ფარულ მზერას ვაპარებდი. რამდენჯერმე ასეთი ფარული გამოხედვა იმი-
სიც დავიჭირე. ამან მთლად თავბრუ დამახვია, უკვე ჩემად ვთვლიდი და
მხოლოდ იმასღა ველოდი, როდის მორჩებოდა ჟურნალების გადათვალი-
ერებას, როდის გავიდოდა აქედან, რომ გავყოლოდი და გული გადამეშა-
ლა. ჟურნალში ყასიდად ვიყურებოდი და გულში სათქმელს ვალაგებდი.
რატაც თავისებური მინდოდა, უფრო შთამბეჭდავი, რომ შაბლონი არ გა-
მომსვლოდა და პირველი სიტყვისთანავე მომეხიბლა. ბევრი რამ წაით-
ხულიდანაც გავიხსენე, მაგრამ ყოველმხრივ სრული და მოსაწონი ვერა-
ფერი მოვიფიქრე. ეს ოხერი, მესხიერებაც სწორედ მაშინ გვალატობს,
როცა ყველაზე მეტად გვჭირდება.

ამ გასაჭირში რომ ვიყავი, ჟურნალის ერთ-ერთ გვერდზე ფერად
სათაურს წავაწყდი: „ძალა სიყვარულისა“. სათაურის გვერდით ხელი-
ხელჩაჭიდებული გოგო და ბიჭი ეხატნენ. დასაწყისი ახლაც ზეპირად მა-
ხსოვს: „სიყვარულს დიდი მკვევრმეტყველება არ უნდა, სათქმელს იგი
უფრო დღემილით ამბობს და გულისწადილს უკეთაც გამოხატავს“. — ეს
სიტყვები საჩემოდ მივიჩინე და პირველსავე სტრიქონებს წყალწაღებუ-
ლივით ჩავევდი.

მოთხრობაში აღწერილი ამბავი მართლაც რაღაცით ჰგავდა ჩემსას.
სოფლელი ბიჭი გამოცდების ჩასაბარებლად ჩამოდის თბილისში და ვი-
დაც შორეული ნათესავის სახლში დაბინავდება. სახლის ბინადარი ქალები
და გოგოები, როგორც ეს თბილისის ძველი სახლების ბინადართ სჩვევი-
თ, მთელ დღეებს ეზოში, ბებერი თუთის ქვეშ ატარებენ, — ხელსაქმო-
ბენ, საუბრობენ, კისკისებენ. სოფლელ ბიჭს არავითარ ყურადღებას არ
აქცევენ, თითქოს ვერც ამჩნევენ, ხოლო თვითონ სიმორცხვის გამო მათ-
კენ გახედვას ვერ ბედავს.

მაგრამ ერთ საღამოს, ინსტიტუტიდან დაბრუნებულს, კიშკარში ერ-
თი შეატრუნა, წვრილ-მაღალი და თვალეზბრიალა გოგო შეეფეთა. ბიჭი
თავდაღუნული მიდიოდა, გოგო გამოჩნდა და უშუალოდ კინაღამ
ერთმანეთს დაეჯახნენ. ზედ ზღურბლზე შეიყარნენ, ბიჭი გარედან, გოგო
შიგნიდან და ერთმანეთს მონუსხულივით შეაშტერდნენ. გონს მოსვლა
და გაძნევა კარგა ხანს ვერცერთმა ვერ შესძლო. ბოლოს ისევ გოგომ
იმარჯვა — წარბი შეკრა და მბრძანებლური სახით გასასვლელისაკენ გაი-
წია. ბიჭმა გზა მისცა და გვერდით მიდგა, გოგომ ამაყად, ყელმოღერებით
ჩაუარა და სწორი გაშლილი თმა მხრებზე გადაიფინა. ბიჭმა მალული მზე-
რა გააყალა, გოგომაც მოიხედა და მათი თვალები კვლავ შეხვდნენ ერთ-
მანეთს. ბიჭმა თავი დაღუნა, გოგომ ხმაბლად გადაიკისკისა და სახლის
კუთხეს მიეფარა.

ამ წუთიდან, როგორც მოთხრობებში წერია ხოლმე, ბიჭსა და გოგოს
შორის რატაც იდუმალი კავშირი დამყარდა, თითქოს უხილავი ძაფი გაიბა

და ყველა მათი სურვილი, ფიქრი, ოცნება და მოქმედება ამ უჩინარ ძალებზე
აიკონძა. გარეგნულად თვითონ არაფერს იმჩნევდნენ — გულის ნადებს
არაფრით ამჟღავნებდნენ, მაგრამ სიყვარულს თავისი გააქვს: ყოველი ფა-
რული შესხედვა, უნებლიე შეკრთომა თუ განგებ თვალის არიდება მათს
კავშირ-ურთიერთობას სულ უფრო ამძაფრებს და შესამჩნევს, დასანახსა
და სარწმუნოს ხდის.

სამკითხველოში თანდათან მოხშირდა სტუდენტობის შემოდენა. ყვე-
ლა ახლად შემოსული თვალეებით ჭამდა უცხო, ლამაზ ქალიშვილს, მაგრამ
ის ზედაც არავის უყურებდა, დროდადრო თუ ასწევდა თავს ჟურნალები-
დან და მამინაც მე გამოიმხედავდა. ამით მე უზომოდ ვამაყობდი, სტუდე-
ნტი ბიჭების ხარბ, აღტაცებულ მზერას დამცინავი ღიმილით ვუთვალთვა-
ლებდი და მოჩვენებითი წარმატებით თავბრუდახვეული გულში უკვე გა-
მარჯვებას ვზეიმობდი.

მოთხრობა თითქმის გაგანახევრე, რაც უფრო ვუახლოვდებოდი და-
სასრულს, მასში მით უფრო მეტ სიბუნებურს ვბოულობდი. იგი თითქოს
სავანგებოდ ჩემზე იყო დაწერილი, უცნობი ქალ-ვაჟის ურთიერთობა
სწორედ ისე წარიმართა, როგორც მინდოდა და მოველოდი. მართალია,
გოგო და ბიჭი ჯერ ისევ უბრად არიან, მაგრამ სათქმელი უთქმელადაც
ითქვა. ეზოს ბინადარმა ქალებმა უკვე ყველაფერი იციან და დასასრულ-
საც შესაფერის წინასწარმეტყველებენ. „ჰაერი თითქოს ელექტრონით და-
იმუხტა და მთელი ეზო უცნაურად გაყუჩდა: ხეები, კედლები, ფანჯრები
და აივნები მოლოდინად გადაიქცნენ და დათქმულ დასასრულს დაძაბუ-
ლი მღუმარებით მოეღიან“. — ამ სტრიქონებში ჩემს თავს ვხედავდი, —
ვიბოვი, აუცილებლად ვიბოვი საჭირო სიტყვას, — ვჩუქრჩულებდი იმედ-
ით და სიტყვებს კი არ ვკითხულობდი — თვალებით ვკრეფდი და მშეი-
რივით ვცლავადი.

მოთხრობა უკვე დასასრულს უახლოვდება, მხოლოდ ბოლო ფურცე-
ლი დამრჩა ჩასაკითხი. ქალიშვილს გაეხედე: ნიკაბი ხელის გულზე ჩამოე-
ყრდნო და დაეინებით მამტერდებოდა. მე რომ შევხედე, ისევ ჟურნალზე
დაიხარა. გვერდით კიდევ ეწყო გადასაფურცლი ჟურნალები. „მოათვათ
მათს გადასინჯვას და გავა... მეც გავყვები...“ — თვალები დავხუჭე, რომ
უფრო კარგად წარმომედგინა ჩვენი შეხვედრის სურათი და სათქმელიც
დამელაგებინა... სამკითხველო დარბაზის ჩვეულებრივი ყრუ ხმაური თი-
თქოს საიდანდაც შორიდან მესმის, ისევ შარიშურობს გაზეთები, წიგნისა
და ჟურნალის ფურცლები, სკამები მორიდებით ბრახუნობს, ვილაც დგე-
ბა და მაგიდებს შორის ფეხაკრეფით მოაბიჯებს. ვილაც დეიდა მაროს ეჩუ-
რჩულება... კარები იღებ და იხურება... ყველაფერი ეს თითქოს მესმის
და არც მესმის, ყურადღებას აღარაფერზე ვამახვილებ, თვალდახუჭული
და ნეტარი მოლოდინით გაბრუებული ჩემს ფერად ოცნებას მივსდევ და
გონებაში სასურველ სურათებს ვხატავ: „იგი კვლავ ტანის მოხდენილი

რხევითა და მოკლე, სწორი ნაბიჯებით გაივლის დერეფანს, მეტყველებს, თითქმის გვერდიგვერდ. იგი, როგორც წესი, ნაბიჯს აუჩქარებს, არც მე ჩამოვრჩები, მაგრამ დერეფანში არაფერს ვეტყვი... არც კიბეზე ვეტყვი, ეს ნამეტანი სულწასულობა გამომივა და უხერხულია... აჩქარებით შეიძლება საქმე გავაფუჭო კიდევ... მხოლოდ კიბის დასასრულს გავჩერებ... მან, რა თქმა უნდა, იცის, რისთვისაც მივყავები და რის თქმასაც ვაპირებ, იცის და მოელის კიდევ, მაგრამ ამას არ დაიმჩნევს, მოსაზრებულად გაიოცებს, ოდნავ განზე მიდგება, თვალებს გაკვირვებულად მომაფეთებს და ნაძალადევი წყენით მეტყვის:

„— რა გნებათ?!“

ამ მოულოდნელმა კითხვამ გამომადგინა და მომაგონა, რომ საჭირო და აუცილებელი ჯერაც არაფერი მქონდა მოფიქრებული. „რა ვუთხრა?“ — ვკითხე ჩემს თავს და თვალები გავახილე და, რა თქმა უნდა, მაშინვე მისკენ გავიხედე, მაგრამ ის თავის ადგილზე აღარ იყო, ჟურნალებიც აღაგებიდა და ფანჯრის პირას მიდგმული ცარიელი მაგიდა გაძარცვულსა და მიტოვებულს დამსგავსებოდა.

უცხად თითქოს მესი დამეცა, საბედნიეროდ მალე მოვეგე გონს. ფეთიანივით წამოვვარდი და კარებს ვეცი. დერეფანი ორი ნახტომით მოვათავე, ასევე ჩავიბრინე კიბეც და ტრამვაი-ტროლეიბუსების გაჩერებაზე გავედი. სადისპეტჩეროსთან ჩამომდგარი ყველა ტრამვაი, ავტობუსი და ტროლეიბუსი დავხვერე, მაგრამ ვერსად ვნახე. ერთხელ ტაქსების რიგსაც ავუარ-ჩავუარე — არც იქ ჩანდა, ისევ უკან გამოვბრუნდი და რატომღაც ისევ კორპუსში შემოვედი. დერეფანი ამჯერად უკვე ფეხაყრევით გავიარე და ყველა კარს მივაყურადე, მაგრამ სანიშნო ვერსაიდან ვერაფერი გავიგონე. ასე გავედი ბოლომდე, სმენაგადააჯებულები, და ბოლო კიბით ისევ ძირს დავეშვი... მოკლედ რომ ვთქვა, ათ წუთში მთელი სტუდენტალაქი რამდენჯერმე შემოვივრბინე, არ დავტოვე არცერთი კუთხე-კუთხუთი, სადაც კი სტუდენტთა თავშესაყარი ადგილი მეგულებოდა, — სამჯერ მართო ქალთა საპარიკმახეროში შევიხედე, კლუბსა და სასადილოშიც შევედი, სპორტული მოედნებისაკენაც ჩავიარე, მაგრამ ამაოდ — ცამ ჩაყლაბა თუ მიწამ, ვეღარაფერი გავიგე.

ახლა უკვე მთლიანად და საბოლოოდ გადამეწურა იმედი და სასოწარკვეთილებაც ისევ მომეძალა. მაგრამ სწორედ ამ დროს, როცა ხელი უნდა ჩამეჩნია და უკან წამოვსულიყავი, ისევ დავინახე — სტუდენტალაქის ზედა ჭიშკართან გაჩერებაზე იღმა და აქეთ-იქით იყურებოდა.

თქმა რაღად უნდა, რომ მაშინვე მისკენ წავედი. მისახლოებისთანავე შინაგანი მოუსვენრობა შევნიშნე: დედას აცდენილ შვილის ნუკრს ჰგავდა და დიდრონი თვალებიც ისე შემომადგეთა — გაკვირვებულად და მომლოდინედ. ჩემმა დანახვამ ოდნავ თითქოს შეაკრთო, მაგრამ თავს ძალა დაატანა და ყელაღერილმა გულგრილი მზერა უძოს მთას გაუშტერა.

უკეთეს დროს ვერც ვინატრებდი, მარტონი ვიყავით და გულს წაღ-
ლის ასრულებაში ხელს აღარაფერი მიშლიდა. მაგრამ დაბრკელებად
ლა სწორედ ეს სიმარტოვე გამიხდა, შორიასლო ჩამოვდექი და მეც უძოს
ბუჩქნარიან მთას გავხედე.

კარგა ხანს ვიდევით ასე — მომლოდინენი და მონუსხულნი: ერთმა-
ნეთს თვალს ვარიდებდით და ერთმანეთის მეტს კი ვერავის ვხედავდით.

ფართო გამზირზე ავტომანქანები მიმოქროდნენ. უცბად ერთმა რძი-
სფერმა „ვოლგამ“ გეზი მარჯვნივ მომართა და ტროტუარის პირას, ზედ
მის ფეხებზე, მკვეთრი ღრჭიალით დამუხრუჭდა. ძველი მარკის „ვოლგე-
ბი“ მაშინ ახლად შემოდიოდა და თბილისში უფრო მსხვილი საქმოსნების
გარდა ჯერ არავის ჰქონდა. ესეც ერთი იმ „ვოლგაიანთაგანი“ ჩანდა. ოცდა-
თხუთმეტით ვწლის მსუქანი ახალგაზრდა კაცი იყო, კალარაშერთული
ხუჭუჭი თმის კულულები მწითურ შუბლზე ჩამოშლოდა და ძალიან უხ-
დებოდა. დოშაქზე მარჯვნივ გადმოწვა, ქალიშვილს დაბლიდან ჩამტკბა-
რად შემოსცინა და რალაც უთხრა. ქალიშვილმა ტუჩი უკმაყოფილოდ აი-
ბზუა და ოდნავ გვერდზე შემობრუნდა. „ვოლგაიანმა“ ეს აინუნში არ ჩაა-
გდო, — უკმეზობა არ ითაკილა, პირიქით, ღიმილს უმატა, დოშაქზე უფ-
რო გადმოწვა და საუბარი გაუბა.

ეს ნამდვილად ძველებურ რომანს ჰგავდა, უკვე სამნი გავხდით —
ორი რაინდი და ერთი მზეთუნახავი. ახლა არჩევანს თვითონ გადაწყვეტს,
ვფიქრობდი გულში და სუნთქვაშეკრული ჩემს ხვედრს ველოდი.

ამასობაში ჩემი მეტოქე თავის საქმეს იკეთებდა. იგი მე სულ არ მა-
მჩნევდა, ისევ ქალიშვილს უცინოდა და ელაპარაკებოდა. გოგოც თვალს
კვლავ უკმეზად არიდებდა, — ხან გვერდზე გაიხედავდა, ხან მე გამომხე-
დავდა.

„ვოლგის“ პატრონმა ბოლოს კარიც გაუღო და მანქანაში ჩაჯდომა
შესთავაზა. ცხადად გავიგონე, რაც უთხრა:

— დაბრძანდით... საითაც მეტყვით, იქით წაგიყვანთ! დაბრძანდით,
ნუ გერიდებათ...

გოგოს ყოყმანი შეუდგა. ერთხელ კიდევ გამომხედა და ამჯერად ხან-
გრძლივადაც დამაშტერდა, თითქოს შეკითხებოდა, — რა ვქნა, ჩავჯდე თუ
არაო? მე ვიდევით და კვლავ მოლოდინით შევეყურებდი. გოგოს უცებ თი-
თქოს ბრაზი წაეკიდა, — თავი უკმაყოფილოდ გაიქნია და მანქანაში კი
არ ჩაჯდა, მერცხალივით მსუბუქად შეფრინდა.

ახლა კი მეც მოვეგე გონს, — ჰეჰეი, მოიცათ! — რალაც ამის მსგავსი
ჩავილაპარაკე და „ვოლგისაკენ“ გავიწიე. მაგრამ მანქანა სწრაფად დაი-
ძრა, წინ რომ გამიარა, გოგომ სარკმლიდან გამომხედა, ენა გამომიყო და
პაწია თეთრი ხელი მოხდენილად დამიქნია. სახე რალაც ჯიბრიანი აღტა-
ცებით გაბადროდა. სხვა ვერაფერი შევამჩნიე, მანქანა მსუბუქად გასრი-
აღდა სველ ასფალტზე და უკან ორი ჭრელი ზოლი გაიყოლა.

ისევ მომინდა უმისამართო ყვირილი და სირბილი, მაგრამ აღარაფრის
თავი აღარ მქონდა. გულდამძიმებული და ფეხათრეული უკან დაბრუნდით
და ისევ ბიბლიოთეკაში შევედი, რომ დეიდა მაროსთვის ჟურნალები
დამებრუნებინა და ჩემი რვეულებიც წამომეღო.

ჟურნალი როგორც დავტოვე მაგიდაზე გაშლილი, ისევე დამხვდა.
თუმცა უცნობი ქალ-ვაჟის ამბავი ახლა ოდნავაც აღარ მაინტერესებდა,
მაგრამ ცნობისმოყვარეობამ წამძლია და დარჩენილი ფურცელი ბოლომ-
დე ჩავიკითხე.

გოგო და ბიჭი, განგებ თუ შემთხვევით, ისევ კიშკრის ზღურბლზე
შეიყარნენ და ერთიმეორეს კვლავ მონუსხულივით შეაშტერდნენ. ისევ
სალამო ხანი იყო და ბიჭი ისევ ინსტიტუტიდან ბრუნდებოდა, ხოლო გო-
გოს საგარეო კაბა ეცვა... დგანან და ერთმანეთს უსიტყვოდ შეჰყურებენ.
ბიჭს გული უთრთის და მხერაში შიში და გაუბედაობა ემჩნევა. გოგო კი
კვლავ ჩქიქურ შეჰყურებს და თვალები სიანცის შუქით უბრწყინავს.

— რატომ მიყურებთ ასე? — ეკითხება ბოლოს.

ბიჭი უფრო იბნევა და გაჭირვებით ბუტბუტებს:

— მე? პო... არა, ალბათ...

— მე კინოში მივდივარ, — ამბობს გოგო, თითქოს სხვათაშორის
და გვერდზე იხედება. ბიჭს ისევ ენა ებმება:

— პო... კინოში... კინოში კარგია.

— თუ გინდა, შენც წამოდი, — გოგო უცბად შენობით მიმართავს და
ჩქიქურ შეხედავს, — გინდა?

— მინდა! — ამბობს ბიჭი გაუბედავი აღფრთოვანებით და ერთმანე-
თში ჩალაგებული წიგნები და რვეულები ხელიდან ხელში გადააქვს.

გოგო მიუხვდა. — მე დაგიცდი, — უთხრა ნელი, მიბნედილი ხმით
და აღეწილი სახე კვლავ გვერდზე წაიღო.

ბიჭს თითქოს ფრთები გამოესხა, ფრენით შევარდა თავის პატარა,
ფანერისკედლებიან ოთახში, მეორე სართულზე ასასვლელი კიბის ქვეშ
რომ იყო შემწყვდეული. წიგნები და რვეულები საწოლზე — ფიცრის ტა-
ბეტზე მოისროლა და თვალის დახამხამების უმაღლეს უკანვე გამოვარდა.

გოგო კიშკრის გასწვრივ, მომიჯნე სახლის კუთხესთან უცდიდა. ბიჭი
მოკრძალებით მიუახლოვდა და ერთმანეთს შეთქმულებივით მრავალმნიშ-
ვნელოვნად შესცინეს. ამ უტყვი, უსიტყვო ღიმილით საბოლოოდ დაას-
რულეს ყველაფერი და წყნარ, უხალხო ქუჩას უკვე ზელიხელჩაკიდებულნი
გაუყვანენ.

მოთხრობა დაახლოებით ასე თავდება: „ზურგიდან გორისპირს მი-
სული მზე უღიმოდათ, ხოლო წინ, მოლურჯო ასფალტზე სიგრძივ გაწო-

ლილი თავიანთივე ჩრდილები მიუძღოდათ, — თანაბარი და ერთმანეთს დატოლებული ჩრდილები, როგორც ორი პარალელური სწორი სახი, რომლებიც თუ ერთმანეთს არასოდეს გადაკვეთავენ, არც როდისმე გაიყრებიან“...

ჟურნალი დავხურე და სხვა ჟურნალებთან ერთად დეიდა მაროს დავუბრუნე. მოთხრობის ავ-კარგზე წინანდებურად აღარ დავფიქრებულვარ და არც იმის განსჯაში შევესუღვარ, ლოგიკური იყო თუ არა, ასეთი დასასრული. ნანახი და წაკითხული თავში დომხალივით ამერია. დეიდა მაროს სტუდებილეთი გამოვართვი, რვეულები იღლიაში ამოვიდე, კარი დუნედ გამოვიხურე და დათენთილი და თავბრუდახვეული ინსტიტუტში წავედი.

მავთულზე გაბეჭდილი წვეთები

ირგვლივ სინაზის ზეიმი
და ცის მშვიდობა,
ვუმზერ ბალახებს... და ბალახში
სიო მისტობავს.
რა სასწაული მშვეენებაა,
რა ფერდილობა,
ფოთოლთა მწვანე ათინათი,
მტევანთ ბინდობა,
ჩიტის ჭივჭივი და მიმინოს
მარდი ფლიდობა...
მინდოდა სხვა რამ მშობლიური, კიდევ მინდოდა?!

* * *

შემოათენდა ჩემს ოცნებას
იმედის კონცხთან,
მოწყდა ვარსკვლავი და ჩემს ღიმილს
კურცხალი მოწყდა,
ღირდა კი, ღირდა ამ სიზმარში
წუთისთვის მოცდა,
ღირდა კი, ღირდა კამათი და
თამაში დროსთან, —
ღაღადყოფს ბაგე აღსარებით
შემკობილ ლოცვას,
აქ, ქაფურებით გაბრუებულ
იმედის კონცხთან...
მოწყდა ვარსკვლავი შორეული, ვარსკვლავი
მოწყდა...

შევდივარ ტყეში...
 და სიჩუმეს, როგორც გადიას,
 კალთაში ვუდებ ჩემს ცოდვილ თავს
 დილაადრიან.
 ვხედავ, ტყეები ღრუბლებივით
 ცაში დადიან,
 შუბლზე წამისვამს ნამის მირონს
 ჩემი გადია...
 და ჩუმად, ჩუმად ჩამჩურჩულებს —
 ესეც მადლია.
 ეგერ ფოთლებში გულისხელა
 ცეცხლი ანთია,
 სიმღერა მიშვერს მწვანე ხელებს
 ყველა ლანდიდან,
 ჩიტები ფრთების ფართი-ფურთით
 ოქროს ბარდნიან.
 მზეა! — ვიყვირებ.
 წყნარად! — მეტყვის ჩემი გადია.
 ვხედავ...
 თანდათან ნადირები ტყიდან გადიან.

* * *

თუ აპატიებ ჩემს პოეტურ წვას
 თავხედობას?
 მონანიება სულს არ უნდა,
 ცდომებს შენდობა,
 და თუ ეს ვნება უწყინარი
 რასმე ერთობა,
 მაინც ხომ სჯერა ისევ შენი
 ერთადერთობა?
 ოჰ, როგორ მინდა, ყველაფერი
 იყოს პირველი,
 თუნდ ეს ბალახი, თუნდ ეს ქოხი,
 თუნდ ეს ფრინველი.
 სად მიაქვს დროთა რონინებას
 ხმა შემწირველი?
 ან სულს რატომ ღრდნის გაბეზრების
 მწვანე ნინველი?

ოჰ, როგორ მინდა
ყველაფერი იყოს პირველი!

* * *

სულ სხვა სანთლებით სურნელებენ
შენი თითები.

მანტიასავით სულს მოეხსნა
თალხი ტვირთები.

რად გაკვირდები? — მეც არ ვიცი

რად გაკვირდები,

მგონია, რასმე მაიმედებ,

რასმე მპირდები.

მჯერა, ო, მჯერა, წავალ სადღაც...

და ავტირდები.

მარტო ვარ ახლა...

და ქარვისფერ ორთქლით ვირთვები,

დაფენილია ჩემს გარშემო

ნორჩი ჩითები,

ფშვინავს ფოთლები, სანახები

და სათიბები,

და ვხედავ, ვხედავ, უკმარობის

გრძნობის დიდებით,

პოწკელა ტოტზე კინკლაობენ

ველის ჩიტები...

რად ვაკვირდები? —

მეც არ ვიცი რად ვაკვირდები.

* * *

ივნისის რგაა. შუადღეა.

ჭივჭივებს ჩიტი,

პოწკელა ტოტზე ფათურობს და

რადღაცას მითვლის.

პოწკელა ტოტზე კინკლაობს და

თავის გულს კენკავს,

და ქარებს მოაქვს საიდანღაც

ღრუბლები ლეგა.

ვიცი, ეს ჩიტი გაფრინდება

საითაც უნდა,

ჭივჭივი მისი ჩემს ხსოვნაში

დარჩება ბუნდად.
გულია ქარში ჩამოტყდება
პოწყელა ტოტი.
და გაჯერდება არემარე
ფოთლების შფოთით.
და ის ღრუბელიც, ქარს რომ მოაქვს
უაზრო ციდან,
ჩამოინგრევა მწუხარებად, თმებად
და წვიმად.
მოხდება კიდევ სხვა რაღაცაც
ივნისის ქარში.

მე კი, მე, ნეტა სად ვიქნები ძვირფასო, მაშინ.

* * *

„მთიბველი მოკვდა.
გადაფუნგა ქარმა საბძელი
და წყალდიდობამ სასაფლაო
წალეკა ძველი.
ტყიდან ყავარი ვერ გამოგვაქვს,
დაცხავდა ცხენი,
ჭვარტლმა და წვიმამ გამოჰმა
ფიცრული ჭერი.
შარშანწინდელიც გაგვითავდა
ხმელი ნეკერი,
თეთრი კეთილა გაბერწდა და
სულ არ იწველის.
სიმინდი დათვმა დაგვიბელა,
ჩიტებმა ჭერი,
კიბეებს ხავსი მოესია,
ლობეს ეწერი,
ველარ აუდის კარმიდამოს
მამიდაშენი,
საბრალოს, მწარე ნეკრისებმა
მოწყვიტა წელი,
კიშკართან ზის და მოწყენილი
გზას გადასცქერის.
მე სულ მასთან ვარ და ჩანდახან
თქვენს ქოხში ვწვები,
ოჰ, მისი ცოდვით, მისი ხვეწნით გიგზავნი წერილს,

შენ ხუთი დღე ხომ არ გგონია
ეს ხუთი წელი?!

სირცხვილი შენი...

სიკვდილი შენი“...

* * *

მეგონა, ვიყავ უაღვირო,
ბუნების კვიცი,
სულ მინდობილი, თავაწყვეტილ
ჭიხვინს დასიცილს,
გარიდებული უზნეობას,
ქენჯნას და სირცხვილს,
სისხლში შობილი უხსოვარი
თოვლით თუ სიციხით,
მაგრამ დღეს ვიცი, უკვე ვიცი,
სასტიკად ვიცი,
ვინ ვარ და რა ვარ, და რანაირ
დიდების ღირსი.

რაც იყო, იყო...

მარად ერთი წადილი მკლავდა,
ჩუმი და მძლავრი ვყოფილიყავ
საყვარელ ქალთან,
ბოროტი სიზმრით თუ სიკეთით
გახელილ თვალთან,
მეგრძნო, რომ ქალში ღმერთიც ცოცხლობს,
ეშმაკის გარდა.
მაგრამ განგების პერანგს ვაცმევთ
ტყუილს თუ მართალს,

გმაღლობ, რომ დროზე შემახვედრე საკუთარ
თავთან,

* * *

კეთილშობილი დღე არის და
წყნარი დარია,
ქარია, მაგრამ თუ მოუსმენ
აღარც ქარია.
ავდგები, წავალ, იმ საყვარელ
ბინდებს გავიარ,
ბინდების იქით ზღვას, ზღვასთან

ლურჯი წავია.

ნავს ზღვაში ციმციმ შევაგდებ და...

რა მიხარია?..

კენჭებზე წევს და იზმორება,

ალბათ ქალია,

ალბათ ქალია, თმები ქარმა

ისე არია.

სხეული, მზისთვის მიცემული,

კიდევ წყნარია,

მზე კი, მზე, ასე რამ აუშვა,

რამ გადარია.

ნავს ზღვაში ციმციმ შევაგდებ და...

რა მიხარია?

* * *

ალარც ფლირტები, ექსცესები,

ალარც დენდები,

ვარძიის ქვაბულთ ვემზობი და

ვკართაგენდები.

ჩემს ხელში გრძნობა სანთელია,

ფერი, ღვეთები,

როგორ ვშმაგდები, ვღიადლები

და ვითენთები,

ვთენდები! ცეცხლის ყრიამულში

თეთრად ვთენდები...

უკრავს რიხტერი და სივრცეში მიდის ჰენდელი.

* * *

ნეტავი როდის მომიჩრდილებს

მტევნების ქარგი?

ან უმოწყალოდ მიწეწილი

ნარგიზის ნარგი?

არ ღირს ამისთვის დაღონება,

ჯერ კიდევ არ ღირს,

პატრონი უნდა იმ ბავშვობას

ოცნებად დაღვრილს,

პატრონი უნდა იმ ჰიზვინებს,

მათრახს და აღვირს.

ოჰ, ნასახლარებს, შეჰყმუის და პატრონობს ძალლი.

მშობლის პირმორცხვი ალერსებით
სავსეა ჩრდილიც,
ან ის სამყურა მოწიწებული,
ან ძველი ღილი,
შემოგარენი ჰგავს წინაპრის
გაფოთლილ ღიმილს,
სალამოების მწუხარება,
თვალფშვნეტა დილის,
მშობლის პირმორცხვი ალერსებით
სავსეა ჩრდილი.

ოჰ, მიჰყავთ ბავშვი, სადღაც მიჰყავთ,
მიჰყავთ და ტირის!..

* * *

ხავერდოვანი სეზონების
დგება ამინდი,
მტევანი ბინდით იბნიდება,
ლუის კრამიტი,
ყელში უაზრო მყუდროება
წვეთ-წვეთ ჩამიდის,
შენ ჩემთან ზიხარ, გრილი, როგორც
გლუვი საფიტი,
მოწყენა შენი, მსუბუქია
და მიამიტი
ლუის კრამიტი საყვარელო, ლუის კრამიტი.

* * *

რა უჩვეულო სიჩუმეა,
რა ფერმადლები,
ლეჰავს ბოკვერი კაბის კალთებს
თეთრი თათებით,
გამოაქვს მზეზე ყრუ დედაბერს
ტაფის ჰვარტლები,
ოჰ, ქართველი ვარ ხასიათით, კიდევ ქართველი,
აღარ გათავდა...
ვინათლები და ვინათლები...

* * *

რატომ დიდდება ჩამავალი მზე,
რატომ დიდდება?
წითელ ღრუბლებით რატომ ირთვება
და იტვირთება?
რა მიაქვს ქვეყნით, დიდება თუ
იგივ კირთება?
ო, რა მძაფრია მეწამული
ეს გაფითრება,
რატომ დიდდება ჩამავალი მზე,
რატომ დიდდება?!

უკანასკნელი, კვდომის შუქი
ცოცავს კარავთან.
დაბატარავდა ჩემი გული, დაბატარავდა.

* * *

უბრალოება აზრია და...
სულ სილამაზე,
ჩუქურთმასავით აქ ჩურჩულიც
ამკობს დარბაზებს,
ღლისა და ღამის ვუმზერ ჭიდილს
მალალ კარბაზე,
სურო და ხავსი იზმორება
ღმერთის კაბაზე,
და ძუნწ ხაზებში გენიოსის
წევს სიზარმაცე,
სძინავთ მშვენიერს, მარადიულს,
ქვათა ავაზებს...

ამ სისადავით თუ ამავსებ, ცაო, ამავსე!

* * *

ალიზიანებს ჩემს ცვალებას
ნაცნობი ტოტი,
ნაცნობი ქუჩაც... და ამიკლებს
ბეზარი შფოთი,
მძიმდება ჟინი აღტაცების,
ვითარცა ლოდი,
და მკორტნის ჩემი მარტოობა,
ზეიმით მკორტნის,

არავინ მიდის ჩემს ხსოვნაში,
არავინ მოდის,
რადგან უნდა გამაზაროს, ნეტავი როდის?

გაფაჩუნდება ფოთლიანი,
გადავწევ წალამს,
ჩემს მონატრებას კიდევ ერჩის
წკვარამი ძალა,
ო, მონატრება, ეს კეთილი,
ეს მაწანწალა,
ვიცი, მომიცდის კიდევ ერთ ხანს
და მერე წავა,
მე კი აქ ვზივარ და ხელს ვუსვამ
გათელილ ბალახს.

ოჰ, მკორტნის ჩემი მარტოობა,
ზემით მკორტნის,
არავინ მიდის ჩემს ხსოვნაში, არავინ მოდის...

* * *

მატარებელში...
იმ უაზრო ბინდს რომ მიტოპავს,
მგზავრთა სურვილი, უკმარობა
და წყალდიდობა...
და იმ ვაგონში, იმ კუბეში
და იმ საწოლთან,
პერანგის ჩრდილი რომ ნებივრობს,
თრთის და დაცოცავს...
იქ, სადაც ისმის წიგნის ფურცლა,
ოხვრა ქალური,
გამოწვეული სინანულით,
ან სიყვარულით,
იქ, სადაც შუქი მოქანცული
კვდება ბალიშზე,
და სუნთქვა ზშირი, თმები ხშირი,
ფიქრს აქარიშხლებს...
ვისაც ბაქნების გადაურბენს
პირზე ნათება,
ახლა ის მგზავრი მესურვება და მენატრება.

* * *

რა საამური მინდორია...
 რა საამურად
 ყვავილებს თავქვე დაუქროლა
 ლურჯმა ამურმა,
 მზე და სიჩუმე ქარვისფერმა
 ბინდმა დამურა,
 არ შეიძლება გველად იქცეს
 აქ სალამური,
 არ შეიძლება, ეკლის ტოტზე
 გაწვეს კამური,
 არ შეიძლება, ეს პეპელა იქცეს ღამურად

მზე მალე ჩავა...
 ფოთლებიდან მთვარე გამოვა,
 ერთ წყნარ სიმღერად ამოაქსოვს
 ამ ხმამრავლობას,
 და უცებ ქალი მოგინდება,
 როგორც წყალობა,
 როგორც სიცხადე და სიშმაგის
 გარდუვალობა,
 და ანჯღრევს, ანჯღრევს უბასუხოდ
 ჩემს წარმავლობას,
 ქალებს ცოლობა შეშვენიით თუ ცოლებს ქალობა?!

* * *

დღეს დაღონება დამეუფლა
 მსუბუქი ფრთებით,
 ვიხსენებ რასმე და ნეტარი
 ტკივილით ვთბები,
 ოჰ, ქარებს შორით, შორით მოაქვს
 გემების ხმები,
 მგონია რაღაც დავაშავე
 კეთილი ნებით,
 ვწითლდები ძლიერ და კუთხეში
 ბალღივით ვდგები.

ადამიანურს, უფაქიზესს
 და უნეტარესს,
 მაძალებს ახლა, სურობში

შეშლილი მხარე,
ისევ ის მზეა, ის უღმერთოდ
მფეთქავი მთვარე,
რა მოგიტანე სიყვარულო,
რით გაგახარე?
ვაიმე, ცბიერ ცდომილებად
მითვლიან ალერსს!

გიყურებ მაგრამ...
მაგრამ მაინც გარიდებ თვალებს.

მამია ჰაგბანიძე

ჩემი დედულატი

ს ი ს ს ლ ი

აღრე დილით სოფელში ხმა გავარდა — ბულბულას მამა ჰასანი ცხენისწყალას მიმავალი მტერს მოუკლავსო. ცხენისწყალა ამ ტყეებს გადაღმა, საკმაოდ შორსაა. რა უნდოდა იქ ჰასანს? ამბობენ, იქ თანდური ჰქონდა და ნახშირს ამზადებდა გასაყიდადო. აბა, რა უნდა ექნა ცოლ-შვილის პატრონს, ფული რითი უნდა ეშოვნა? ან წიფლის შეშა უნდა დაემზადებინა და გაეყიდა აქაურ სოფლებს, ან არადა ნახშირი უნდა გამოეწევა. ამ სოფელში ნახშირის გამოსაწევად გლეხურ ღუმელს თანდურს ეძახიან. ჰო-და, ჰასან ბიძია სანამ თავის თანდურამდე მიაღწევდა, ზიფათიანი, ტყით დაბურული ბილიკები უნდა გაეგლო. მტერი ჰყოლია თურმე, ჩასაფრებია და მოუკლავს.

— საწყალი ჰასანა, — თქვა ქაზიმ მეჩონგურემ. — იგი აქაური როდი იყო. გულბელი იყო, ქედიდან. ბაბუამისს თურმე მეზობელი სოფლიდან კაცი მოუკლავს, მიწის თაობაზე მოსვლიათ ჩხუბი. პატარა შვილები დარჩენია მოკლულს. ჰასანის ბაბუასაც მხოლოდ ერთი ბიჭი ჰყავდა — ჰასანის მამა აბდი. მაშინ ყმაწვილკაცი იყო თურმე ჰასანის მამა, როცა იმ სოფლიდან აიბარგნენ და ქვემო აჭარაში გადმოსახლდნენ. და აი, აქ დაიდგეს ბინა, ამ სოფელში. მკვლელი მალე გარდაიცვალა. აბდიმ აღრე მოიყვანა ცოლი — ცხმორისელი გოგონა, შავთვალწარბა, გრძელნაწნავება. მათ გაუჩნდათ მხოლოდ ერთი ვაჟი — ჰასანი. ღმერთმა მეტი შვილი არ მოგვცაო და მშობლები თავს ევლებოდნენ ჰასანს, რომელმაც მალე აიყარა ტანი. დედამ თქვა — თვრამეტი წლის რომ გახდება ჩემი ჰასანი, უნდა დავა-

* გავრძელება. დასაწყისი „ჭოროხი“ № 5.

ქორწინო... და მართლაც, თვრამეტი წლის რომ გახდა დააქორწინეს...
კახაბრელი გოგონა შერთეს, ცისფერთვალეა ზაირა. მათი პირველი სი-
შო ბუღბუღაა, ჩემი ბუღბუღა.

ჰასანის დედ-მამას წუთისოფელი არ მოუტამია, ადრე გარდაცვლი-
ლან. ჯერ ქმარი და მერე ცოლიც. აი, დაბლა, დუქნებთან რომ საფლავებია,
იქ მარჯია ცოლ-ქმარი. მე და ბუღბუღა ხანდახან იების კონებს შევკრავ-
დით და იქ საფლავეზე ვდებდით. ბუღბუღას ძალიან უყვარდა ბებია და
ბაბუა. იტირებდა ხოლმე, რა ადრე მომიკვდნენო. დიდი ქალივით სტირო-
და. მეც გულმოკლული ვიდექი და ვაშოშმინებდი ჩემს ბუღბუღას:

— ნუ სტირი ჩემო ბუღბუღა, ნუ! ჩვენ ბავშვები ვართ და ტირილი
არ ვიცით. სხვანაირად უნდა ტირილი და არა ისე, როგორც შენ სტირი.

— როგორ უნდა აბა, მასწავლე ჯემალ! — მითხრა ბუღბუღამ.

— გასწავლის დეიდა ხატიჯე. იგი ყველაფრის მცოდნეა. იმას ვთხო-
ვოთ, გასწავლის როგორ უნდა ტირილი.

— ჰო, კარგი, სანამ დეიდა ხატიჯე არ მასწავლის ტირილს, მანამდე
აღარ ვიტირებ ჩემს ბებიას, აღარ ვიტირებ ჩემს ბაბუას, — მითხრა მორ-
ჩილად და საფლავეები დავტოვეთ...

და ახლა ბუღბუღას მამა მოუკლავთ. ვის მოუკლავს? აი, რა თქვა
ქაზომ მეჩონგურემ: ჰასანის ბაბუამ რომ გულელებში კაცი მოკლა, იმის შვი-
ლიშვილს მოუკლავს ჰასანი, ბაბუას სისხლი აუღიაო.

დეიდა ხატიჯემ თქვა: — ეს რა უბედური წესი გვაქვს, ბაბუას ვიღაც
მოუკლავს და აქ ბადიში ბადიშს ჰკლავს. ეს რა გვჭირს, ნუთუ გონება ისე
დაგვიბნელდა, რომ ავსა და კარგს ველარ ვარჩევთ. სისხლის აღება რა გა-
კაცობაა, ჩაუსაფრდები და კაცს მოჰკლავ, ეს ლაჩრობაა, სიგლაზნა. ღმერ-
თო ჩემო, ადამისწლიდან ეს სისხლის აღებაა სულ აჭარაში და ერთი გო-
ნიერი ხალხი არ გამოჩნდა, რომ ასეთი საზიზღარი ჩვეულება მოსპოს,
ამოგლიჯოს მიწიან-ფესვიანად. თუ კაცი ვარგისარ, კარგი საქმით გამაყვი-
რვე, თორემ კაცის მოკლა რა საქებაა! ღმერთო, შენ გაუნათე გონება
ამ ჩვენს ბნელ ხალხს!

დეიდა ხატიჯემ თქვა: — ტირილი თგული უნდა ვიჯერო. ჰასანი ტი-
რილის ღირსია. იგი კარგი ახალგაზრდა იყო და ჩვენს სოფელს უყვარდა.
მე გეტყვი და რამეს თხოვდი და არ გაგიკეთებდა. ღობის დაღობვაში
მოგვეხმარეო ეტყოდი, თავისას დატოვებდა და შენ მოგვეხმარებოდა. ყა-
ნაში მომეხმარეო ეტყოდი, თავისას მიატოვებდა და შენ დაგვეხმარებოდა.
წამალი ამომიტანე ბათუმიდანო, ეტყოდი, თავის საქმეს მიატოვებდა და
ქალაქში გაიქცეოდა. მერე და რა კარგი ხელი ჰქონდა! რა არ იცოდა. ზამ-
თრობით წნავდა გოდრებს, სკამებს, თლიდა კოვზებს, ჯამებს. ახ, რა კარგი
კაცი იყო საწყალი ჰასანი! მე უნდა ვიტირო იგი, მთელი გულით უნდა ვი-
ტირო!

ასე ამბობდა დეიდა ხატიჯე და თან კაკლისოდენა ცრემლებს ჰყრიდა.

ქაზიმ მეჩონგურემაც თქვა: ისეთი კარგი კაცი მოგვიკლეს, ჩემი ჩონგური უნდა ვატიროო დღეს!

...და იყო საშინელი წივილ-კივილი ჰასანის სახლში. და როცა ტირილს იწყებდა დეიდა ხატიჯე, ყველა მას უსმენდა, ყველას გული ეთუთქებოდა. ასე დაიტირა დეიდა ხატიჯემ: — რა მშვენიერი კაცი იყავი ჩემო ჰასან, შენ ჩვენი სოფლის თვალო! ვინ იყო ისეთი ბოროტი, რომ შენ სასიკვდილოდ გაგიმეტა. ვინ იყო ოხერი, ღმერთის დაწყევლილი, რომ თოფის ფეხს ხელი გამოჰკრა და შენსკენ ტყვია გამოგზავნა. ვინ იცის, როგორ გეტყინა ტყვია რომ მოგზავდა. იქნებ ვაი დედაო, აღმოგზნდა, მაგრამ სად იყო დედაშენი, ან სად იყო შენი ცოლი... ან სად ვიყავ მე, რომ შენს ჭრილობაზე მალამო დამედო. დაგტირის შენი ბულბულაც ჩემო ჰასან და რით ვანუგეშოთ ეს პატარა გოგონა, რა გუთხრათ ამ ანგელოზს, ღმერთო, ამოაგდე ჯილაგი იმისი, ვისაც ბოროტის გული უდევს!

ქაზიმ მეჩონგურემ ჩონგური აატირა, თითქოს სიმეები კანკალებდნენ, თრთოდნენ და იფერფლებოდნენ.

მე ჩონგური მინდა ავატირო შენთვის, ჰასან,
მე ჩონგურით მინდა დაგეტირო ჰასან.
ჩემო საყვარელო მეზობელო,
ლამაზო ახალგაზრდავ,
გულკეთილო ახალგაზრდავ,
სოფლის თვალო,
სოფლის წყაროვ,
ენათაფლიანო,
გაჭირვებულის მხარო,
შენ ჭიანჭველასაც ფეხს არ ადგამდი,
წაქცეულ ნერგს წამოაყენებდი,
ხმელ ნერგს გააცოცხლებდი,
ეკალ-ბარდს ამოვლეჯდი და იქ ვარდსა და იებს
დათესავდი.

კაცის გულის თაფლი იყავი,
მოწყურებულის წყალი იყავი,
მოხუცებულის — ჯოჯი იყავი დასაბჯინებელი.
ოქრო იყავი, ვერცხლი იყავი,
ჩვენი სოფლის თვალი იყავი!
ჰასან, ჩვენო საყვარელო მეზობელო!
თვალი დაუდგეს შენს მკვლელს!
თვალი დაუდგეს კაცის მკვლელს!

კანკალებდნენ, თრთოდნენ, იფერფლებოდნენ სიმები და ქაზიმ შერონჯურე სევდიანად, ნელა გალობდა. „ოჰ, ოჰ“, ისმოდა ქალთა და მამაკაცთა შეწუხებული ხმა.

ბულბულას დედას ტირილისაგან ხმა ჩახლენოდა. რაღაც-რაღაცა სიტყვებს ამბობდა, მაგრამ ვეღარ გაარჩევდით რას ამბობდა.

ბულბულა მამის კუბოსთან მჯდარ დედასთან იდგა და სლუკუნებდა... მეც იქ ვიდექი, სადაც ჩემი ბულბულა იდგა. ვერაფერს ვამბობდი, ვერაფერს ვანუგეშებდი ჩემს ბულბულას, ენა მეხმოდა, გული მიკვდებოდა, გონება მერეოდა...

...შენ რომ სტიროდი, ჩემო ბულბულა, მეცოდებოდი ჩემო ბულბულა.

რა დაგაწყნარებდა ჩემო ბულბულა? ჩიტის რძე? ცხრა მთის იქიდან მოგიტანდი ჩემო ბულბულა, შენთვის სიცოცხლეს გავწირავდი ჩემო ბულბულა.

ვარდის კონა გინდოდა ჩემო ბულბულა? ქვეყანას შემოვივლიდი, ყველა ვარდს თითო ცალს წავართმევდი და შენ შეგიკრავდი ვარდების ისეთ კონას, მეფის გოგოსაც რომ შეშურდებოდა.

ნუ სტირი ჩემო ბულბულა, ნუ სტირი...

ასე ვამბობდი მე გულში. ისე კი, ხმას ვერ ვიღებდი, თითქოს მუნჯი ვიყავი. ცრემლი დიოდა ბულბულას, ცრემლი მდიოდა მეც. სლუკუნებდა ბულბულა, ვსლუკუნებდი მეც. მეშინოდა, ბულბულას გული არ გაუსკდეს მეთქი.

მეცოდებოდა.

გული მეთანადრებოდა, გული მიკვდებოდა...

— ახ, რა ტყუილად მოჰკლეს კაცი! — ამოიგვნეშა დავით ბიძიამ, — და თვალზე მომდგარი ცრემლი ცვირსაზოცით მოიწმინდა.

— ახ, რა ტყუილად ვკლავდით კაცს. რა ცუდი ჩვეულება გვქონდა. ღმერთო, ვინ მოიგონა კაცის მოკვლა და სისხლის აღება. აქ კი არა და არსად არ უნდა მოიკლას კაცი. განა არ შეიძლება კაცმა კაცთან ენა მონახოს, კარგობით გადაწყვიტოს სადავო საკითხები; რა არის მოურიგებელი ამქვეყნად? — ჩურჩულებდა ქემალ ბიძია.

— კაცო, შენ კი ხარ ჭკვიანი, კარგი გზით გინდა იარო, მაგრამ განა ყველა ერთნაირი ჭკუისაა? ჰოდა, შენ არ გინდა ჩხუბი, ის წაგეჩხუბება. შენ არ იგინდა ცუდი სიტყვის თქმა, ის გეტყვის, შეგაგინებს, გაგლანძლავს, გაგთართავს. მაშინ? — ხმამაღლა, ქემალ ბიძიას გასაგონად თქვა ყარამან ბიძიამ.

— ასეთ ბოროტ კაცს კანონმა ენა უნდა მიაჭრას, ხალხმა უნდა შეიძულოს, გარიყოს, გააგდოს ქვეყნის სამოთხიდან და იმქვეყნის ჯოჯოხეთში ჩააგდოს. — დაგულიანებულად თქვა ქემალ ბიძიამ.

— გააგრძელე ჯემალ, გააგრძელე ჩვენი ამბავი, — თქვა ერთმა.

მე ვაგრძელებ. დეიდა ხატიჯემ ამოიკვნესა, ცრემლებს იზოცავს

მანდილით, ცხელ ცრემლებს. ვინ იცის რა სდებოდა მის დედურ გულში. ვინ იცის კიდევ რა მოაგონდა, გულის მოშველელი, სულის ამაფორიაქებელი.

ამ დროს კარზე კაკუნი გაისმა.

— ვინ ბრძანდებით? — შეეხმინა დეიდა ხატიჯე.

— ბუღბუღა ვარ, დეიდა ხატიჯე, შენი ბუღბუღა.

გულო უმაღლეს წამოხტა და კარი გაუღო. შემოვიდა კი არა, გრივალით შემოიჭრა ბუღბუღა და პირდაპირ ჩემთან მოვარდა. მომეხვია და მომეხვია.

— ჩემი ჯემალი, ჩემი პოეტი, ჩემი მწერალი! — იმეორებდა და ცრემლებს ზაპახუბით აქცევდა. მერე დეიდა ხატიჯეს მოეხვია, გულოსაც, ზოგს ხელი ჩამოართვა... და მერე ისევ ჩემთან მოვიდა.

— გახსოვს ჯემალი?

— რა?

— ის დრო, პატარები რომ ვიყავით. ამ დღე-ღურდანში რომ დავებებოდით, ხან თევზებს ვიჭერდით, ხან იებს ვკრებდით, ხან მაყვალსა და სოკოებს.

— მაქსოვს ჩემო ბუღბუღა, მაქსოვს. რა დამავიწყებს ჩვენი ბავშვობის დღეებს, ჩვენი სიყრმის დღეებს, — ვუთხარი ბუღბუღას და მინდოდა ამბავი გამეგრძელებინა. არ მინდოდა გაეხსენებინა ისეთი რამ, რაც მას გულს მოუკლავდა.

— გახსოვს მამა რომ მომიკლეს, ახალგაზრდა მამა? — და ზმამაღლა წასვდა ტირილი.

— ნუ სტირი იგნაცვალე ბუღბუღა, ნუ სტირი, — დაუყვავა დეიდა ხატიჯემ. მეც თავზე ხელი გადავუსვი და ვთხოვე დაწყნარებულისა. მაგრამ არა, იგი სტიროდა, გულამოსკვნით სტიროდა. ჩვენ ვდუმდით. ტირილით რომ გული იჯერა, ჩემსკენ შემოზრუნდა და თხოვნით, მუდართით მითხრა:

— დაწერე ის ამბები ჯემალი, დაწერე და ქვეყანას უთხარი, რა ტყუილად მომიკლეს მამა და თბილად სიმწარით გავიზარდე. დაწერე ჩემო ჯემალი, რა ვიყავით მამინ; უმეცარნი, უსწავლელნი. დაწერე ჯემალი, რა იყო ჩვენი სოფელი, რა გვიჭირდა და გვილბინდა. ცოტას რაღაც-რაღაცებს მეც ვწერ, მაგრამ პოეტმა უნდა დაწეროს, ნამდვილმა პოეტმა, მწერალმა უნდა დაწეროს, ნამდვილმა მწერალმა, თორემ ისე ამბავს რა გამომიღებს. მეზღაპრე უსუფ ძიასავით გამოუღვლევი სათქმელი მაქვს და მოგიყვები კიდევ, ოღონდ შენ დაწერე. დაწერე ჩემი იმდროინდელი დარდებიც, ჩემი გულის იარა. დაწერე დეიდა ხატიჯეზე, დაწერე ქაზიმ მეჩონგურზე, დაწერე ჩვენს სოფელზე ახლა ედემ-სამოთხეს რომ მოგვაგონებს. დაწერე, როგორ უჭირდათ უწინ: კაცი ცოლის თხოვას რომ დააპირებდა, ოქროულობას შეძლებული მეზობლისაგან ინათხოვრებდა და ნიშნად გაუგზავნი-

და. მოიყვანდა და რამდენიმე დღის შემდეგ პატარძალს შეხსნიდნენ. უფროსი ულობას და პატრონს დაუბრუნებდნენ. განა ეს გულს არ მოუტყუებდა პატარძალს? კაცს შარვლის, ქალს კაბის გამოცვლა უჭირდა. წერა არავინ იცოდა და კითხვა. ახლა? ვინ არის აბა უცოდინარი! კაცს კი არა, ბავშვსაც ხელში კალამი უჭირავს და ცაზე წერს თავის ფიქრსა და ოცნებას. დაწერე ჯემალ, დაწერე. დასაწერი ბევრია!

— ვწერ ჩემო ბუღბულა, ვწერ. აი, ახლ სწორედ იმ ძველ ამბავს ვუკითხავდი ჩვენს საყვარელ ადამიანებს. შენი ამბავი უკვე გადავფურცლე და ახლა, შენის ნებართვით გადაგარძელებ. მომისმინე ჩემო ბუღბულა...

არაო, ამიკრძალა კითხვა. ხელმეორედ წამიკითხეო ჩემი ამბავი. ისე შემევედრა, უარი ველარ ვუთხარი და გადავფურცლე ბუღბულას ამბავი. მე ვკითხულობდი, ის კი სტიროდა, გულდათუთქული სტიროდა. იმდენი იტირა, იმდენი, ერთი მდინარე გაჩნდებოდა. ცრემლი ოქროს ვარსკვლავზე ეწვეთებოდა... ბუღბულა თურმე სოციალისტური შრომის გმირი ყოფილა, და მე ეს დღემდე არ ვიცოდი.

— მაბატიე ჩემო ბუღბულა, რომ ადრე ვერ მოგილოცე ოქროს ვარსკვლავი. არ ვიცოდი, ღმერთმანი არ ვიცოდი, — ვუთხარი მე. ავდექი და გადავეხვიე. მისაყვედურა, როგორ ვერ გაიგეო.

არაფერი მეთქმოდა.

ნ ა ქ ი ლ ი ს ა რ ი

ჩემს დედუღეთში რომ შედიხართ, მარცხნივ გორას გააყოლეთ თვალი. იქ, სადაც უბესავითაა, ნაქილისარია. დეიდა ხატიჯეს სახლიდან ერთი კილომეტრი არ იქნება. გაზაფხულსა და ზაფხულში ნაქილისარის ეზოში ორომეტრიას არაფერი სჯობს. ნაირნაირი ყვავილები ხარობენ, კონინდარი ბიბინებს, ჰაერში საამო სურნელი ტრიალებს. იქ გვიყვარდა ბავშვებს თამაში, მაგრამ უფროსები იცვიშლიდნენ, ივანსაკუთრებით დეიდა ხატიჯე — ნაქილისარის კედელზე ხელის ხლება არ შეიძლება, ცოდვამო. მართალია, ქილისე ქრისტიანების სალოცავია, მაგრამ რას ვერჩით ქრისტიანებს. ისინი იქნებ ჩვენი წინაპრები იყვნენ და მათ ქრისტე სწამდათ, ჩვენ კი მუჰამედი გვწამს. ქრისტიანებს სახარება სწამთ, ჩვენ კი ყურანი. მაგრამ რატომ უნდა გვძულდეს ერთმანეთი. ისინიც ადამიანები არიან და ჩვენც. ასე იტყოდა ზოლმე დეიდა ხატიჯე და ბავშვებს აშინებდა — ნაქილისარის კედელს ხელს ვინც მოკიდებს, დაუტყმურდება, და თუკი კი მოშარდავს, ავად გახდება და არც კი მორჩებაო. კედლებს ალაგ-ალაგ წმინდანები ეხატა. ვილაც გამვლელს კედლის ყური ჩამოუხგრევია და ერთი დიდი ნატეხი ძირს დაუგდია. ამ ნატეხზე წმინდანი ეხატა. დეიდა ხატიჯემ ეს რომ ნახა, ცოდვა გავმვლელები ფეხს დაადგამენ, წვიმასა და თოვლში გაფუჭდებო და შინ წა-

მოიღო. კარგი ადგილი მიუჩინა კარადის თავზე და შინაურები გააფრთხი-
ლა, ხელი არ ეხლოთ. მაგრამ გულოს რა გააძლებინებდა ხელი არ შეეც-
ლო წმინდანისათვის. ერთხელ სკამზე შედგა და კარადიდან წმინდანი ჩამო-
იღო, ხელიდან გაუვარდა, ძირს დაენარცხა და წმინდანი შუაზე გატყდა.
დღეა შავ ღღეს დამაყენებსო, შიშისაგან იკივლა. დეიდა ხატიჯე ეზოში
ძროხას წველიდა. გულოს შემზარავი ხმა რომ გაიგონა, უმაღლეს შინ შე-
მოვარდა, ძირს დაგდებული რომ წახა წმინდანი, გულო თმებით დაითრია.
ვაი თქვენს მტერს რაც გულოს დღე დაადგა. ძლივს გამოგლიჯეს ხელი-
დან. წყევლა-ქოქოლას აყრიდა. ბუზლუნ-ბუზლუნით თავლის საწათელით
შეაწება ნატეხები და ისევ კარადის თავზე დადო. იმ დღიდან გულო კა-
რადას არ ეაპკარებია, მაგრამ დეიდა ხატიჯე ყოველ ცახსენებაზე მუშტს
დაპკარავდა ხოლმე თავზე — შე უგუნურო, როგორ გაბედე ხელის სლე-
ბაო.

ნაჭილისართან წაშლილი საფლავები იყო. რა თქმა უნდა, არაფერი
ემჩნეოდა, მაგრამ მარმარილოს წარწერიანი ქვა გვეუბნებოდა, რომ აქ სა-
ფლავებია და ფეხს ნუ დაადგამითო. მაგრამ ვის შეეძლო მისი ამოკითხვა,
სოფელში წერა-კითხვა არავინ იცოდა. ხოჯამ ვერ ამოკითხა — ეს მუსლი-
მანური წარწერა არ არის, მგონი ხუცუბრი უნდა იყოსო. ეგდო ქვა იგი მი-
ნდორსა შინა, ზოლო ქამთა სიავე თავის მკაცრ კლანჭებს აჭდობდა. ერთ
ღღეს გაჰქრა ის ქვა და ალაპარაკდა მთელი სოფელი — საფლავის ქვა ვინ
მოიპარაო. ყველაზე უფრო ჯავრობდა დეიდა ხატიჯე. იარა, იარა სოფელ-
სოფელ და მიაკვლია ქუჩებს. დაწყევლა, შერაცხა, უწმინდური, უგუნური
უწოდა და მთელ სოფელს შეატყობინა — მავანმა კაცმა სირცხვილი გვაჭა-
მა, საფლავის ქვა მოიპარაო. სოფლის თავკაცებმა იმ უბედურს ზურგით
აატანინეს ქვა ნაჭილისართან და იქ თავის ადგილას დაადებინეს. მერე
თვალყურს ადევნებდნენ, არავინ მოიპაროსო. მაგრამ სოფელში უგუნურს
რა გამოლეცს. თუ აქაური სოფლის უგუნურს მოეკვეთა ხელი, გადაღმა სო-
ფლიდან აღმოჩნდა მეორე უგუნური... და ერთ ღღეს მარმარილოს საფლა-
ვის ქვა გაჰქრა. ველარ მიაკვლიეს მის კვალს.

სწუხდა დეიდა ხატიჯე. სწუხდა სოფელი.

მ ი ნ ა წ ე რ ი. გავიდა ხანი. ეს ქვა ერთ მოსახლესთან დელი-მურად-
თან, გადაღმა სოფელში რომ ცხოვრობს, იქ აღმოაჩინა მხარეთმცოდნეო-
ბის მუზეუმის თანამშრომელმა. იმ უგუნურს ფეხის ადგილად გამოეჭრა.

— ჯემალ, ეს ქვა მე აღმოვაჩინე, — თქვა სულო ბიძიამ. — მე ერთხელ
შემთხვევით მოვხვდი იმ კაცის ოჯახში.., და იქ მე ვნახე იგი. მერე ვთქვი
სოფლის ერთ თავკაცთან. მან კი თურმე მუზეუმს შეატყობინა. რამდენი
ეხვეწეს დელი-მურადს ქვა მოგვეცით, მაგრამ არა. პასუხისგებაში მიგცემ-
თო, რომ უთხრეს, შეშინდა და ხმა აღარ ამოიღო. ღღეს იგი მუზეუმში
დევს. აი, რა აწერია იმ ქვას, რომელიც თქვენ, დეიდა ხატიჯე, ყმაწვილქა-
ლობაში ნახეთ: „თომა ბეგ, თინათინ, თამარ!“ მაშასადამე, იქ, ნაჭილისარ-

თან დამარხეს ვინმე თომა, რომელიც ალბათ, ოსმალების ერთგული ყმა-
მსახური ყოფილა და სამაგიეროდ მისთვის ბევრმა უბოძებიათ. მასთანავე
მე, იგი პირველად ქრისტიანი ყოფილა, რაკი ქრისტიანული სახელისთვის
ერქვა, ზოლო მერე გამაჰმადიანებულა. თინათინი და თამარი, ალბათ, მისი
ოჯახის წევრებია. ეს სახელებიც ქრისტიანულია. წესით 'ხანუმებად' უნდა
იწოდებოდნენ ბეგის ოჯახის მკვიდრნი. მაგრამ, ეტყობათ, თინათინს და
თამარს მუსლიმანობა არ მიუღიათ, ქრისტიანად დარჩენილან. გამოდის,
რომ ერთ ოჯახში ერთი ისლამს ჩემოხს, ზოლო მეორენი — ქრისტიანობას.
ხედავთ, იმ სამსიტყვაში რამდენი რამეს ამოკითხვა შეიძლება. ის ქვა ჩვე-
ნი სოფლის ისტორიაა. მაშასადამე, ამ სოფლის წინაპრები ქრისტიანები
ყოფილან. ეს ასეც იყო ჩემო მკვიდრებო. აბა, დეიდა ზატიჯე, შენს ეზოში
რომ ქვევრები აღმოჩნდა, ამასვე არ გვიდასტურებს! რაკი ქვევრები ჰქონ-
დათ, მაშასადამე ღვინოსაც სწუთავდნენ. მუსლიმანები კი ღვინოს არ ეტა-
ნებოდნენ, რადგან ყურანი ამას უკრძალავდა. მუსლიმანობას ჩვენში კი
სამასი წლის ისტორია აქვს, მანამდე ქრისტიანები ვიცავით. მაშასადამე,
ჩვენი ქვევრები სამას წელზე მეტი ხნისანი არიან, ასევე ძველისძველია
საფლავის ქვაც.

— მართალს ამბობ ჯემალ, მართალს ამბობ, აბა, რა უნდოდა ჩვენი
სოფლის თავში ქილისეს და თომას საფლავის ქვას ან ქვევრებს! — თქვა
სულომ.

— ახლა ქვევრებს ყველგან ნახულობენ აჭარაში, თითქმის ყველა სო-
ფელში, — ხმამაღლა თქვა ცულომ.

დეიდა ზატიჯე გაოგნებული მიცქეროდა, თითქოს რაღაცის თქმა უნ-
დოდა, მაგრამ ვერ ბედავდა.

— ჰოდა, ჩემო მკვიდრებო, ის ქვა მუზეუმში რომ ნახა ერთმა დიდმა
მეცნიერმა და მისი ისტორიაც უამბეს, ზინანულით თქვა (მერე თავის წიგ-
ნშიც დაწერა) — ხედავთ, გაველურებულმა ჩვენმა მკვიდრმა მარმარილოს
საფლავის ქვა მოიპარა და ფეხის ადგილად გამოსჭრა, რაკი მასზე ქრისტი-
ანული წარწერა ეგულებოდა. ამას ხომ არ იქმოდა ამ ქვაზე მუსლიმანური
წარწერა რომ ჰგულებოდა!

— აჰ, როგორ ეკადრება ეს მეცნიერს. დელი მურადას ბრალს ქვეყა-
ნას ნუ დავდებთ. მთელი სოფელი ეძებდა დაკარგულ ქვას. — წყენით თქვა
დეიდა ზატიჯემ.

— დელი-მურადას რა ჰკუთ ეკითხება. ყოველ წელიწადს სახლიდან
გარბის და ორ-სამ თვეს სადღაც დაეხეტება. ზაფრიანი კაცია. — თქვა და-
ვით ბიძიამ.

— მე თქვენ გეთანხმებით, ჩემო მკვიდრებო. მეც გული მტკიოდა ამის
გამო... და შემდეგ ასეთი ლექსი დავწერე... წაგიკითხოთ?

— კი, წაგიკითხე, — ერთხმად თქვა ყველამ...

და მე ვკითხულობ...

ამ ქვის ზღაპარი მე სევდით მათრობს,
ეჩურჩულება რასმეს მუზეუმს,
ძველთა აჩრდილნი ზედ კიაფობენ
და მოლოდინში თვლემენ მუზეუმის.
ო, ქვაო ჩემო, შენ ზარ მოწამე
ჩემი გოდების და ჩემი ჯვარცმის.
ვარ მაცხოვარი და მე ვარ ცოტნე,
მემატიანე ვარ დღეთა მკაცრის...
ქვა ამბობს: გატყდა, გაწყალდა თომა,
თინათინ, თამარ არ გატყდა, არა...
ეჰ, მერე იყო ტაძრების თრთოლვა,
მერე იტირა ვაზმა და ზვარმა.
მიხარის — თამარს ჰქვია თამარი
და თინათინი ჰქვია თინათინს;
კელაპტრად ვინთებ მე ამ სიხარულს
და ჩემი სულის ზეცას ვინათებ...
რწმენას თუმც კაცი გადაეჩვევა,
როცა მტრის ზმალი კისერზე ადევს,
გეტყვი წინაპრის ერთ მტკიცე ჩვევას,
მტრის საფლავსაც კი არ შებილწავდნენ.
არას შერყვნიდნენ წინაპრის ნაგებს
ტაძრებს თუ კოშკებს, რომ დგანან მიწყივ...
აი, შეხედე! მე ვუმზერ აგერ,
ვუმზერ და მათზე ოცნებით ვიწვი.
რაიც წარყვნილა, მტრის სხელით მხოლოდ
და არა ჩემი თრთოლვით და რყევით.
აქ ვალმერთებდი ჩემს ზმალს და ჰოროლს
და ამ ტაძრებთან გამომტრეს ყელი.
არად ჩაგაგდეს სიცოცხლე ტკბილი
და საკირემდე აქედან მიველ,
ვიცავდი მამულს, ვიცავდი თბილისს
და მე აქედან ვიცავდი ივერს.
განა მამაცი არა გვყოლია
და ყველა სულთნის პორფირს ჰკოცნიდა?!
ჩემო ბატონო, არა მგონია,

ქორონიკონთან თუმცა მორცხვი ვარ.
ვინა თქვა მტერი რომ იყო სუსტი,
და შევეჭიდეთ ბოლოსა კოჭლებს?!
ვინა თქვა იყო ერთგული სულთნის
და სელიმს თავი ამაოდ მოსჭრეს?!
ღვაწლს მტვერს ნუ ვაყრით ჩვენთა პაპათა,
თუმც ვერ შევარქმევთ ყველას უცოდველს.
გმირი არ იყო მამა პაატას,
გარდახვეწილი სადღაც უცხოეთს?!
განა ერთი და ორი ვეფხოზდა,
მერე რა ვუყოთ თუკი უჭირდათ...
დედის ნანინა საგზლად მეყოფა,
მის ფერფლს ვატარებ ალალ მუჭითა.
არა, დასტურად არ დამჭირდება
ციხე ნამუსრი, ქვევრი ნამუსრი;
მე მომეცა ძეგლად ჩემივ დიდება,
დედის ენა და სინდის-ნამუსი.
ცოცხლობს აჭარა — ვეფხვის კამარა,
თუმცა ლოდები გულზე დაადეს.
საქართველოა ჩემი აჭარა,
საქართველოა, ჰაუ, სანამდე!
ვით ჩამოვთვალო რბეულ-დანთქმული,
რომ მოგაგონო, რა საჭიროა,
ცოცხლობს აჭარა — გული ქართული,
ძველი მესხეთის ფხა და ჭრილობა.
გული გამეხსნა, გული ფართქალებს,
გადავევლები მთებს საალერსოდ.
ვეალერსები შეტქურ-ვარსკვლავებს,
მაქვს საქართველო საასპარეზოდ.
არა, ვერ მნახავთ სულით ამრეზილს,
მოკვდეს ამ მიწის კენჭის გამცვლელიც.
გვაქვს ცა და მიწა საასპარეზოდ,
საასპარეზოდ გვაქვს მთები ვრცელი.
არა, არ მინდა ფიქრები მრუშე,
მოვალ და ძმა ძმას გადაგეხვევი.
არ გავიკარებთ არასდროს მუმლებს
ჩვენ, ივერიის შვილნი ვეფხვები.

მაშ, ასე ჩემო ძვირფასო მკვიდრებო, მე განვაგრძობ კითხვას...

თქვენ ყველანი კარგად იცნობდით ჩემს დედას.

— ო, ვენაცვალე შენს დედას, — გულამოსკვნილად თქვა დეიდა ხატიჯემ. ერთმა დედაჩემის ქება-დიდება თქვა, მეორემ რაღაც გაიხსენა... მე ზოდიში მოეუხადე მათ, და გავაგრძელე ამბავი.

1.

ერთხელ მე და ბუღბუღა წავიჩხუბეთ.

— ბუღბუღას მამა მოუკლეს, ბუღბუღა ობოლია შვილო, არ აწყენინო, რაც არ უნდა გთხოვოს აჩუქე, მოეფერე. მას არასოდეს ეღიროსება მამის ალერსი. მას დღეიდან აკლია მამის ხელი. ცული დაპატარავებული აქვს. ერთი პატარაწყენა და მის გულს ვერაფერი მოაბრუნებს. გახსოვდეს ჩემი ნათქვამი, შვილო. — მეუბნებოდა დედა და ბუღბუღას სიბრაღულით ცრემლებით ევსებოდა თვალები, ვუსმენდი დედას, გულით ვკრეფდი მის სიტყვებს, ბადაგი რომ ერია.

ერთხელ ბავშვები დეიდა სატიჯეს ეზოში ვთამაშობდით. პატარა ქოხი ავაშენე, ეზოში ფარეხი. თითქოს მყავდა დიდი ფარა. ფარა შევრეკე ფარეხში. და ამ დროს ზღართან მივადინა ბუღბუღამ. გადმოვიძვრა მეზობელმა გოგონამ. დაეცა ფარეხს... და სულ გამიჩუქა ფარა. თითქოს გამინადგურდა დიდი სიმდიდრე, და ავღელდი უცებ. ბუღბუღას ჯოხი მოვუქნიე. სახეზე მოხვდა, სისხლი წასკდა. ბუღბუღამ სისხლი რომ ნახა, აკივლდა მარა როგორ! ლამის გული გამისკდა. მივედი, მოვეხვიე, მომკალი-მეთქი ბუღბუღა, ოღონდ ნუ იყვირებ-მეთქი. მარა, არა, ბუღბუღა უფრო და უფრო აყვირდა. სად იყო და სად არა, დედაჩემი მოვარდა. როცა სისხლი ნახა ბუღბუღას სახეზე, ვაიმეო, ერთი შესძახა და გაოგნებულმა იკითხა რა დაემართაო. მე დედას ვუთხარი სიმართლე. და მაშინ მომხვდა დედის ხელი, იგი მწარეც იყო და ტკბილიც. რა თქმა უნდა, დედამ შემთხვევით ცხვირზე მომახვედრა ჯოხი... და მეც სისხლი წამსკდა. ავტირდი, მარა როგორ! ახლა დედა ორივეს გვეფერებოდა, ნუ სტირით შვილებო, ნუ სტირითო და თან გულში გვიკრავდა ორივეს. გაჩუმდით, გაჩუმდით ჩემო შვილებო! ლოცვასავით ჩურჩულებდა დედა და თან იცრემლებოდა, ვებრალებოდი. ფერება-ფერებით დაგვაწყენარა, მერე სახლში შეგვიყვანა და თითო ჩურჩხელა მოგვცა. უცებ ყველაფერი დავივიწყეთ მე და ბუღბუღამ და მადიანად ვკბეხდით ნიგვზის ჩურჩხელას.

- ბუღბუღა!
- რა იყო?
- მოდი, წავიდეთ და მდინარეში თევზი დავიჭიროთ. ამ დღეში თუ არა?
- როგორ არა. მამაჩემი ბადით იჭერდა ცხენისწყალაში.
- ჰოდა, ჩვენც დავიჭიროთ.
- დავიჭიროთ. მერე რითი?
- ბიძაჩემის ბადით.
- არ გაგვატანენ ბადეს, არ გვენდობიან.
- მოვიპაროთ.
- რომ გაგვლახონ?
- არაფერსაც არ გაგვლახავენ.

როცა ბადეს ვიპარავდით ნალიიდან, ბიცოლამ შეგვნიშნა და ყვირილ-ყვირილით ჩამოგვრეკა. მოვკურცხლეთ მე და ბუღბუღამ და ტყეში სოკოს საძებნელად წავედით.

- იმ სოკოს რა ჰქვია?
- არ ვიცი.
- მოვშინჯოთ, გჭამოთ.
- აშბობენ, რომ ზოგიერთი სოკო მაწყენარიანო, არ გაბედო, არ შეჭამო ჩემო ბუღბუღა, არა.
- ცოტას მოვშინჯავ. დედაჩემი ხომ ასეთ სოკოებს ჰკრეფს.
- სოკო სოკოს ჰგავს ბუღბუღა, აბა, ჩვენ რა ვიცით დედაშენი ან დედაჩემი რომელ სოკოს ჰკრეფს.

ბუღბუღამ არ დამიჯერა და ჩუმად მოკბიჩა სოკო და შეჭამა. მეორე-ჯერ რომ მოკბიჩა, მე მივეარდი მასთან და ხელიდან გამოვართვი სოკო.

— დედამ მითხრა, ისეთი სოკოცაა, კაცს მოჰკლავსო და არასოდეს შენ მართოდ სოკოს მოსაკრეფად არ წახვიდეო. მეტი აღარ მოკბიჩო, არ ჩაიღო სოკო პირში, თორემ გაგლახავ, თმით თრევა-თრევით ჩაგიყვან სახლში, — დავემუტრე მე. ბუღბუღას არ მოეწონა ჩემი გაწყრომა და უმაღლეს გამებუტა. არ მინდა შენთან ყოფნაო, და სახლისკენ მოჰკურცხლა. მე, გამოგედევნე. ბუღბუღა ისე მიფრინავდა, რომ ვერ დავეწიე. სახლთან უცებ დედაჩემი და დეიდა ხატიჯე შემოგვხვდა. მათ ბუღბუღა შეაჩერეს. რატომ მოსდევდი, რად შეაშინე გოგოო, დედა მე მიწყებოდა, გაგლახავო მემუტრებოდა.

— ბუღბუღა გავაფრთხილე, არ გვეჭამა სოკო; ზოგიერთი სოკო შხამიანია და მოგვწამლავს-მეთქი, ასე მასწავლა დედამ და დეიდა ხატიჯემ-მეთქი. მე არ დამიჯერა და სოკო ჭამა. რომ მოკვდეს ბუღბუღა, მერე რა

ვენა, მე ხომ დამაბრალებთ, შენ წაიყვანე ტყეში და შენი ბრალდება
სხვათაგანზე გეუბნებოდი ჩემს სათაყვანებელ ადამიანებს და
და, არ გაგვლახონ-მეთქი.

— ნენეგ, ნენეგ, რა უქნიათ, — ამოიხრა დეიდა ხატიჯემ.

— აბა მაჩვენე გოგოვ, რომელი სოკო შეჭამე, — ჰკითხა დეიდა ხატი-
ჯემ ბუღბუღას.

ბუღბუღას ხელში ეჭირა სოკო და ვერ ბედავდა ეჩვენებინა. დეიდამ
ხელი მოჰკიდა, ბუღბუღამ სოკოს შორს გაქნევა სცადა, მაგრამ იქვე ახ-
ლოს დაგორდა. მივიდა დედაჩემი და მოიტანა სოკო. ორივემ კარგად გა-
სინჯეს სოკო და დაასკვნეს, რომ ეს საჭმელი სოკო არაა, ეს შხამიანი სო-
კოაო.

— თქვე არ გასაფაქლებო, რამ გაჭამათ ეს სოკო. რამ წაიყვანათ
ტყეში. — სწყრებოდა დედა.

— წამოდი, გოგო, წამოდი სახლში, რაღაც წამალი დაგაღვინო, თო-
რემ ვინ იცის რა მოგივა, — უთხრა დეიდა ხატიჯემ და ბუღბუღა წინ წა-
ივდეს.

დეიდა ხატიჯემ შინაურული მკურნალობა იცოდა. იცოდა, რით გაანე-
ლებდა სოკოს შხამს და უნდოდა ახლავე ეშველა ბუღბუღასთვის, თორემ
შემდეგ იქნებ გვიანი იქნებოდა. მერე ბუღბუღას დედას ვინღა გააკავებდა,
ტირილ-ყვირილით სოფელს გააყრუებდა, მთელი მიწეთი აქ შეიყრებოდა.
არ უნდოდათ, რომ დედამისს ეს გაეგო. ამიტომ სწრაფად წაიყვანა დეიდა
ხატიჯემ თავის სახლში, დედაც მიჰყვა. მეც უკან მივდევდი. სახლში მისვ-
ლამდე ბუღბუღა ცუდად შეიქნა, ფერი ეცვალა, გული ერეოდა, თავბრუ
მესხმისო, ამბობდა. ბუღბუღა სწრაფად ლოგინში დააწვინეს. დეიდა ხა-
ტიჯემ ჯერ რაღაც წამალი დააღვინა, მერე თბილი წყალი: ერთი. ორი,
სამი, ოთხი ჭიქა... და ბუღბუღამ პირს ასაქმა. სტიროდა და თან პირიდან
აქცევდა სოკოს შხამს. დაიწრითა გოგო... მერე კიდევ რაღაც დააღვინა
დეიდა ხატიჯემ და ბუღბუღას მალე ჩაეძინა. საღამომდე ეძინა ბუღ-
ბუღას. საღამოხანს თვალი გაახილა და საჭმელი მოითხოვა. დეიდა ხატი-
ჯემ თაფლი და შქადი მიართვა, ესეც წამალიაო. დედამისს შეუთვალეს,
ბუღბუღას ამდამ დეიდა ხატიჯესთან უნდა დარჩენა და ნუ იდარდებსო.
რა იცოდა ბუღბუღას დედამ, თორემ იქნებ მე დამაბრალებდა ყველაფერს
და მისი გულის მოსაგებად დედაჩემი მაგრად მიმბერტყავდა. მაგრამ ბუღ-
ბუღას დედამ გულუბრყვილოდ დაიჯერა და სანახავად არ მოსულა. მე
გვიანამდე ბალიშთან ვუჯექი ბუღბუღას და ხმას არ ვიდებდი. ბუღბუღას
თვალები მილულვოდა, თითქოს ეძინა. დედაჩემი და დეიდა ხატიჯე იქვე
იჯდნენ და მასლათობდნენ.

— არაფერი რომ ეთქვათ ამ ბაღებს, მაშინ რა ეშველებოდა გოგოს,
— სინანულით თქვა დედამ.

— უჰ, უჰ, ნუ იტყვი ასმათ ხანუმ, ნუ იტყვი, იქნებ ვერც კი გადაიტა-

ნდა, — თქვა დეიდა ხატიჯემ... და გაიხსენა ერთი ძველი ამბავი: ჩემმა ბიძაშვილმაო, ერთი სოკო შეჭამა ტყეში და მაშინვე ცუდად გახდა, სახლში ძლივს ჩამოაღწია, ლოგინში ჩავარდა, გონება დაჰკარგა და ჭირი მოგვეჭანა. არავინ იცოდა რა დემართა, პირველად არც თვითონ თქვა, მერე და ძალიან თუ მოგერევა სოკო, აღარც წამალი გიშველს. იქნებ გიშველოს ექიმმა, მაგრამ სად იყო სოფელში ექიმი.

— ვაიმე, ვაიმე, — ამოიოხრა დედამ, — ბაღნებს თვალყური უნდა ვადევნოთ, რომ ტყეში მარტო არ წავიდნენ, თორემ დავიღუპებით ხატიჯე-ხანუმ! — გულდათუთქულად თქვა დედაჩემმა, მერე მივიდა ბუღბუღასთან, შუბლზე ხელი დაადო, მადლობა გამჩენს, სიცხე არა აქვსო, კარგია, რომ ჩაძინებიაო.

დეიდა ხატიჯემაც გადაუსვა შუბლზე ხელი, აკოცა ბუღბუღას და თქვა: — აქვე დავუგოთ ლოგინი ჯემალსაც; ხომ ხელავ ერთმანეთს არ სცილდებიან ეს ეშმაკუნები!

ბუღბუღას გვერდით დამიგეს ლოგინი და დამაწვინეს. მე ჩამეძინა და აღარ მაჩსოვს როდის წავიდნენ ისინი ოთახიდან. მხოლოდ ადრე დილით დეიდა ხატიჯემ შემოიჭვრიტა. ჩვენ ვსაუბრობდით, ვეჭოქლინებოდით ერთმანეთს.

— ჰაი, თქვე, შეითნებო, კიდეც არ ისვენებთ ზომ! აწ, მარტო ხომ არ წახვალთ ტყეში? — ჩაგვეკითხა ორივეს. დეიდა ხატიჯეს თვალეში მუქარაც ამოვიკითხეთ.

— არა. — ვუბასუხეთ ერთად.

— დაიფიცეთ.

— მზეს ვფიცავთ, ჭადის გამჩენს ვფიცავთ, არა — დავიფიცეთ ჩვენ.

— კარგი, ფიცის გამტებს ღმერთი დასჯის, ენას გაუშეშებს, ამიტომ მუდამ გახსოვდეთ ფიცი, — გაგვაფრთხილა დეიდა ხატიჯემ.

— არ დავივიწყებთ დეიდა ხატიჯე. არა, — წამოვიძახეთ ორივემ.

— მაშ, თქვენ კარგ საუზმეს მოგიმზადებთ. ერთი საათის შემდეგ ადექით...

და როცა ერთი საათის შემდეგ სამზარეულოში შევედით, სუფრა გაეშალათ, ბუღბუღას დედაც მობრძანებულიყო და დეიდა ხატიჯეც მას უამბობდა წუხანდელ ამბავს.

— დედა, დედა, ბედზე არ შევხვდითო, — ამოიგვენმა დეიდა ხატიჯემ. ბუღბუღას დედა თრთოდა, ფერი წასვლოდა და ენას ვერ იღებდა.

— ვაიმე, შვილო ბუღბუღა, რაღა მეშველებოდა მაშინ, — ეს თქვა ბუღბუღას დედამ და შვილი გულში ჩაიკრა. გასაწყრომად ველარ გაიმეტა.

მზე უკვე აცხუნებდა. ტოლები მოგვყიჟინებდნენ. ვინღა გაგვაჩერებდა სახლში... მე და ბუღბუღა ხელიდან გავუსხლტით ჩვენს საყვარელ

ადამიანებს, ბილიკი სწრაფად ჩავიბრინეთ და ტოლებს შევევრიეთ. ხივლით რომ სოფელს სიცოცხლესა და ეშს ჰმატებდნენ.

2

— რატომ ხარ მოწყენილი? — მკითხა დედამ.

— არ ვიცი, დედა.

— პირზე ფერი არა გაქვს. სადმე უუძმური ხომ არ აგყვა? — მკითხა დეიდა ხატიჯემ.

— არ ვიცი დეიდა ხატიჯე.

ბუღბუღა ჩემს გვერდით მოწყენილი იჯდა. ისიც დარდობდა, რა მოუვიდაო ჯემალს. დედა და დეიდა ხატიჯე რაღაცას ჩუმად ჩურჩულებდნენ. მერე ისევ მკითხეს, იქნებ ღამით „ჭინკების ღელეში“ გამოიარე და შეგეშინდაო. „ჭინკების ღელეს“ ეძახოდნენ ერთ ადგილს წისქვილის ახლოს, სადაც თითქოს ხანდახან ჭინკები ქორწილს მართავდნენ, თითქოს თვალით ენახოთ ბერიკაცებს. ამიტომ იმ ადგილს ღამით არავინ ეკარებოდა. ნაქილისართან მიმავალს „ჭინკების ღელე“ უნდა გაეგლო. ბუღბუღამ გამამუღავნა, რომ გუშინ გვიან ნაქილისართან სათამაშოდ წავედით მე და ბუღბუღას სტუმარი ნათესავი ვაჟი — იგი ცხმორისელი იყო. როცა შინ ვბრუნდებოდით, უკვე ღამე ტახტზე იჯდა. „ჭინკების ღელის“ ამბავი სტუმარმა არ იცოდა, და არც არფერი მითქვამს მისთვის, ზოლო მე ღამის გული გამისკდა. კიდევ დამეღანდა რაღაც ვეება, ტყის კაცივით რომ დაბორილებდა ზევში, მაგრამ კრინტი არ დამიძრავს, შიშისაგან დავმუხჭდი. „რა საშინელი ყოფილა შიში!“ ვამბობდი გულში.

— „ჭინკების ღელეში“ ხომ არ დაგაშინათ ვინმემ? — მკითხა დეიდა ხატიჯემ.

— არა, — ვიცრუე მე. ისე კი ნამდვილად ვნახე ბანჯგვლიანი კაცი ხეცდახეც რომ მიიზღაზნებოდა.

ჩემმა საყვარელმა ადამიანებმა დაკითხვა მოათავეს. მერე დაბალი ხმით მსჯელობდნენ, უნდოდათ გაეგოთ ნამდვილი მიზეზი. ისიც მითხრეს, იქნებ ნაქილისარის კედელთან მოშარდე და იქიდან აგყვა უუძმურიო. მართლაც მოვშარდე ნაქილისარის კედელთან, მაგრამ როგორ ვიტყვოდი. სტუმარი ბიჭუნა, რომელიც ჩემზე სამი წლით უფროსი იქნებოდა, ყველაფერზე უარს ამბობდა. იგი კარგად გრძნობდა თავს, მე კი თითქოს ეშმაკი შემიჩნდა სულში და მოსვენებას აღარ მაძლევდა, რაღაც შიშს ვგრძნობდი. დეიდა ხატიჯემ და დედამ ბოლოს დაასკვნეს: ამ ბაღნებმა ნაქილისართან მოშარდეს და იქ უუძმური აჰყვა ჯემალს, ზოლო ის ბიჭი ბედზე გადარჩაო. მერე „ჭინკების ღელე“ რომ გამოიარეს, ისიც ღამე, რაღაც მოელანდა ჯემალს და შეეშინდა... და უუძმურს ესეც დაემატა. თაფლის ფიჭა ვუხრჩოლოთ, ხვალ კი მაყვალას დედა „ფალჯი“ ფატი მოვიყვანოთ. იმან იცის კარგი მკურნალობა, ჯაჭვში გატარება. თუკი იმანაც ვერ უშველა, ექიმი ამოვიყვანოთ. რაკი „ჭინკების ღელეში“ თვალწაკრუ-

ლია, მარტო ეს ვერ უშველის, ხოჯას უნდა ვაკითხვინოთ. არც ეს იქნება საკმარისი. რაკი ნაქილისართან მოშარდეს, და იქიდან აპყვა უქსურნი, მღვდელმაც უნდა უკითხოხო. იმ ღამეს, დაწოლის წინ თათლის ფიჭი ცეცხლზე დაყარეს და მიხრჩოლეს. მალე ჩამეძინა... აი, ვხედავ სიზმარში, ორი დიდი მურა ძაღლი შემოვიდა ჩემთან ოთახში. ერთ ძაღლს, შავს, ჩუთი ფეხი აქვს, მეორეს, ბრენს კი სამი. ჩენსკენ მოიღერეს საშინელი დიდი დრუნჩები და თითქოს შეჭმას მიპირებდნენ. ღამის გული გამისკდა და საშინლად აფევირდი. ყვირილი რომ გაიგონეს, ჩემთან შემოცვივდნენ და აი, თურმე რა ნახეს: თვალები დამეჭყიტა და ჭერს მივშტერებოდი. გამაღვიძეს. ვკანკალებდი. დედამ ხელში ამიყვანა და გულში ჩამიხუტა. დედა სტიროდა, გულამოსკვნილი სტიროდა, დამელუბა ბიჭიო. დეიდა ხატივე ამშვიდებდა დედას, ნუ გეშინია, გადაუვლისო. იმ ღამეს დედამ ჩემს სასთუმალთან გაათენა. დილით „ფალჯი“ ფატი მოიყვანეს. ჯერ კარტი გაშალა. მიმკითხავა. მან თქვა: უქსური აპყოლია, ნუ გეშინიათ, მორჩებაო; თანაც ურჩია დედას — მე რომ მკურნალობას მოვათავებ, მერე ხოჯის და მღვდლის კითხვა უნდაო, ექიმსაც ანახეთო. ერთ კვირას მკურნალობდა „ფალჯი“ ფატი. თავისი გასამრჯელო მიიღო და წავიდა. ვერ მოვკობინდი, სიარული მიჭირდა, მამამ ქალაქიდან მოიყვანა მისი ნაცნობი ფერშალი ქილიფთარ ბიძია. მსინჯა, მსინჯა და ბოლოს მამაჩემს უთხრა: — ეს ბაღანა შეშინებულია, შთაგონება უნდა, რომ გაუქარდეს შიში სულლიდან. ჩემი წამალიც დალიოს, ხოჯასთანაც მიიყვანე და მღვდელთანაც. ერთ-ორ კვირას, რომ უკითხონ, აუცილებლად მორჩება, ნურათრის შეგეშინდებათო. ქილიფთარ ბიძიას სიტყვებმა გული დამიმშვიდა, თითქოს ცოტათი მოვკობინდი კიდევ. „რა სასიამოვნო ყოფილა კარგი სიტყვა. როცა გავიზრდები, მეც ასე დავაიმედებ სხვებს და გულს გავუხარებ“, გავიფიქრე მე. წასვლისას ქილიფთარ ბიძიამ გადამკიცხა, ნუ გეშინია, მალე ფეხზე დადგებიო; ჯიბიდან კამფეტები ამოიღო და მომაწოდა — ჭამე ჩემო ბიჭუნავ, ესეც წამალიაო. ოჯახაშენებულმა როგორ გამიხარა გული. „სულ მეყვარება ქილიფთარ ბიძია. როცა გავიზრდები და ფული მექნება, კარგ საჩუქარს ვუყიდი და მივართმევ“, ვფიქრობდი მე. მამამ ეზოს ჭიშკრამდე მიაცილა ქილიფთარ ბიძია.

— დიდი მადლობაო, — გავიგონე მამაჩემის ხმა.

— იცოცხლე. ნახვამდის! — უთხრა ქილიფთარ ბიძიამ. ერთხანს მისი ფეხის ხმა მესმოდა, მერე კი მიწყდა.

სამი დღის შემდეგ მამამ ქალაქში წამიყვანა. თურმე წინასწარ მოლაპარაკებოდა მღვდელსაც და ხოჯასაც.

ხოჯა ზღვისპირად ცხოვრობდა, ახლა რომ შინმოუსვლელთა ობელისკი ღვას, იმის პირდაპირ. პირველად რომ მიმიყვანა მასთან, ხოჯა მომეფერა, რა ქოჩორა ბიჭი ყოფილაო, მომისვა გვერდით, გადაშალა სქელი წიგნი და დაიწყო კითხვა. ხშირად ამოქნარებდა კიდევ, თვალნაცემიც არისო,

უთხრა მამას. ხანდახან შემთხვევად და თან დააყოლებდა, ვაჟაქლით აქედან შეითნებოთ. თითქმის ჩემი სულიდან ეშმაკებს მიერეცებოდა. აქედან მერე ეკლესიაში წავედიოთ მღვდელთან. მღვდელმა რომ მნახა, ეს რა კარგი ბიჭუნა ყოფილაო და თავზე ხელი გადამისვა. მამას უთხრა: ქრისტე-ღმერთს და წმინდა მარიამს ვთხოვ, შეიწყალონ შენი ბიჭი და განკურნონო. ჩემს თხოვნას ისინი შეისმენენ და შენი ბიჭი მალე კარგად იქნებაო. მღვდელი მიკითხავდა წიგნიდან, მიკითხავდა კი არა, გალობდა, ხანდახან დასძენდა ხოლმე — ქრისტე ღმერთო, შეიწყალე უტოდველი ბიჭუნა და მისი სულიდან ეშმაკები ამოებრტყე. წმინდაო მარიამ, გვედრებო, მოარჩინე ოქროსფერთმიანი ბიჭი, ამინ! ხელებს აღაპყრობდა და ხმას უმატებდა. მე რა ვიცოდი ვინ იყო ქრისტე ღმერთი ან წმინდა მარიამი, და გაოგნებული ვუცქეროდი მღვდელს. ხან სურათებს ვაკვირდებოდი. ძალიან მომეწონა ეკლესია. მღვდელმა მითხრა: — აი, ეს ქრისტე ღმერთია, მე მას ვევედრებო, რომ შენ მალე მოგარჩინოსო. მეორეჯერ რომ მივედიოთ მღვდელთან, თქვა: წუხელ სიზმარში ქრისტეს დედა მარიამი მოვიდა და მითხრა, იმ ბიჭს, შენთან რომ მოჰყავთ, აი, ეს წამალი დააღვინე და მოარჩებაო. მღვდელმა პატარა ჭიქით წამალი დამალევინა. ტკბილი იყო. სულში რაღაც სიამე ვიგრძენი. მამამ დამატოვა: წასვლისას მღვდელს ზეგზე ავოცე და მადლობა უთხარიო. მეც ვასრულებდი მამის დარიგებას. ამით უფრო მოვაწონე მღვდელს თავი, ზრდილობიანი ბიჭი ყოფილაო, თავზე ხელს გადამისვამდა და ხმამაღლა იტყოდა, ქრისტე ღმერთი შეგე-წიოსო...

თხუთმეტ დღეს დავყავდი მამას მღვდელთან და ხოჯასთან... ერთხელ კიდევ მინახულა ქილიფთარ ბიძიამ, ახალი წამლები გამომიწერა და თან ღიმილით თქვა: — ეს ბაღლი უკვე თითქმის გამოკეთებულა, აწ, ნურაფრის შიში ნუ ექნებათო, მერე და მერე აღარ დამსიზმრებია საძაგელი ძაღლები. მერე და მერე მეძინა მშვიდად. თანდათან ფეხზე დავდექი და ჩემი ბუღბუღას გულიც გავახარე.

— რა მშველებოდა, შენ რომ რამე მოგსკლოდა, — მითხრა ბუღბუღამ, ეზოში რომ გამოვედი და მივახარე, აწ არაფერი მიჭირს-მეთქი.

— რატომ? განა უჩემოდ ვერ გაძლებ ჩემო ბუღბუღა? — ვკითხე მე.

— ვერა, უშენოდ ვერ გავძლებ, — თქვა და თავი ჩაღუნა.

მალე მოვეკეთი. მე და ბუღბუღა მინდორ-მინდორ კვლავ ყვავილებს ვკრეფდით. დავით მებაღესაც ვპარავდით ყვავილებს, კონებად შეგვკრავდით ხოლმე და სახლში მიგვქონდა. არა, სახლში კი არ მიგვქონდა, ჩვენს „სათამაშო სახლში“ ვმაღავდით, თორემ გავვიგებდნენ უფროსები და გავგოწყრებოდნენ კი არა, წნელით გვერდებს დაგვიწითლებდნენ.

— ვახსოვს ის დღეები, დეიდა ხატიჯე? — ვკითხე მე.

— გული ახლაც მიკანკალებს, შვილო, შენ რომ ავად გახდი. ღმერთმა

დღეგრძელი მოგცეს, — ეს თქვა, ადგა, მომეხვია და ჩამოცნა. თან იცრემლენოდა. იმ დღეთა გახსენებამ გული აუჩუყა. ვინ იცის კიდევ, რა ზოგონდა დეიდა ხატიჯეს!

3

შუალამე გადასულია. მე ბებიასთან მიძინავს, ისმის კვნესა, საშინელი კვნესა. ბებია თვალს ახელს. მეც თვალს ვახელ, ბებია ადგა და ლაშქას პატრუქი აუწია, ოთახი განათდა. ვხედავ, ჩემი დედა ლოგინზე წამოიჭდა-რა და სწუხს, კვნესის.

— რა დაგემართა ასმათ? — ჰკითხა შეშინებულმა ბებიამ. მე გული მიკანკალეხს. დედაჩემი არაფერს პასუხობს. ბებია უმეორებს შეკითხვას. დედა ვაწვება ლოგინზე, ერთს ამოიგვენეშებს, ფეხებს გაწვართავს. მერე ერთხანს მარცხენა ფეხი თავისთავად მოძრაობდა. ბებია მივიდა დედასთან. ხელი წაავლო. სდუმდა დედა და კვნესოდა. არაფერი ესმოდა. ხელი ფეხზე შეავლო, ვერაფერი გაუგო, ფეხი კვლავ უთრთოდა. ოჰ, მე გული მიწუხდა, წერვები ამიკანკალდა, გონება ამერია. მინდოდა მეყვირა — დედა. დედა-მეთქი, მაგრამ შიშისგან გული კინალამ წამივიდა. დედას ფერხით მივუჯექი და გაშტერებული ვუცქეროდი, სდუმდა ჩემი დედა, მე ვერ ვიტანდი მის ღუმილს, მინდოდა ხმა ამოედო, ჩმა გაეცა ჩემთვის ბებიასთვის. მაგრამ არა, სდუმდა ჩემი დედა. ბებიამ სველი ტილო მოუხევა თავზე, თანად დაუსრისა საფეთქლები.

— ამოიღე ხმა, შვილო, ამოიღე! — ჩასძახა ბებიამ. დედას არაფერი ესმოდა. — რა დაგემართა, შვილო, რა, მითხარი, შენ გეყურებანე ასმათ, ამოიღე ხმა, ამოიღე!

სდუმდა ჩემი დედა, სწუხდა ჩემი დედა, კვნესოდა ჩემი დედა, მე ვტიროდი ჩუმად, მე მიკვდებოდა გული, რომ ჩემს ტკბილად მოჭიკჭიკე დედას ენა ჩაუვარდა, ხმას ვერ იღებს, სიტყვას ვერ ამბობს. ოჰ, ღმერთო, რა ვუშველო ჩემს დედას! ბებია შეშინდა, კარი გააღო და შვილები, შვილიშვილები გააღვიძა. ყველანი მოგროვდნენ ჩვენს ოთახში, დედას შემოეხვივნენ. ფუსფუსებდნენ, ჩურჩულებდნენ, სტიროდნენ, გვეწოდნენ, ღმერთს ევედრებოდნენ გაჭირვებული დედაჩემის გადარჩენას, საბრალოდ თავგაღუნული და მტირალი რომ მნახეს, შევეცოდე ყველას. ხან ერთი მეფერებოდა, ხან მეორე, ნუ გეშინია, მორჩება შენი დედაო.

ჩურჩული... შელოცვა... ეჭვი... წუხილი...

ბოძაჩემი გარეთ გავარდა და უმალ დეიდა ხატიჯე მოიყვანა. იგი ისე შინჯავდა დედაჩემს, ექიმი გეგონებოდა. ვერაფერი გაუგო, თავი გააქნია. მერე რაღაც გაღვსა წყალში და სცადა დაეღვეინებინა დედასათვის, მაგრამ პირი ვერ გააღებინეს, გონზე ვერ მოიყვანეს.

ჩემი სლუკუნი... სლუკუნი... ცრემლი... ცრემლი... ცრემლი... გული
მიდუღს, სული მიდუღს. ვტირი გულამოსკვნილი, ვტირი ჩემდაუნებურად.
„ფალჯი“ ფატიცი მოიყვანეს. რა არ იღონა იმ შეითანმა — ხან ფეხი,
უსრბსა, ხან ზელი, მაგრამ არა, დედაჩემს არაფერი ესმოდა, ოხრავდა.

— ვაი შვილო, ვაი შვილო — ოხრავდა ბებია.

— ვაი მამიდაჩემო, ვაი. მამიდაჩემო — ლულულულებდა ჩემი ბიძა-
შვილი.

ვაით და ვიშით გაათენა ყველამ.

ცისკარმა რომ თეთრი ფრთა შემოჰკრა მთებს, ბიძაჩემი აფრინეს ექიმ,
ტონიასთან.

მზე კარგად იყო სოფელს მოდებული, რომ ბიძაჩემმა ექიმი ტონია
ამოიყვანა. მას გოგო მურა აღარ ახლდა. ამბობდნენ, რამაზს არიდებს
დედაო და თან აღარ დაჰყავსო. ერთმა ისიც თქვა, გოგო რუსეთში გაგზა-
ვნა, რამაზმა რომ ველარ ნახოსო. დიდხანს სინჯავდა ტონია დედაჩემს.

— Ах, паралич! — ხმაგაბზარულად თქვა ექიმმა და ატირდა. იგი
დედაჩემს იცნობდა. დედაჩემი თავს ცუდად გრძნობდა და ამ ერთ თვეში
სამჯერ ჩავიდა „დუქნებთან“ და ინახულა ექიმი. მეც თან ვახლდი, მაშინ
მურაც სახლში იყო. ქართულად გამელაპარაკა.

— ბიჭიკო, რუსული ვიცი? — მკითხა მურამ.

— არა-მეთქი.

გამიღიმა და მაკოცა...

ექიმმა ტონიამ ბიძაჩემს ურჩია აუცილებლად სავადმყოფოში დააწ-
ვინეთო. მე მომეფერა. რა ვიცოდი რა იყო პარალიჩი. ალბათ ბიძაჩემი
ხვდებოდა, რა უბედურებაც გვჭირდა.

— Бедный Мальчик! — თქვა ექიმმა და პორტფელიდან ცხვირსა-
ხოცი ამოიღო და ცრემლი მოიხოცა. დააიმედა ყველა, დაემშვიდობა და
წავიდა.

მამაჩემს შეუთვალეს.

მამაჩემმა ცნობილი ექიმი ზურაბ წერეთელი ამოიყვანა. ბევრი შინჯა.
შინჯა და თქვა: დამბლაა. სისხლი აქვს ჩაქცეული ტვინში, ნემსებს ფამოვ-
წერ. ერთი კვირის შემდეგ მაცნობეთ როგორ იქნება. კიდევ ამოვყვები
თმარ ეფენდისო. მე შუბლზე მაკოცა. ერთი კამფეტიც მომცა და წავიდა.

მე არ ვიცოდი რა იყო დამბლა, რას ნიშნავდა ტვინში სისხლის ჩაქ-
ცევა, მაგრამ დედაჩემს ძალიან შეწუხებულს, უენოდ მწოლარეს რომ
ვხედავდი, კარზე მომდგარ უბედურებას ვგრძნობდი...

ერთი კვირაც და... დილით ჩემი დედა მიიცვალა.

ზოგი ხმამაღლა სტიროდა, ზოგი ბლაოდა, ზოგი თმებს იგლეჯდა.

ჩემი ძმები სტიროდნენ.

სტიროდა მამაჩემი, სტიროდა დეიდაჩემი, სტიროდნენ ბიძაჩემები.
სტიროდნენ ჩემი ბიძაშვილები, ჩემი ბიძოლები.

ყველა სტიროდა.

სტიროდა ჩემი ბუღბუღაც. თმებს იგლეჯდა, ბლაოდა დეიდა ხატიჯე.

— ასმათ ხანუმს შენი ლამაზი ტირილი დაშვენდება, — უთხრა ქაზიმ მეჩონგურემ. დაჯექი და იტირე შენი ლამაზი ხმით.

— ბატონო ქაზიმ, შენ განთქმული ჩვენი საყვარელი მეჩონგურე და მელექსე ხარ. შენი ჩონგური და გულდამთუთქველი ლექსი დაშვენდება ასმათ ხანუმს. აგერ დაჯექი ჩემს გვერდით. მე რომ გულს ვიჭერებ ტირილით, მერე შენ აატირე შენი ჩონგური და შენი ლექსი, — უთხრა დეიდა ხატიჯემ.

— ქალბატონი ასმათი ღირსია ჩვენი ტირილისა, — თქვა ქაზიმ მეჩონგურემ. — მარხვობის თვეში რამდენჯერ მნახა ძივარას ვწევდი, ან წყალი დავლიე, მაგრამ არ გავუმძლავნებია. ჩემმა ხანუმმა კი ერთხელ დამინახა და კინაღამ მთელ სოფელს მოსდო — ჩემი ქმარი გადარეულა, რამაზანი გასტეხა, არ მარხულობს, შეითინანი კაცია, რა მეშველება, ხოჯის კითხვა და ჯაჭვში გატარება უნდაო.

— ვენაცვალე ასმათ ხანუმს, რა კეთილი ქალი იყო! — თქვა ერთმა. მე უგონოდ ვიჯექი დედის ფერხთან და ვგოდებდი... ვგოდებდი, ვგოდებდი...

დეიდა ხატიჯემ ასე დაატირა დედაჩემს: — ქალბატონო ასმათ. საყვარელი ქალი იყავი. ტკბილი თაფლივით, მშრომელი ფუტკარივით, უხმო, მეზობლების, ნათესავ-მოკეთეების მოყვარული. მაღლიანი იყავი. მზიანი ქალი იყავი. შენისთანა ადამიანი ათასში ერთი თუ გამოვა, შენ ყველაზე უკეთესი იყავი, გამორჩეული, ლამაზი, ალერსიანი. ჯერ ახალგაზრდა ხარ, ოცდაათოთხმეტი წლისა თუ იქნები, როგორ უნდა მიგაბაროთ შავ მიწას. როგორ უნდა დაგაყაროთ მიწა გულზე! ახ, ახ, ახ! შენ ქვეყნის ულამაზესო ვარდო, სურნელოვანო, ტკბილო, თბილო, სიხარულო და სიყვარულო. ახ, ახ, ახ!..

დეიდა ხატიჯესთან ერთად ჰგოდებდნენ ქალები. ვგოდებდი მეც...

...მე ვკითხულობ და თან ვტირი. დეიდა ხატიჯე ხმამალლა ტირის. სულოც ტირის, გულოც...

— ქაზიმ მეჩონგურემ რომ დაატირა, იგი ჩემი გულისთქმაც იყო, მიამიტი ბავშვის გულითქმა და ახლაც ჩემი გულისთქმა. მე ჩემი დედულეთის იმ უჩინარი პოეტის გულს ჩემი გულიც მინდა შევეუერთო. თითქოს ახლაც ვზივარ დედის ფერხით. იქვეა ქაზიმ მეჩონგურეც და ჩვენ ერთად ვგოდებთ...

ქაზიმ მეჩონგურემ ასე დაიტირა ჩემი დედა:
მე სიტყვები არ მეყოფა ქალბატონო ასმათ,
მე ცრემლები არ მეყოფა ქალბატონო ასმათ,
რომ გიტურო.

საყვარელო დაო, უწყინარო დაო,
შენ სოფელს რომ მოაკლდი,
მოაკლდა ერთი სკა,
მოაკლდა ერთი ფუთი თაფლი,
მოაკლდა ასი სანთელი,
მოაკლდა ასი ვარდი,
მოაკლდა ათი წყარო,
მოაკლდა ათი ნუშის ხე,
შენ რომ ამ აყვავებულ სოფელს სტოვებ დაო.
შენ რომ ამ ტკბილ მზეს სტოვებ დაო,
შენ რომ ამ გემრიელ წყაროებს სტოვებ დაო,
გული მიკვდება დაო...
სად მიხვალ, ამაზე უკეთეს
აყვავებულ ქვეყანას სად ნახავ!
დარჩი ჩემო დაო და გაგვახარე ჩემო დაო,
დარჩი ჩვენთან...
შენი ხელით გამოცხობილი ცხელი მჭადი გვინდა.
შენი ხელით მოტანილი თაფლი გვინდა,
დარჩი, დარჩი ქალბატონო ასმათ...

(გაგრძელება იქნება)

ოთარ გუმბარიძე

ს ა ზ ზ ბ ა რ თ ა ნ

მოულოდნელად შეიცვალა ამინდი. მთებში ხშირად ხდება ხოლმე ასე. შუადღისას ჭექა-ქუხილი ატყდა და ისე ჩამოხვეწა, თითქოს და-
ლამდაო. მძვინვარე ქარი ამოიჭრა და შემდეგ მთელი სამი დღე ავდარი
დათარეშობდა მთებში. ხან კოკისპირულდ წვიმდა, ხანაც ქარი დაჭრილ
ნადირივით ღმუოდა, ზემოთ უზარმაზარ ხეებს უღმობლად ლეწავდა,
ქვემოთ კი ჩანჩქერების გრიალი ისმოდა. ისინი, ზაფხულობით პატარები
და სუსტები, ახლა მრისხანე ძალად იქცნენ, ძირს უთხრიდნენ საბრალო
ხეებს და მერე დაბლობისაკენ ისეთი ხმაურით მიაქანებდნენ, თითქოს
უდროოდ დაღუპულთა უკანასკნელ გზას მისტირიანო.

კარგი დღე არც ბაღ-ვენახებს და ყანა-სიძინედებს არ დასდგომიათ.
ამ ბარაქიან მხარეს დიდი ხანია თავს არ დასტეხია ამგვარი ავდარი.

სარეისო ავტობუსი, რომელიც ქალაქიდან ყოველ დილა-საღამოს
მოდიოდა, აღარ მოძრაობდა. სატელეფონო კავშირი რაიონულ ცენტრთან
და მეზობელ სოფლებთან შეწყდა.

მაგრამ აი, თითქოს სამამულო ომის მკუხარე დღეებმა ჩაიარესო —
ცხრა მაისი არაჩვეულებრივი მზიანი და წყნარი გათენდა. ვინ იცის, იქნებ
რადაც უხილავმა ძალამ საბჭოთა ხალხის გამარჯვების დღეს აიძულა ბუ-
ნება დამშვიდებულიყო. ყოველ შემთხვევაში, ასე ფიქრობდა დაუთი და
კარგ დღეს კარგი ამინდი რომ დაერთო, ამას იგი ყველაზე უფრო შეჰ-
ხაროდა.

ამის საფუძველიც გააჩნდა. მას კარგად ახსოვს, რა დაუჯდა ხალხს,
და პირადად მას, ეს გამარჯვება.

სოფლელი ბიჭი ჯარში უუღლავო წავიდა და უკან დადინჯებულ მა-

მაკაცად დაბრუნდა. მკერდს უმშვენებდა სამამულო ომის მეორე ხარისხის და ორი წითელი ღროშის ორდენი, მედლებს ხომ ვერ დაითვლიდათ. ომის პირველი დღიდან, მის გამარჯვებით დამთავრებამდე იბრძოდა აჭარელი კოლმეურნე დაუთ ოსმანის ძე ზინკილაძე. 1418 დღე არ გაუშვია ხელიდან იარაღი, მასთან ეძინა, ჭამდა, სვამდა, იარაღით იხევდა უკან, და უფრო ხშირად შეტევებზე გადადიოდა.

იარაღი ეკავა ხელში, როცა პარტიის კანდიდატი ზღებოდა. კრება სანგარში ტარდებოდა, ბრძოლების შუალედში. სიბნელეში განცხადებას და რეკომენდაციებს პაპიროსის სინათლეზე კითხულობდნენ.

დაუთს ზელში იგივე შაშხანა ეჭირა, როცა პარტიის წევრად მიიღეს. ომი მაკაცი გამოცდა იყო ყველასათვის და დაუთს მცირე დროც ეყო, რომ თავი გამოეჩინა.

ეს ყველაფერი, როგორც იტყვიან, უკვე ისტორიის კუთვნილება გახდა. კარგაჩანა ათასობით სხვა მეომრებთან ერთად დაუთიც მშვიდობიან შრომას დაუბრუნდა, ჯარისკაცის ფარაჯა გაიხადა და იმ სიმაღლეების დაპყრობას შეუდგა, პარტიამ მშვიდობიან შრომაში რომ დასაზა.

მშვიდობიანი შრომის მოიერიშეთა პირველ რიგებში კომუნისტი ზინკილაძე კარგად ჩანდა.

ასე იყო დღესაც.

გამარჯვების დღის აღსანიშნავად, პარტიული ორგანიზაციის გადაწყვეტილებით, დამატებით ორი ტონა ჩაის ფოთოლი უნდა მოეკრიფათ. ბუნების ჭირვეულობამ კი კოლმეურნეებს ხელი შეუშალა. ამიტომ იყო, რომ ცხრა მაისს კოლმეურნეები ერთსულოვნად გამოვიდნენ სამუშაოდ, სადაც შეიძლებოდა, იქ ჩაის ფოთოლს კრეფდნენ, ზოგიერთ ნაკვეთზე კი მიწას ამუშავებდნენ.

— ომგადახდილებს ნება ეძლევათ დღეს დაისვენონ, — წინადადება შემოიტანეს კომკავშირელებმა.

— დასვენებას მოვასწრებთ, სადამო ჩვენს განკარგულებაში არაა? — ყველა ყოფილ მეომართა სახელით პასუხი დაუთმა გასცა...

დასვენებაც ამას ჰქვია. გულნატკენმა დაუთმა ღრმად ამოისუნთქა და გაწყვეტილ ფიქრებს დაუბრუნდა.

გზად მიმავალმა მესაზღვრეთა სასურსათო ბაზას ჩაუარა. ცუდ ამინდში აქ ჩვეულებრივ არავინ არაა, ახლა კი დაუთმა ერთბაშად სამი ნაცნობი შენიშნა. ალბათ დღეს ისინი არიან გამოყოფილი საგუშაგოზე სურსათის მიმტანად. სამანქანე გზა არ მიდიოდა და ცხენებით დაჰქონდათ სანოვაგე.

— გამარჯობა თარჯიმანო!

— სალამი ბიძია დაუთ!

— გამარჯვების დღეს გილოცავთ ომის ვეტერანო!

მზიარულად ესაღმებოდნენ ჯარისკაცები ზინკილაძეს. დაუთს მთელი

საგუშაგო კარგად იცნობდა. ჯარში ყოფნისას რუსული კარგად შეისწავლა და მესაზღვრეებს ხშირად უწევდა თარჯიმნობას.

— ბოდიში, ბიძია დაუთ, გვეჩქარება, თუ მოვასწარიტ კიდევ ერთ გზას გავაკეთებთ, — მოუბოდიშა განაწესის უფროსმა რიგითმა ალექსი სოკოლიუკმა.

— როგორ გეკადრებათ. მოდი მეც მოგეხმარებით ცხენების დატვირთვაში.

— არა, არა, ჩვენ თვითონ, დღეს თქვენი დასვენების დღეა. გეყოფათ რაც იომეთ, — სხარტად მიუგო რიგითმა ბორის ფილატკინმა და ომგადახდილი დასვა ტაბურეტზე.

ჯანმაგარი მესაზღვრეები საქმესაც ასწრებდნენ და სტუმართან გამოლაპარაკებასაც.

— დიდი ხანია, ბიჭებო, არ შემხვედრიხართ, მომენატრეთ, — ამბობდა კოლმეურნე.

— საშინელი ამინდი იყო, გარეთ ცხვირის გამოყოფაც კი ჭირდა. — აგრძელებდნენ საუბარს მწვანექუდიანი ჯარისკაცები.

— ალბათ ცოტა დაისვენეთ, ასეთ თავსხმაში საზღვარზე მხეციც კი ვერ გადმოვა — მცირე პაუზის შემდეგ, რაც პაპიროსის გაბოლებას მოანდომა, — თქვა დაუთმა.

— პირიქით, მათ სწორედ ასეთი ამინდი ურჩევნიათ, — მიუგო სერგეი სუვოროვმა.

დაუთმა მესაზღვრეებს გზა მშვიდობისა უსურვა და თვალი გააყოლა. ძნელი და მძიმე სამსახური აქვთ. და არა მარტო საზღვარზე, აქაც. ცხრა კილომეტრი დაკლანხილი ბილიკი, ერთი მხრიდან მთა, საიდანაც ყოველ წუთს ზვავია მოსალოდნელი, მეორე მხარეს კი — უფსკრული, ჩახედვაც რომ შეგეშინდება, ისეთი.

...დაბნელებული იყო, როცა დაუთი თავისი სახლის მეორე სართულზე ავიდა. აქ ვახშამზე თავი მოეყარა მის მრავალსულიან ოჯახს და ომგადახდილ ოჯახის უფროსს ელოდებოდნენ.

შუა ჭამაში იყვნენ, ეზოში რომ ძაღლმა დაიყეფა. თავდაპირველად ამას ყურადღება არავინ მიაქცია. რაც დრო გადიოდა, ძაღლი კი არ ცხრებოდა, პირიქით...

— ვილაც უცხოა ეზოში, — თქვა შემკრთალმა ემინემ და ქმარს გადახედა.

თითქოს ამ სიტყვების დასტურად, სახლში შემოვიდა გამხდარი, პირგაუპარსავი, ხანშიშესული კაცი, რომელსაც ზურგზე ჩანთა ეკიდა, ხელში კი მსხვილი ჯოხი ეკავა, რომლითაც ალბათ ძაღლს იგერიებდა.

როგორც ჭეშმარიტი მთიელი, დაუთი სტუმართმოყვარე იყო, მაგრამ არ სიამოვნებდა, როცა მის სახლში დაუძახებლად ან დაუეკუთნებლად შედიოდნენ. ამას მეზობლებსაც არ აპატიებდა, მით უმეტეს უცნობს. ამი-

ტომ იყო, რომ დაუთი მოიღუშა და გამომწვევად შეაქქერდა სტუმარსა და რომელსაც მეორე შეცდომაც მოუვიდა: ოჯახში შემოსულს პირველად და მიეცა სალამი დამხვდურთათვის, მაგრამ მან თავდაპირველად ოთახი დაათვალიერა, მერე თვალი შეავლო სუფრაზე მჯდომთ. უხერხული დუმილი ჩამოვარდა. უცნობი ხმას არ იღებდა, მაგრამ არც დაუთი აპირებდა სიჩუმის დარღვევას.

— დიდება ალაჰს და ამ ოჯახს! — ნაჩქარევად წამოისროლა გვიან გონს მოსულმა უცნობმა.

დაუთს გულმა რეჩხი უყო. ჯერ ფიქრობდა, როგორ მოქცეოდა ამ ტუტუცს, შემდეგ კი გაქვავდა და მიაშტერდა ახალშემოსულს. იგი ოდნავ შეაცბუნა ამ მხერამ და შეათვალიერა თავისი სველი, ალაგ-ალაგ გახეული ტანსაცმელი.

დაუთი სულ სხვა რამემ გააკვირვა, რაღაც ნაცნობად მოეჩვენა დაუბატიყებელი სტუმრის ხმა. ალბათ სადღაც უნახავს ეს კაცი. შეიძლება მეზობელ სოფელში, ან იქნებ ომის გზებზე. იქ ზომ ბევრი იყო ქართველი.

ნაცნობმა ხმამ თუ შეაცვლევიანა დაუთს გადაწყვეტილება და სტუმარს მდებლად დაუკრა თავი, თუმცა ჯერ არც იცოდა ვინ ოხერი შემოეხეტა მასთან, რატომღა იგი ღორივით ამოსვრილი და დასველებული. დღეს ზომ დილიდან არ უწვიმია! ნეტავ რატომ აქვს ჯიბეები ასე გაბერილი, ან რითაა გატენილი ზურგჩანთა?

წესი და ზრდილობა არ აძლევდა დაუთს უფლებას, სტუმარისთვის მაშინვე ეკითხა მოსვლის მიზეზი.

ეზოში კი კვლავ ყეფდა ძაღლი.

თავდაპირველად დაუთს ეგონა, ოჯახის ერთგული მეგობარი ჯერაც არ დამშვიდებულია იმის გამო, რომ ბატონის უნებართვოდ სახლში უცნობი შეუშვა. მაგრამ არა, ძაღლის გაცოდებას ბოლო არ უჩანს. ნეტავ რაშია საქმე? უცნობისათვის უნდოდა ეკითხა დაუთს, მაგრამ მან დაასწრო.

— იქ ჩემი ამხანაგია... მართალია, ჩვენ ბარში მცხოვრები კოლმეურნეები ვართ, მაგრამ კარგად ვიცნობთ მთიელების სტუმართმოყვარეობას. ისიც ვიცით, რა ძნელია ცხოვრება ამ დაწყევლილ ადგილას. ამიტომ, ბევრი რომ არ შეგაწუხოთ, თუ ცოტაოდენ მქადსა და ყველს მოგვცემთ, ჩვენ იმითაც კმაყოფილი ვიქნებით.

— რას ილანძლებით ბატონო, რა შეამჩნიეთ ამ სუფრას სიღარიბის? — გულწაწყენის იერი მიიღო დაუთმა და უცნობს სადღესასწაულო მაგიდაზე მიუთითა. იგი ახლა ცარიელი იყო. ქალები და ბავშვები მეზობელ ოთახში უხმოდ გასულიყვნენ და იქიდან უგდებდნენ ყურს მამაკაცთა საუბარს.

უფროსი ხინკილაძე უმცროსს მიუბრუნდა:

— გადი ძმაო, დაბატიყე.

უცნობმა მბრძანებლური ყესტით შეაჩერა ახმელი:

— მე თვითონ!

როცა იგი გავიდა, ძმამ ძმას შეხედა და ეგონა, ყველაფერი უნაღონო იქნა.

ვია დედასა! მაშინ რომ ახმელი მესაზღვრეებთან გაქცეულიყო ამაზე უკეთესი რა იქნებოდა. იგი მწვანეჭულიან მებრძოლებს სასურსათო ბაზასთან მიუსწრებდა, ან გზაში დაეწვოდა, ახლა ყველაფერი გარკვეული იქნებოდა.

ის ის იყო ძმისთვის რალაც უნდა ეთქვა დაუთოს, რომ სახლში უცნობები შემოვიდნენ. მეორის დანახვამ დაუთოს ეჭვი გაუორკეცა. ახლად დაპატიქებულს ხელში შაშხანა ეჭირა, წელზე ფალასკა ერტყა, მზერა მკაცრი და დაძაბული ჰქონდა. სველი ტანსაცმელი მოწმობდა, რომ ღამე ჰქონდა გათევით, დახეული ფეხსაცმელი კი იმის ნიშანი იყო, რომ მათ არა ერთი და ორი კილომეტრი გაუვლიათ...

— საბუთების გასინჯვას ზომ არ ინებებ, — თქვა ხნიერმა და აკანკალებული ხელი ჯიბისაკენ წაიღო.

„მოსულთ რალაცის ეშინიათ. პატიოსან კაცს აბა რა აქვს საშიშარი. აქ სხვა ამბავია“, და უცნობების შემფოთება რომ გაექარწყლებინა, მათი ნდობა აღედგინა, დაუთმა სწორი გადაწყვეტილება მიიღო.

საბუთები მესაზღვრეებმა გასინჯონ, ეს მათი საქმეა.

მასპინძელმა სტუმრებს დასხდომა სთხოვა. ისინიც ფრთხილად ჩამოსხდნენ სამფეხა სკამებზე, თან ყურადღებით ადევნებდნენ თვალს დაუთოს ყოველ ნაბიჯს, მიხვდნენ, რომ ოჯახში იგი იყო უფროსი და ყველაფერზე მასზე იქნებოდა დამოკიდებული.

დედამ, რომელიც მეზობელ ოთახიდან ჩუმად გამოვიდა, სუფრას სურსათ-სანოვარე დაამატა და ლამბას აუწია.

ოთახი უფრო განათდა. სტუმრები სუფრაზე მიიწვიეს. უცნობი, რომელიც პირველი შემოვიდა სახლში, მხოლოდ ასაკით როდი ჩანდა უფროსი. ლაპარაკით მარტო იგი ლაპარაკობდა და კითხვებზე პასუხსაც იგი იძლეოდა.

ასე მოიქცა იგი გახშმობისას.

უცნობნი ზარბად, დიდი ხნის ნაშიმშილებივით შეექცეოდნენ საძმელს. სულმოუთქმელად გადაჰკრეს ორ-ორი ჭიქა ჭაჭის არაყი. დაუთმა კიდევ შეუესო. ახალგაზრდა ჭიქას მესამეჯერ სწვდა, მაგრამ თანამგზავრის მკაცრი მზერა რომ შენიშნა, ოღნავ მოსვა და ძირს დადგა.

დაუთი გულში მასპინძელივით ეპყრობოდა სტუმრებს და თანაც მათი ვინაობის გაგებას ცდილობდა. ერთთავად ის აზრი აწამებდა, რომ სადღაც შეხვედრია ამ კაცს. რაც დრო გადიოდა იგი ამაში უფრო და უფრო რწმუნდებოდა და ბოლოს მისი მეხსიერება წუთიერად განათდა, დიახ,

გაიხსენა. გაიხსენა და კინაღამ წამოიყვარა, ნუთუ მართლა ის არის? თომ შემთხვევით კიდევ შეათვალიერა ხნიერი სტუმარი.

დაუთი არც მესაზღვრე იყო და არც მზგვრავის გამოცდილება ჰქონდა, მაგრამ ბუნებას საკმაო ალღოთი დაეჯილდოვებინა და ახლა ცდილობდა გამოეცნო უცნობების განზრახვა. შეამჩნია რომ ახალგაზრდა მეტს ღელავდა, ხნიერი კი, ვითომც აქ არაფერიო, სიმშვიდეს ინარჩუნებდა.

დაკვირვებული თვალი მაინც შეამჩნევდა, რომ სულის სიღრმეში ისიც ღელავდა. დაუთს მოაგონდა, საბუთები რომ ასხენა, როგორ შეუტოკდა მას ტუჩის კუთხეები. მაშინაც, როცა ერთ-ერთმა ბავშვმა კარი ხმაურით გაიხურა, მოსული ამანაც შეაქროთ.

— ოჰ, ამ ტყემ პირდაპირ ნერვები მოგვიშალა, — ჩაილაპარაკა შემცბარმა ხანშიშესულმა და თვალების ცეცება დაიწყო.

იგახშმეს თუ არა, ადგნენ და სხვადასხვა კუთხეში ჩამოსხდნენ, თანაც დაუბრუნებლად გააბოლეს.

„იგი ახლაც იგივე ტუტუცია, როგორიც ჩვენგან გაქცევამდე იყო“, — გაიფიქრა დაუთმა.

სტუმრები დუმდნენ და პაპიროსს პაპიროსზე აბოლებდნენ. დუმდა დაუთიც. თუმცა ყველა გრძნობდა, რომ აღრე თუ გვიან საუბარი უნდა დაწყებულიყო. წესით პირველი სიტყვა კვლავ დაუპატიჟებელ მოსულებს ეკუთვნოდათ. მათ უნდა აეხსნათ ასეთი გვიანი სტუმრობის მიზეზი.

— მონადირეები ვართ, — როგორც იქნა უხალისოდ ამოღერა ხანშიშესულმა და დაუთს შეხედა. მისი უტიფარი თვალები თითქოს ამბობდნენ: „გჯერა თუ ხვდები მოგატყუეო“. ხინკილაძემ თავი გულუბრყვილოდ მოაჩვენა.

— ნანადირევი ალბათ ჩანთაში გაქვთ, არა?

— არა, ამჯერად ბედმა გვიმტყუნა, ამინდმა შეგვიშალა ხელი და ტყეში დავიბენით, — ნაჩქარევად უპასუხა მან.

ამ სიჩქარეშიც სიყალბე ჟღერდა. მისი გაფაციცებული მზერა კიდევ უფრო აღრმავებდა დაუთის ეჭვს: „გზა აგებნა? მერე შენ, რომელიც აქ დაიბადე, აქ აღიზარდე! ეს ტყე ხომ მამაშენისა იყო, ჰაერის გარდა მას ეკუთვნოდა ყველაფერი, და რომ შეძლებოდა, სუნთქვასაც მოგვიშლიდა“.

დაუთს უნდოდა ეკითხა რაზე ნადირობდითო, მაგრამ თავი შეიკავა, ყველაფერი ნათელი იყო. დაე იფიქრონ, რომ მასპინძელმა ყველაფერი დაუჯერა. ახლა მთავარია ისინი არ მიხვდნენ, რომ დაუთი ყველაფერს ამჩნევს.

— ქობულეთიდან ვართ, ნადირობისა და სასაზღვრო ზონაში გავლის ნებართვა გვაქვს. — კვლავ დინჯად წარმოთქვა უფროსმა. საუბარია ამაზე შეწყდა, თუმცა იგი თავიდანვე არ აეწყო. ასე ხდება ყოველთვის, თუ მოსაუბრეთა შორის არ არის სულიერი სიახლოვე და გულახდილო-

ბა. დღეს რა სიახლოვეზე შეიძლება ლაპარაკი სამშობლო, ერთგულსა და მოღალატე შვილს შორის. აი, ეს კარგად იცოდა ერთმაც და მეორემაც. შესაძლოა, რომელიც უფრო ახალგაზრდად გამოიყურება, მართლაც ქობულეთელი იყოს, თუმცა იქაური მონადირეები თითქმის არ დაიარებიან ამ მხარეში და ამჯობინებენ მახარაძის და ლანჩხუთის რაიონებს, მალთაყვისა და პალიასტომის მიდამოებს. აქეთ კი გრძელი გზაა. თანაც ნებართვის აღებისათვისაც უნდა იჯახირო.

მაგრამ მონადირეები თავისებური ზალზია. სიძნელეებითა და ხიფათით ვერ შეაშინებ, თუ კი ტყეში ნადირი ბლომდაა. ამიტომ თეორიულადაც და ნაწილობრივ პრაქტიკულადაც შესაძლებელია ისე, როგორც ჯდროოდ მოსულნი ლაპარაკობენ; თანაც სტუმრების ზოგი საქციელი უშუალო და დამაჯერებელია. იარაღს არ მალავენ. სახლში თამამად შემოაბიჯეს, საბუთებიც შესთავაზეს. ასე მხოლოდ მას შეუძლია მოიქცეს. ვისაც არაფრის შიში არა აქვს.

დაუთმა ყველაფერი ეს ადრინდელ ეჭვებს დაუპირისპირა და წამში აწონ-დაწონა, მაგრამ სასწოროზე მალე ახალი ფაქტების დადება მოუხდა. ხინკილაძე უფროსი სწრაფად წამოდგა. სტუმრებიც წამოდგნენ.

— სად მიდიხარ? — მკაცრად ჰკითხა უფროსმა.

— ქალებს გავაფრთხილებ, ლოგინი დაავონ, — დინჯად მიუგო დაუთმა.

— ეს კი სხვა საქმეა.

ხნიერის სახეზე ღიმილის მსგავსი რაღაც შენიშნა. ეშმაკმა დალაზგროს — ეს ღიმილიც ეცნაურა დაუთს. მას კარგა ხანია უნდოდა გასვლა, ვინაიდან იქ იყო დედა, რომელსაც შეეძლო დამეტკიცებინა ან გაექაზრყლებინა შვილის ეჭვები. და აი, ხელსაყრელი მომენტიც დადგა.

— ნაირა, დაბლა სართულში ორი საწოლი გაშალე — განგებ ხმა-მალა უთხრა დაუთმა ომში დაღუპული ძმის მეუღლეს, თანაც დედას წასჩურჩულა:

— იცანი?

— მეცნობა, სახეზე თითქოს ჰგავს. რომ დავრწმუნდე, გავალ და კიდევ ერთხელ შევხედავ.

— არავითარ შემთხვევაში, დედაჩემო, მტერი ყვავივითაა, დააფრთხობ და გაგიფრინდება.

დაუთისათვის დედის ეჭვებიც საკმარისი იყო. ტყუილუმბრალოდ ზომ არ დაებადათ ორივეს ერთი და იგივე აზრი, რომ მათი დაუპატიჟებელი სტუმარი ქოქოლაძეა.

დაუთი ოთახში კმაყოფილი დაბრუნდა. მის მეხსიერებაში აღსდგა ახალგაზრდა ქოქოლაძის სახე. მუდამ გაპრიალებული დეზებიანი ჩექმები ეცვა, და ისე ჰქონდა შემოსალტული, რომ გეგონებოდა, ეს არის შემოსაკდებაო. გემოვნებით შეეკრილ კოსტუმს იცვამდა.

დაუთმა შეხედა ტაბურეტზე მჯდომ ქოქოლაძეს და გაუგებრდა
სად დაკარგა წინანდელი პეწიო.

უკანასკნელად იგი ხინკილაძემ ოცდათხუთმეტი წლის წინათ ნახა,
რა ჩქარა გარბის დრო.

საინტერესოა რა იქნებოდა ქოქოლაძეს სამშობლოსათვის რომ არ
ელაღატა. შეიძლება ისეთივე ყოფილიყო როგორიც დაუთია, ან სხვა მი-
სი თანასოფელელი.

მაგრამ ეს კაცი ვერ შეეგუა საბჭოთა ხელისუფლებას, მას არც უც-
დია გაეაზრებინა, თუ რა მოხდა. სწამდა, რომ მბრძანებლად იყო დაბადე-
ბული. ასეთი იყო მისი მამა, ბაბუა, პაპა... თვითონ რად უნდა იქცეს
სხვად! და რადგანაც ახალი დროება ამის უფლებას არ იძლეოდა, გაღა-
წყვითა გაქცეულიყო. რატომაც არა, ძალ-ღონით სავსეა, ოქროებიც
ბლომად აქვს; პირველ ხანებში ეყოფა, ქვეყანა დიდია, სულერთი არაა
სად იცხოვრებს?

ასე ფიქრობდა იგი. ერთხელ კი აიღო ცუდი, იარაღი და ტყეში წა-
ვიდა. უკან დაბრუნებული აღარავის უნახავს.

...სანამ ქალები ლოგინს გაშლიდნენ, სტუმრები რაღაცათი უნდა
გაერთოთ. ასეც მოხდა. ძმებს შორის წამოჭრილ კამათში, რომელიც „გი-
ორგი სააკაძეს“ ეხებოდა, ქოქოლაძეც ჩაერთო.

ფილმი იმ დღეებში გადიოდა კლუბში და ორივე ხინკილაძემ ნახა.

— მე ვერაფრით შევრიგებოვარ პაატას განწირვას. ნუთუ მამამ
სხვა ვერაფერი გამოსავალი იპოვა, რომ ეს მსხვერპლი თავიდან აეცილე-
ბინა? — შეეკითხა ახმედი უფროს ძმას.

უკეთესს ვერც მოიფიქრებდა კაცი. დაუთს სურდა ქოქოლაძესთან
გულახდილი საუბარი გაეხატა და ზოგიერთი წვრილმანი დაეხუტებინა.
შესაძლოა ახლა ნანობს სამშობლო რომ დაკარგა, იქნებ მარტო წლები კი
არ მომატებია, არამედ ჭკუაც. უნდოდა გაეგო რითი სუნთქავდა მისი სტუ-
მარი.

და აი აქ ახმედი, უნებლიეთ თუ წინასწარგანზრახვით, წამოეხმარა.

— სამშობლო, საქართველო, ჩემო ახმედ, სააკაძისათვის ყველაზე
ძვირფასი იყო, და გიორგი ყველაფერს, საკუთარ თავსაც კი ანაცვალებ-
და მის ბედნიერებას, — წყნარად უპასუხა მან ძმას, და ქოქოლაძეს შე-
ხედა, იცოდა, რომ მოღალატეს მტკივნეულ ადგილს აჭერდა.

ქოქოლაძეს ეს ფილმი ნახულიც არ ექნებოდა, მაგრამ როგორც ნას-
წავლი აღმოიჩინა, კარგად იცნობდა დიდი მოუტრავის ისტორიულ პიროვ-
ნებას.

— სააკაძემ სისულელე ჩაიდინა. სულთანის კარზე ხომ ყველაფერი
ჰქონდა, სახლ-კარი, ქალები, ფული, კარგი თანამდებობა...

— რაც მთავარია ის არ გააჩნდა — სამშობლო, — მიუგო დაუთმა
ქოქოლაძეს, — უამისოდ განა სიცოცხლე სიცოცხლეა? რად ღირს თუნ-

დაც სიტყვები: „ბედნიერია ის, ვისაც სამშობლოსათვის უცემს გული“.

ღაუთს შეაწყვეტინეს:

— რას აგიჩემებია „სამშობლო, სამშობლო“. მთელი მსოფლიოა თნაირია. დღე-ღამეში ყველგან 24 საათია, მზე ერთნაირად ამოდის და ჩადის, ბალახი ყველგან მწვანეა, მთები — მკაცრი და მღუმარე, მდინარეებიც დაღმა მიედინებიან... ჩემი აზრით სამშობლო იქაა, სადაც თავისუფლად გეცხოვრება და კარგად გიბდინ, — ხმას აუმაღლა ქოქოლაძემ.

ღაუთმა სხვათა შორის ჩაურთო:

— გააჩნია რა სამუშაოსთვის.

— არ მესმის რაზე ლაპარაკობ, — ქოქოლაძე ხანკილაძეს მიაშტერდა.

— რა დიდი ვაგება ამას უნდა, ზალზიც სხვადასხვაა და სამუშაოც, — გონებრივი, ფიზიკური, ქალაქისა და სოფლის, ბინძური და სუფთა...

ღაუთმა კბილი ენას დროზე დააჭირა, კინაღამ რასაც ფიქრობდა ყველაფერი მიახალა პირში. დროზე გაიხსენა, რომ ეს კამათი თავისებური დუელი იყო, სადაც გაუფრთხილებელი ნაბიჯით შეიძლება თავიც წაეგო და ოჯახიც.

ოჯახს უფრთხილდებოდა ღაუთი მაშინაც, როცა ტანზე გაიხალა და ლოგინში დაწვა. დაე, „სტუმრებმა“ მშვიდად დაიძინონ. მაგრამ ვერა და ვერ მოისვენა ღაუთმა. თვალწინ ხან „უცნობები“ ედგა; ხან ფრონტელი მეგობრები.

რატომღაც დემობილიზაციის დღე ორჯერ გაახსენდა.

ოჰი ცხრა მაისს დამთავრდა, მაგრამ ღაუთისათვის იგი ამ დღეს მეორედ დასრულდა.

— საბჭოთა სამშობლოს სახელით გმადლობ სამსახურისათვის! — მეათურმა იგი ძმურად გადაკოცნა.

ზინკილაძეს სიხარული და სინანული ერთმანეთში შეერია. გული წყდებოდა, როცა მეგობრებს სცილდებოდა.

— სად იცხოვრებ ღაუთ? — ამჯერად სერიოზულად შეეკითხა მიხეილ პეტროვი, რომელიც მთელ ნაწილში განთქმული იყო, როგორც ენა-მოსწრებული კაცი.

ჩემი სახლი ზედ საზღვარზეა.

— ასე გამოდის, ფრონტიდან ფრონტზე მიდიხარ.

— გამოდის.

— გახსოვდეს, ჩვენს დაცვას ასი თვალი და ამდენივე ყური დასჭირდება. შეძლებ?

— შევეცდები.

მიდი და ეცადე.

ახლა, როცა შორს — ბათუმში, თბილისში, გორონეჟში, მოსკოვში და ვინ იცის კიდევ სად, დიადი სამშობლოს რომელ კუთხეში ღრმად

სძინავთ ნაქეიფარ თანამოლაშქრეებს, მას მეგობრების სადღეგაზეთს დალევაც არ დააცალეს, სძინავთ და არ იციან რა მდგომარეობაში დასვენებული თი. რაკი არ იციან, ვერც ეხმარებიან მას მუხანათ მტერთან ბრძოლაში.

ფრონტზე უფრო იოლი იყო, იცოდა წინ მტერი ედგა, გვერდზე მოყვარე, ხელში კი იარაღი ჰქონდა. ახლა კი საგონებელში ჩავარდნილი, მარტო იყო უიარაღო, ორი შეიარაღებულის წინაშე.

რატომ მაინც და მაინც მისი სახლი ამოირჩიეს? იქნებ იმიტომ, რომ მრავალშვილიანი ვერ გაბედავს მათ გაცემას? ან იქნებ იმ იმედით, რომ მესაზღვრეები კომუნისტის სახლს ექვის თვალით არ შეხედავენ?

თავდაპირველად დაუთი განთიადისას აპირებდა მესაზღვრეებთან წასვლას. მით უმეტეს, რომ გარეთ უკუნი ღამე იდგა, საგულშაგო შორს იყო, სასოფლო საბჭოს ტელეფონი კი დაზიანებულა.

ხინკილძე შეეცადა დაეძინა, მაგრამ ამაოდ. იღუშაღმა ხმამ მას მოსვენება არ მისცა: „დილით მტრებმა რომ დაგასწრონ, მერე ძნელი იქნება მათი პოვნა — იჩქარე“.

ამ სიტყვებმა წამოაგდეს იგი ზეზე. სასტუმრო ოთახიდან მშვიდი ფშვინვა მოისმოდა. კარებიდან გასვლა მაინც არ შეიძლებოდა, კრიალებდა. ფანჯრიდან გადაძვრა. უნდოდა მაშინვე გაქცეულიყო, მაგრამ გონიერების ხმამ შეაჩერა. გაუფრთხილებლობა სიკვდილს უქადდა, განა მარტო მას, მთელ ოჯახს.

ეზოში შეჩერდა — მესამე ხომ არ დაუყენებიათ დარაჯად, ვინ იცის გამოცდილი მტერი ათას ხრიკს გამოიყენებსო. ერთგული ძაღლი რომ დაინახა, დამშვიდდა. ნაჯაფ თანასოფლელებს ღრმად ეძინთ. სადღაც ახლოს ჩქამი გაისმა. დაუთი უმაღ შეჩერდა. ეგონა ვიღაც მითვალთვალეზსო ბუჩქებიდან. უნდოდა ჩმაურის მიზეზს მიმხვდარიყო. ბილიკი აღმაადიოდა და ტყეში იკარგებოდა.

დაუთმა ნაბიჯს მოუჩქარა, შემდეგ კი სირობილით გასწია. ახლა მასზე ბევრი რამ იყო დამოკიდებული.

უცებ ფეხი წაიკრა და წაიქცა. ამით თითქოს ღამის მყუდროება დაარღვია. დაუთმა ჯერ ხოხვით გასწია წინ, შემდეგ ფრთხილად გადასწია ბუჩქნარი, ყური მიუგდო. ირგვლივ ისეთი სამარისებური სიჩუმე იდგა, რომ საკუთარი გულისცემა ესმოდა.

„ჩქარა, რაც შეძლება ჩქარა!“ თითქოს ვიღაც ჩასძახოდა და იგი ნაბიჯს უმატებდა, მაგრამ მაინც ეჩვენებოდა, ნელა მივდივარო. აღმართმა დაქანცა. გული ამოვარდნაზე ჰქონდა. ოფლი წურწურით ჩამოსდიოდა.

სიბნელეში მესაზღვრეთა სასურსათო ბაზა დალანდა და გულმა ბაგაბუგი დაუწყო. მაშინ იკითხე თუ აქ არავინ არის!

წინ ცხრა კილომეტრიანი არასასიამოვნო, ტყეში მიმავალი გველი-
ვით დაკლავნილი ბილიკი ელოდა.

საბედნიეროდ ჯარისკაცები ადგილზე აღმოჩნდნენ.

დაუთის ნათქვამმა ააფორიაქა ისინი.

ერთი ტელეფონს ეცა, მეორე — ცხენების შესაკაზმავად წავიდა,
განაწესის უფროსმა კი გადაწყვიტა:

— რიგითი სუვოროვი საზღვრისაკენ მიმავალ გზას გადაკეტავს,
მე და ფილატკინი სახლის მახლობლად ჩავსაფრდებით, თქვენ კი თავმჯ-
დომარე გააღვიძეთ და გადაეცით: 15 კაცი სუვოროვთან გაგზავნოს, ათი
თქვენ გამოგაყოლოთ.

ნახევარი საათის შემდეგ ყველანი ადგილზე იყვნენ. მოქმედების გე-
გმის შესაბამისად დაიკავეს პოსტები. მესაზღვრეებიდანაც მოვიდა მაშ-
ველი ძალა — 5 კაცი ოფიცრის მეთაურობით.

— ძია დაუთ, — მიმართა უფროსმა ლეიტენანტმა ასპერმა ხინკილა-
ძეს — ჯერ თქვენი ძალის მოაცილეთ სახლს, მერე კი ფრთხილად გააღ-
ვიძეთ ცოლ-შვილი და სასწრაფოდ დასტოვეთ ბინა.

შევიდა თუ არა ბინაში, დაუთს გულზე მოეშვა: შვილის დაგვიანებით
შეშფოთებული დედა კარებში ჩაცმული შემოეგება. არც ძმას ეძინა, არც
ქალებს.

სახლიდან, თითქოს ბრძოლის ველიდან, ყველაზე ბოლოს დაუთი გა-
მოვიდა.

ავისმომასწავებელ სიჩუმეში მესაზღვრეები სულ უფრო და უფრო
უახლოვდებოდნენ სახლს.

ერთ-ერთი მებრძოლი, რომელიც შესასვლელიდან უახლოვდებოდა
ბინას, ავტომატით ქვის კედელს გამოედო და იარაღმა გაიჟღარუნა. გამო-
ცდილი მტრებისათვის ეს საკმარისი აღმოჩნდა. საერთოდ, როგორც შემ-
დეგ გახდა ცნობილი, მათ თავის დროზე გაიგონეს მეზობელ ოთახებიდან
გამომავალი ხმაური, მაგრამ ყურადღება არ მიაქციეს. გარეთ ძალის დუ-
მდა, ეს კი იმის მაუწყებლად მიიჩნიეს, რომ უცხო ვინმე ხინკილაძის სახ-
ლში არ შემოსულა. ძმები კი მათ აბა რას დააკლებდნენ.

ავტომატის ჟღარუნმა ისინი გონს მოიყვანა, მაგრამ გვიან იყო.

ერთი მათგანი მაღლა აცოცდა. ოფიცერმა და დაუთმა როგორც კინო-
ეკრანზე, ისე გარკვევით შენიშნეს ადამიანი. იგი კატასავით მიიპარებოდა
მარჯვნივ, სწორედ იმ კარებისაკენ, სადაც ბორის ფილატკინი იდგა. სამ-
წუთხარო ის იყო, რომ მესაზღვრე ვერ ხედავდა მას. ოფიცერი მეორე კარს
ეცა.

ქოქოლაძემ (სწორედ ის იყო) ფრთხილად გამოსწია კარი და ორი
შეიარაღებული ადამიანი ერთმანეთს მოულოდნელად შეეჯახა. თითქმის
ერთდროულად გაისმა სროლის ხმა, მაგრამ შეიძლება მესაზღვრემ სულ
რალაც წამით დაასწრო და ხელში მოახვედრა.

სამშობლოს მოღალატე მეორე კარს ეცა, მაგრამ იქ უფროსი ლეიტენანტი დაუხვდა.

სიჩუმის სამეფო სხვადასხვა ჯურის იარაღის სროლამ გააყრუა.

დაუთი ფიქრებით ფილატკინთან იყო. მესაზღვრეს რომ წამით დაეგვიანებია, ახლა ცოცხალი აღარ იქნებოდა. სროლისა და მსხვერვის ხმებს გადაჩვეულ ხინკილაძეს თავი სიზმარში ეგონა და მოგვიანებით ჩასწვდა ოფიცრის წინადადების შინაარსს.

— სახლი ალყაშემორტყმულია. დაგვენებით!

დაძაბული მოლოდინის წუთები მიდიან. დაუთმა არ იცის რამდენი წუთი გავიდა, მაგრამ თითოეული ეჩვენება. უჩვეულოდ ხანგრძლივად. ბოლოს კარი გაიღო და ქოქოლაძის თანამშლეებმა ახალგაზრდამ გამოიხედა. მან ისე მიმოავლო თვალი გარემოს, რომ თითქოს უნდოდა ჯარისკაცები დაეთვალა. იგი მყისვე შებრუნდა და როცა მეორედ გაიღო კარი, მას მოჰყავდა ორივე ხელში დაჭრილი ქოქოლაძე.

ისინი დანებდნენ.

მთელი სოფლიდან მორბოდნენ სროლის ხმით შეშფოთებული ადამიანები.

— მე არ შემშინებია, ბორის ბიძია, არ შემშინებია, კარადის უკან დავიმაღე, — ტიტიკიებდა გოგონა ეფრეიტორ ფილატკინის ხელში.

ქალები პატარას გულში იკრავდნენ და კოცნიდნენ, უკვირდათ, როგორ გაბედულად იქცეოდა იგი.

ქალები მაშინვე შეუდგნენ სახლის დალაგებას, ხვეტავდნენ მინის ნამსხვრევებს. მეზობლები ხინკილაძის ოჯახის წევრებს ხელს ართმევდნენ, დაუთს კი გამარჯვების დღესთან ერთად ულოცავდნენ კიდევ ერთ გამარჯვებას.

დაუთ ოსმანის ძემ ეს გამარჯვება იოლად როდი მოიბოვა. საშინელი დაღლილობა იგრძნო. თვალები ჩალურჯოდა. ცოტა ხნის შემდეგ ეზოში გავიდა, სახლს შემოუჯარა და... ვეღარ ცნობდა. ბნელი, ჩამსხვრეული ფანჯრები ფრონტიპირის სახლებს აგონებდა.

მოგვიანებით, როცა გადასცეს მედალი „სსრ კავშირის სახელმწიფო საზღვრის დაცვაში თავის გამოჩენისათვის“, დავით ოსმანის ძემ თქვა:

— რად მიხდით მაღლობას, მე ხომ ჩემი ვალი და ფრონტელი მეგობრების განაწესი შევასრულე.

ასეთია იგი — დაუთ ხინკილაძე.

პროფ. პ. ჩავჭავჭავაძე

დამწყებ მწერლებთან მუშაობის ზოგიერთი საკითხი

თავდაპირველად უნდა განვსაზღვროთ, დამწყებ მწერალს გააჩნია თუ არა მწერლობის ბუნებრივი თანდაყოლილი უნარი, პოეტური მადლი.

არ უნდა მოვერდოთ, პირდაპირ, გულახდილად ვუთხრათ ახალგაზრდას, თუ კი მას არა აქვს მწერლობის ბუნებრივი მონაცემები. მართალია, ამის თქმა ერთობ ძნელია, მაგრამ აუცილებელია, რათა ამოდ არ დაშვრეს იგი. ე. ი. უპირველესად საჭიროა მკაცრი შერჩევა. უნარიან დამწყებ მწერალთან მუშაობა სხალისიც იქნება. რაც შეეხება გულახდილ საუბარს პოეტურ მადლს მოკლებულ მოკალმესთან, აქ სანიმუშოდ გამოგვადგება მ. გორკის, ი. ჭავჭავაძის, შ. დადიანის და სხვათა მაგალითები.

ავიღოთ მ. გორკის წერილი ვ. ნ.

ბაგროვისადმი: „ვასილ ნიკოლოზის ძე, მიიღეთ მეგობრული რჩევა: თავი დაანებეთ წერას. არაფერი არ გამოგივათ, დროს ტყუილად დაკარგავთ. თქვენთვის უკეთესი და სასარგებლო იქნება, თუ ამ დროს მოახმართ წიგნების კითხვას. იმისათვის, რომ იყო სასარგებლო მუშაკი, აუცილებელია კარგად იცოდეთ წიგნიერება. თქვენ კი იგი ცუდად იცით. აგრეთვე ლიტერატურული ენა. თქვენთვის უცნობია, მაგრამ მთავარი მაინც ისაა, თქვენ არ გაქვთ არავითარი უნარი ლიტერატურული შრომისა. თქვენი მოთხოვნის გასწორება მე არ შეუძლია, რადგან არაფერია მასში გასასწორებელი — არ არის მასალა, ხოლო მასალა იმიტომ არ

არის, რომ თქვენ ვერ გრძნობთ, თუ რაზე უნდა წეროთ. ნუ გამოიჭავრდებით. ლიტერატურა სერიოზული და რთული საქმეა. (Советы молодому автору. 1965 г. стр. 64. ხაზგასმია ჩვენი. ალ. ჩ.). ვფიქრობთ, აქ კომენტარი ნამდვილად საჭირო არ არის.

დიდად საყურადღებოა ილ. ჭავჭავაძის ცნობილი წერილი „პოეზიის ახალგაზრდა მოყვარულთ“. ჩვენ ვიტყვით, რომ ეს წერილი არის პირველი წერილი მე-19 საუკუნის ქართულ ლიტერატურაში, სადაც განხილულია დამწყებ მწერლებთან მუშაობის ზოგიერთი საკითხი, მაგრამ ამას ახლა არ ვეხებით, მოვიტანთ მხოლოდ ერთ ადგილს, საიდანაც ნათლად ჩანს ილიას ობიექტური დამოკიდებულება დამწყებ მწერლებისადმი. ილია იყო გაზეთის რედაქტორი და ყოველდღიურად ღებულობდა უამრავ ლექსს მოსწავლე ახალგაზრდობისაგან, თხოვდნენ ლექსების დაბეჭდვას. ილია ძალიან ცოტას ბეჭდავდა. სუსტი ლექსების ავტორებს პირდაპირ მოუხრიდებლად სწერდა: „ზშირად მთელ დასტა ქაღალდს გადაიკითხავთ და ერთ სტრიქონსაც ვერ ნახავთ „ღვთაებურის ცეცხლით გამთბარსა“. სანაშური ეს ჩვენი ამ გადაკითხვაში დაკარგული დრო არ არის. ეგ ჩვენი მოვალეობაა, მართალია, მეტად უსიამოვნო და შემაწუხებელი, მაგრამ მაინც მოვალეობა. ზოლო საკვირველი ეს არის: დამწერი რად სცდება, რად ჰკარავს დროს,

ხარჯავს ქაღალდს, მელანს, მაშინვე როდესაც არავისაგან დავალებთ, რომ არ არის (იხ. ი. ჭავჭავაძე, ტ. 3, გვ. 89).

ერთ მაგალითს კიდევ დავუმატებთ. შალვა დადიანს ზშირად მიმართავდნენ დამწყები მწერლები და სთხოვდნენ რეკომენდაციას. შ. დადიანი ნიჭიერ პოეტებს ხელს უწყობდა, ეხმარებოდა. უნიჭო პიროვნებაზე კი ამბობდა: „უნიჭო კაცს პირდაპირ უნდა უთხრა, რომ ის უნიჭოა და კომენტარებს უნდა დავეთხოვოთ, რადგან იგი ამ შემთხვევაში სრულიად გამოუსადეგარია“.

ერთხელ ა. ლუნაჩარსკი სწერდა ა. ბარკოვას: „თუ თქვენ მხატვრული ფეხმძიმობა არ შეგიძლიათ, მაშინ სტენოგრაფია შეისწავლეთ. სხვისი აზრები ჩაიწერეთ და ამით მოიპოვეთ პური თქვენი არსობისო“.

სწორედ რომ დიდად განსწავლულ სიტყვის ოსტატებს უნდა მიენდოთ პოეტური მადლით დაჯილდოებულ ახალგაზრდებზე დახმარება. აქ უნდა შევეხოთ საკითხს, თუ როგორი უნდა იყვნენ ის პირები, რომლებსაც მიხედობილი აქვთ დამწყებ მწერლებთან მუშაობა.

უწინ მთელი ეს სამუშაო გადადიოდა ჟურნალ-გაზეთების რედაქტორებზე და ცნობილ მწერლებზე — ტოლსტოიზე, ბერანჟეზე, ბალზაკზე, ემილ ზოლასა და განსაკუთრებით მაქსიმ გორკიზე. ამ მხრივ უთუოდ დიდი ღვაწლი

მიუძღვის მ. გორკის. იგი გა-
მდგომარეობდა დამ-
წყობის მწერლების ყოველ ნაწარ-
მოებს და აძლევდა მათ კონკრე-
ტულ პრაქტიკულ რჩევას-დარიგე-
ბებს, იძლეოდა თეორიულ განზო-
გადებას. ახლა ჩვენში ამ საქმეს
ხელმძღვანელობს მწერალთა კავ-
შირის სპეციალური სექცია, რო-
მელსაც კონსულტანტებად გამო-
ყოფილი ჰყავს სახელოვანი მწერ-
ლები. იხილავენ დამწყებ მწერა-
ლთა ნაწარმოებებს, მსჯელობენ
მათ ავკარგიათობაზე. სამწუხაროდ
ზოგჯერ კონსულტანტებად ისეთი
მწერლებიც არიან გამოყოფილი,
რომლებსაც არ გააჩნიათ ხანგრძ-
ლივი პრაქტიკული გამოცდილება.
ამას ისიც ემატება, რომ ზოგიერ-
თი გაზეთისა და ჟურნალის რედა-
ქტორი ვერ იჩენს მომთხოვნელო-
ბას, მიდის დათმობებზე, რის გა-
მოც გზას პოულობს მდარე ლი-
ტერატურული პროდუქცია.

რა თვისებებით უნდა ხასიათდე-
ბოდეს კონსულტანტი და საერ-
თოდ ის პიროვნება, რომელსაც
დავალებული აქვს დამწყებ მწე-
რლებთან მუშაობა?

ასეთ პიროვნებას გარკვეული
წილზე-თვისებები უნდა გააჩნდეს.

იგი ბუნებით უნდა იყოს
დაჯილდოებული მწერ-
ლობის მაღლით. ამაზე
ყურადღებას იმიტომ ვამახვი-
ლებთ, რომ ბუნება ყველას ერთ-
ნაირი წიკით არ აჯილდოვებს.

ჩვენს დროში საქართველოს
დამწყებ მწერლებთან მუშაობას
ეწეოდნენ ლეო ქიაჩელი, შალვა

დადიანი, იოსებ ცრიშვილი,
ალიო მირცხულავა. ახლა ამ საქ-
მეს ემსახურებიან კონსტანტინე
ლორთქიფანიძე, კარლო კალაძე,
ირაკლი აბაშიძე, გრიგოლ აბაში-
ძე, იოსებ ნონეშვილი, შოთა ნიშ-
ნიანიძე, მურმან ლებანიძე და
სხვები. მაგრამ ზოგჯერ დამწყებ
მწერლებთან მუშაობა მინდობილი
აქვთ შედარებით ნაკლები უნარის
მქონე მწერლებს. მათ არ გააჩნი-
ათ ცხოვრების დიდი გამოცდილე-
ბა, არც მწერლური მაღლი უწე-
ობის ხელს დიდად და ამიტომ ჯერ
ვერ უწევენ საჭირო დახმარებას.
ამის შედეგად ლიტერატურაში
გზა ეხსნება უმწიფარ ნაწარმოე-
ბებს.

არცერთი დიდი მწერალი არ
იტყვის, „მე ვარ და ჩემი ნაბა-
ლიო“. იგი დაინტერესებულია
მწერალთა ახალი თაობის შემოსვ-
ლით ლიტერატურაში.

მეორე წილზე-თვისება კონსულ-
ტანტისა უნდა იყოს განსწავლუ-
ლობა. მან კარგად უნდა იცოდეს
განსაკუთრებით ლიტერატურის
თეორია. ერთია, იყო კარგი მწე-
რალი, ხოლო მეორეა, იყო ლი-
ტერატურის კარგი თეორეტიკო-
სი. თუმცა, შესაძლებელია მწერა-
ლმა არ იცოდეს თეორია, მაგრამ
მაინც კარგ ლექსებს ქმნიდეს. ეს
ასეა, როცა მწერალი თვითონ ეწე-
ვა შემოქმედებას, მაგრამ როცა
სხვას ასწავლის და უხსნის, მაშინ
მას თეორიის გარეშე მოღვაწეობა
არ შეუძლია. მაშასადამე, კონსულ-
ტანტები თეორიულად განსწავ-
ლულები უნდა იყვნენ, მათ კარ-

გად უნდა იცოდნენ მხატვრული ლიტერატურის სპეციფიკა, სახისა და ცნების განსხვავება, ტიპიზაციის თეორია, სტილის საკითხები და ა. შ. ასეთ კონსულტანტს შეიძლება ჰქონდეს მიღწევები მუშაობაში.

მესამე მთავარი ნიშან-თვისება კონსულტანტისა ეს არის კომუნიკტური მსოფლმხედველობა.

ყველა ცნობილი კონსულტანტი ამაზე ამაზვილებს ყურადღებას. აი, რას სწერდა დ. ფურშანოვი დამწყებ მწერლებს: „საქიროა ისწავლოთ ლენინიზმი, — როგორც ღრმა და სწორი გაგება ცხოვრებისა და ადამიანთა ურთიერთობის. ამის გარეშე კაპიკი იქნება ფასი ყველა თქვენი ნაწერისა, თუ ვერ გაიგებთ და ვერ შეითვისებთ ძირითადად: მეცნიერებას ცხოვრების შესახებ, ბრძოლის შესახებ, რასაც ნახავთ ლენინისა და სხვათა წიგნებში, რომლებიც აშუქებენ და განიხილავენ მის მოძღვრებას. ეს არის ერთადერთი სწორი გზა, გახდეთ ხელოვანი. ერთი მხრით, ისწავლეთ ლენინიზმი, მეორე მხრით, სიტყვის უდიდესი ხელოვნება“ (იხ. „ჩვენა დამწყებ მწერლებს“, 1965, გვ. 131, 132).

თუ ზემონათქვამს შევაჯამებთ, ნათელი იკვდება, რომ დამწყებ ლიტერატორთან მომუშავე მწერალს უნდა ახასიათებდეს ბუნებრივი სამწერლო მადლი, უნდა იყოს თეორიულად განსწავლული, ჰქონდეს სხვისი სწავლების უნარი და მტკიცე კომუნიკტური მსოფლმხედველობა. ასეთი კონ-

სულტანტი ყოველთვის ამითი ძებნება და ამიტომ ზოგჯერ საქმეს ანდობენ შეუფერებელ პირებს, რის შედეგად ფერხდება დამწყებ მწერლებთან მუშაობა. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ლიტერატურაში იჭრება მდარე ხარისხის ნაწარმოებები, რომლებიც ადაბლებენ მკითხველთა ესთეტიკურ გემოვნებას.

გვინდა კიდევ ერთ საკითხს შევვხვით. არსებობს მოსაზრება, რომლის მიხედვით დამწყებ მწერალს უნდა დაეუბნებოდნენ სუსტი ნაწარმოებებიც. გემი წყალში უნდა შემოწმდეს, დამწყები მწერალი კი დაბეჭდვით და მკითხველთან მისვლით. მკითხველი წაიკითხავს, კრიტიკოსი განიხილავს, დამწყები მწერალი გაითვალისწინებს შენიშვნებს და უკეთეს ნაწარმოებს დაწერსო. ე. ი. უნდა ჩავატაროთ შემოქმედებითი ექსპერიმენტი. მართალია, ზოგიერთი ექსპერიმენტი არ ამართლებს, მაგრამ ამის გამო ცდისათვის თავი არ დაუწე-ბებიათო.

ასეთი თეორია არ შეიძლება მისაღებად ჩაითვალოს. კარგი ხელოვანი თავისი შეგირდის ცუდ მაგიდას არ გამოიტანს გასასყიდად იმ მოტივით, რომ დაუწუნებენ და შემდეგ უკეთესს გააკეთებსო. ანალოგიური მდგომარეობაა დამწყები მწერლის მიმართ: იგი მუშაობს კონსულტანტთან, თანდათანობით იწაფება, ღებულობს გამოცდილებას, აკვირდება ცხოვრებას, და ასეთი ხანგრძლივი მუ-

შაობის შედეგად ქმნის ისეთ ნაწარმოებს, რომელიც მინიმალურად მაინც აქმაყოფილებს მხატვრულობის კრიტერიუმს. აქედან აშკარაა, რომ ბოლოს და ბოლოს ხდება შემოქმედებითი მუშაობის შედეგის გამოტანა საჯაროდ. რაც შეეხება დამწყები მწერლის შემოქმედებითი მუშაობის მასალას, იგი რჩება მისი და კონსულტანტის პირად არქივში. შემდეგ ამ პროცესით დაინტერესებული ფსიქოლოგები შეისწავლიან მის მასალებს, განაზოგადებენ და გვიჩვენებენ, თუ როგორ აღწევს დამწყები მწერალი კონსულტანტის დახმარებით კარგი ნაწარმოების შექმნას.

აქ ჩვენ შევეხებით ზოგიერთი მწერლის ნაწარმოებს. უნდა აღვნიშნოთ, რომ პირველი ნაწარმოებების მიგნება ძნელი გახდა. ავიღეთ მხოლოდ პირველი წიგნები. იგულისხმება, რომ პირველი წიგნი ისეთი კრებულია, რომელშიც მოჩანს ავტორის შემოქმედების დადებითი და უარყოფითი მხარეები. მაგალითისათვის ავიღოთ პოეტ ირინე უშვერიძის პირველი კრებული „კვირტები“. ეს წიგნი გამოქვეყნდა 1972 წელს. რედაქტორია შოთა ნიშნიანიძე. თუ რედაქტორს ამავე დროს კონსულტანტადაც ვიგულისხმებთ, უნდა ვთქვათ, რომ არ დაუზოგავს ენერგია, კარგი კრებული გამოსულიყო. ამ წიგნის გამოსვლა ნამდვილად დადებით მოვლენად უნდა ჩაითვალოს. თემატურად, იდეურ-

ად, გამომსახველობითი სახით, ბევრით მრავალი კარგი ლექსი მასში შეტანილი, მაგრამ ისიც გარკვევით უნდა ითქვას, რომ ზოგიერთი მდარე ნაწარმოებიც შეუტანიათ. აი, მაგალითად, წიგნის ბოლოში დაბეჭდილი ერთი პატარა ლექსი:

თუ არ გეამოს
ჩემი სიმღერა,
ან ვერ გაიგო
რად ვიმღერე ამგვარად იგი,
ნუ დაფიქრდები,
დახურე წიგნი.

აქ გარკვევით მოჩანს მკითხველისადმი უნდობლობა და ერთგვარი უდიერი დამოკიდებულება.

მაგალითს მოვიტანთ ბათუმელი მწერლების შემოქმედებიდანაც. უნდა აღვნიშნოთ, რომ 27 წელია, რაც ბათუმის პედაგოგიურ ინსტიტუტში არსებობს ახალგაზრდა მწერალთა წრე. ამ წრეში ირიცხებოდნენ და იწაფებოდნენ შოთა როყვა, ნოდარ ჯალაღონია, ზურაბ გორგილაძე, რევაზ ართილაყვა, შოთა ზოიძე, ცისანა ანთაძე, დავით თედორაძე და სხვები. წრე უშვებს ხელნაწერ ჟურნალ „მაკაბელას“.

ამ წრეში აიღვა ფეხი ნოდარ ძირკვაძემაც. ბევრჯერ გავვიხილავს მისი ცალკეული მოთხრობები. ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ მან მუშაობა განაგრძო ხულოს რაიონში. იქ მოკლებული იყო კონსულტანტს. მაგრამ არ

სწყვეტდა კავშირს ბათუმთან. გამოცდილი ლიტერატორები საკმისად დახმარებას უწყევნ როგორც ნ. ძირკვაძეს, ისე სოფლად მცხოვრებ სხვა დამწყებ მწერლებს. ისიც უნდა აღვნიშნოთ, რომ მწერალთა კავშირის აჭარის განყოფილებას ჰყავს ორი კონსულტანტი. ასევე დახმარებას არ იშურებენ მხცოვანი მწერლები ბელეტრისტი პარმენ ლორია და პოეტი ნესტორ მაღაზონია.

როგორც ჩანს, დახმარებას ნ. ძირკვაძისათვის დადებითი შედეგი მოუტია. მის პირველ წიგნში შეტანილია არაერთი საყუარადღებო მოთხრობა.

კრებულის საუკეთესო ნაწარმოებად შეიძლება ჩაითვალოს „აღამიანები არ რჩებიან მარტონი“. ეს მოთხრობა ხასიათდება თემატიკური აქტუალობით. მაღალმთიან სოფლებში არსებობდა ზნე-ჩვეულება ბავშვის აკვანში დანიშვნისა. ასეთი შავი ბედი ხვდა წილად გლეხის გოგო სემინეთს. იგი აკვანში დაინიშნა. როცა წამოიზარდა, დედამ ასე უთხრა:

— კარგად დამიგდე ყური. შენ ჯერ კიდევ პატარა იყავი, რომ დაგნიშნეთ აკვანში. დანიშვნის ჩვეულება ძველებიდან მოდის და მამაშენი სიტყვას არ გატეხს. ჯიუტია, შენს ნებაზე არ გაგიშვებს, ამიტომ მეცოდები, შვილო!..

— ვისზე დამნიშნეთ, დედაჩემო?

— ბიჭი შენი კბილაა. მას ასლანი ჰქვია, ორჯერ ნაციხარია, ჩხუ-

ბისთავი ახალგაზრდაა (ნ. ძირკვაძე — „შენი ცულისათვის“ 1965 წ. გვ. 36).

სემინეთი მეტად მძიმე მდგომარეობაში ჩავარდა. მას უყვარს მეზობელი გურამი. ასლანი არ თმობს. მოიტაცა სემინეთი და მოინდომა მისი ძალით დამორჩილება, მაგრამ... ასლანი დააპატიმრეს და გადაასახლეს. ასე იბრძვის ძველი და ახალი, მზარდი და მომავლადგი. ეს არის სინამდვილის გამოხატვა მის რევოლუციურ განვითარებაში, რაც შეადგენს სოციალისტური რეალიზმის, როგორც საბჭოთა მწერლობის შემოქმედებითი მეთოდის, ერთ-ერთ მთავარ ნიშან-თვისებას. ამ შემთხვევაში ახალი უნდა იმარჯვებდეს და მოთხრობაშიც ასე ხდება. გურამი ომში გაიწვიეს. ომიდან დაბრუნდა და სემინეთი შეირთო. ამ ნაწარმოებში ჩანს, რომ ავტორი დაკვირვებით მუშაობს სიტყვაზე და საკმაო ემოციურ ეფექტსაც აღწევს. აი, ორიოდე მაგალითი: „აჭარისწყალი ყველგან მხარგამლილი მოდიოდა, წინააღმდეგობას რომ წააწყდებოდა, დაჭრილ ნადირივით ბღღვინავდა. ჯერ ერთ ადგილას ცუბდებოდა, მერე კი ნასროლ ტყვიასავით ვარდებოდა. კლდეზე ბებერ დევყულივით ტოტებგაშლილი ბერმუხები საჩრდილებელს ქმნიდნენ“ (გვ. 51). აი კიდევ ერთი მაგალითი: „დაფიონი მოეკიდა ცას, ნიაგჟარში ირწყოდნენ, ტაშს უკრავდნენ გზის პირას ჩამორიგებული ვერხვები. მაღლა დამის ფარდის უკან მზიანი

დღის ელდა გამოკრთოდა, ხეობი-
დან ფეხაკრეფით ამოდიოდნენ ნი-
სლის ფანტელები და მალა სი-
ნათლისაკენ მიიწევდნენ“ (გვ. 47).

სამწუხაროდ ამას ვერ ვიტყვით
იმ მოთხრობის შესახებ, რომლის
სათაური ავტორს მთელი წიგნის
სახელწოდებად გამოუტანია —
„შენი გულისთვის“. აქ ავტორს
გამოჰყავს ნახევრად გიჟი პიროვ-
ნება გოგია, რომელსაც თავიდან
პატრონობს, აძლევს საჰმელს, ყი-
დულობს მისთვის ფეხსაცმელს და
პალტოს. კაცმა რომ თქვას, ასეთი
არანორმალური პიროვნებისათვის
არ ღირს დიდი გაკვირვების გადა-
ტანა. ჩამს, ავტორს სურს, აჩვენ-
ოს ჰუმანიზმი, ადამიანზე მზრუ-
ნველობა, მაგრამ ავიწყდება, რომ
ამ ჰუმანიზმს უნდა ჰქონდეს გამა-
რთლება, იგი დიდი ადამიანური
ღირსების დასაცავად უნდა იყოს
მიმართული. ასეთი უპარტიო ჰუ-

მანიზმი დღეს საჭირო არ არის და
მოთხრობა გაუმართლებელია
იდეურად. სამწუხაროდ, ავტორი
ჯერ კიდევ ვერ არის დაუფლებუ-
ლი ტიპიზაციის თეორიასა და
პრაქტიკას. ტიპიური არ შეიძლება
იყოს ანომალიური. ასეთ მოვლე-
ნას ნატურალიზმი გამოხატავს, მა-
გრამ რეალიზმსა და ნატურა-
ლიზმს შორის ზომ არსებითი გან-
სხვავებაა. ახალგაზრდა დამწყები
მწერალი ჯერ კიდევ ვერ ერკვევა
ტიპიურის და ტიპიზაციის არსში.
ამაში მას დახმარება სჭირდება.

მრავალი ანალოგიური მაგალი-
თის მოტანა შეიძლება, მაგრამ ახ-
ლა მათზე ვერ შევჩერდებით. გა-
საკეთებელი ბევრია და თუ დამ-
წყებ მწერლებთან ენერგიულად
ვიმუშავებთ, არაერთი ნიჭიერი
შემოქმედი შეემატება ჩვენს მწე-
რობას.

მეხს დავითაძე

სატრფილო გაშაირება-გაბაასების ტრადიცია აჭარაში

ზეპირსიტყვიერების გავრცელებისა და თაობიდან თაობაზე გადაცემის სიძნელეები კარგადაა ცნობილი ფოლკლორისტიკაში. მაგრამ, სხვა არის, როცა ფოლკლორის ბუნებრივ განვითარებასა და გავრცელებას გზაზე ეღობება შეგნებულად შექმნილი წინააღმდეგობანი. ცალკეულ ისტორიულ ეტაპზე, მეტადრე გაბატონებული კლასის წინააღმდეგ მიმართული ზეპირსიტყვიერება სასტიკად იღვენებოდა სახელმწიფოსა და ეკლესიის მიერ. ამის მაგალითია 813 წელს ეგრობაში და 1103 წელს საქართველოში საეკლესიო კრებების მიერ გამოტანილი მკაცრი განაჩენები.¹

სარწმუნოების მავნე გავლენა თავისებურად განიცადა აჭარის

ზეპირსიტყვიერებამ თურქთა სამასწლიანი ბატონობისა და ამ დროს არსებული ასიმილაციური პოლიტიკის პირობებში. ისლამი ამქვეყნიური არსებობის დანიშნულებად ალაჰის სამსახურს მიიჩნევდა.²

მაგრამ აჭარელ კაცს მარტო ქადაგება ვერ გაჰყრიდა სისხლხორცეული ქართული ტრადიციებისაგან, რომ ამ საქმეში სოციალური და ეკონომიური ფაქტორებიც არ ჩარეულიყო: სახალხო შეკრებისა და გართობა-მხიარულების ნაცვლად საყოველთაო წირვა-ლოცვები შემოიღეს. მძიმე უღელში შებმულ აჭარელს წიგნიერების დასაწყის-დასასრული ყურანსა და ქითაბ-ნუსხაფებში უნდა ამოეკითხა, ხოლო მინარე-

¹ 1103 წლის რუს-ურბნისის საეკლესიო კრების დადგენილებანი, ქრონიკები, II, გვ. 65.

² კურანი მუჰამადისა, თბ., 1906, თავი XXIV, გაშომცემლობა „სინათლე“, ნაბოძები მედინეს 64 მუხლი.

თებიდან აღმოსავლური გამყივე-
ნობით დარჩეული „ეზანი“ ლექ-
სადაც უნდა ჰყოფნოდა და სიმ-
ღერადაც.

ამგვარმა ვითარებამ, რა თქმა
უნდა, ზიანი მიაყენა ზეპირსიტ-
ყვიერებასაც. სარწმუნოებამ შე-
ზღუდა ქალი, აუკრძალა მას სა-
ზოგადოებაში თავისუფლად გა-
მოსვლა, ცეკვა-სიმღერა, მიწერ-
მოწერა. ამის შედეგად დაკნინდა
გაშაირება, როგორც ხალხურ შე-
მოქმედებაში ქალ-ვაჟის ცოცხალი
კონტაქტის სახე. ცალკეული ავ-
ტორები სხვადასხვა დროს შეხე-
ბიან აჭარაში გაშაირების ტრადი-
ციებს.³ მიუხედავად ამისა ეს სა-
კითხი დღემდე მეცნიერულად
შეუსწავლელია. ამჯერად ჩვენ აქ
შეგჩერდებით სატრფიალო გაშა-
ირების ტრადიციებზე.

აჭარაში უკანასკნელ დრომდე
შემორჩა ქალის მიერ სიყვარულის
გამჟღავნების თავისებური ფორ-
მა: შეყვარებული ქალი თანხმო-
ბის ნიშნად ვაჟს საიდუმლოდ
უგზავნის ფურცელზე გადახა-
ტულ ხელის ანაბეჭდს.⁴ ეს ჩვევა

ხელის მიცემის თავისებური სიმ-
ბოლიკაა და იგი სათავეს უდევს
ულ წარსულში უნდა იღებდეს.
მაშინ, რა თქმა უნდა, ფურცლის
მაგივრობას სალი ქვეები გასწე-
და, ხოლო ფანქრისას — ფერადი
სილიკატები. ამ საკითხთან დაკა-
ვშირებით ურიგო არ იქნება ზემო
აჭარაში გავრცელებული სხვა
ჩვევების გახსენებაც: როცა ქა-
ლის ან ვაჟის მშობლები წინააღ-
მდეგობას უწევდნენ კანონიერ
შეუღლებას, შეყვარებულები სო-
ფლის გარეთ კლდეს ამოირჩევდ-
ნენ და ზედ, ერთმანეთის გვერ-
დი-გვერდ მარჯვენა ხელის ნებს
მიახატავდნენ. ამ აქტს შეყვარე-
ბულთა რწმენით მაგიური ძალა
გააჩნდა და „ურჩი“ მშობლების
დაყოლიება შეეძლო.⁵ ამ რწმენი-
საგან შორს არ უნდა მიდიოდეს
აგრეთვე ე. წ. „ქარაქოზით“ ხე-
ლის შეღებვის ჩვევა.⁶ ქვის ჰი-
ნის აღმოჩენა-გამოყენება თავდა-
პირველად დაკავშირებული უნდა
ყოფილიყო ხელის ანაბეჭდთა მა-
გიურობის პირველყოფილ რწმე-
ნასთან. ცნობილია, რომ პირველ-
ყოფილი ადამიანები ამ მიზნით
ხშირად იღებავდნენ სხეულის
სხვადასხვა ნაწილს. პირველადი
ამ შემთხვევაში, რა თქმა უნდა,

5 იქვე.

6 ზემოაჭარაში „ქარაქოზს“ ეძახიან
ლოდებზე გადაკრულ შაბაიანისფერ,
თხელ ხორკლიან საფარს, რომელიც და-
სველებისა და მასზე ქვის ხახუნის შე-
დეგად გადაეცლება, გაიხსნება და წი-
თელ საღებავად იქცევა, რაც დადასტუ-
რებულია ჩვენ მიერ მართის ხეობაში.

3 ჯ. ნოღაიდელი, ნარკვევები და ჩა-
ნაწერები, ტ. I, ბათ. 1971; ა. მსხალაძე,
აჭარის საოჯახო-საწესჩვეულებო პოე-
ზია, ბათ. 1969; ჯ. ჩხეიძე, შრომის პოე-
ზიის ძირითადი სახეები აჭარის ზეპირ-
სიტყვიერებაში, ბათ., 1961; ა. ინაიშვი-
ლი, აჭარის ხალხური პოეზიის დახასია-
თებისათვის, აჭარის ხალხური პოეზია
— I, თბ., 1969, ე. ზოიძე, წერილი —
„გაშაირების ტრადიცია აჭარაში“, ჟურ-
ნალი „ჭოროხი“, 1971, № 5 და სხვა.

4 საკუთარი მასალებიდან. დადასტუ-
რებულია ჩვენ მიერ მართის ხეობაში.

მაგიურობა იყო, ხოლო შემდგომ პერიოდში იგი თანდათან ხელის შეღებვა-კეკუცობის საშუალებად იქცა.

„ქარაქოზთან“ დაკავშირებით ჩვენს ყურადღებას იქცევს ერთსტროფიანი ხალხური ლექსი, რომელსაც ხელის შეღებვისას წარმოთქვამენ ქალები:

ქარაქოზი, ქოზი,
ღმერთი კალატოზი.
შეშინავენ ბედსო,
ვერვინ წამართმევსო...

ასე იმეორებენ ისინი განოწ. ყვეტლივ, ლებვის პროცესში, ხოლო შემდეგ ხელს დამუჭავენ და საღებავის კარგად შესრობამდე არ შლიან. მათივე რწმენით, თუ შესრობამდე ხელის გულზე ცას დაახედებ, მაშინ მაგია ძალას დაკარგავს, საღებავი ხელს მალე გადაეცლება და სატრფოც სხვას შეირთავს.

აქ მოხსენიებულ მაგიურ ჩვეულებებს შორის მჭიდრო კავშირია სავარაუდებელი: შესაძლოა შეყვარებულთა მიერ კლდეზე ხელის მიხატვის ჩვევა შორეულ წარსულში თანამედროვე ქორწინების დროს არსებულ ხელის მოწერის მსგავს რასმე აქტს წარმოადგენდა, რითაც პირველყოფილი ადამიანები ზეციურ ძალთა წინაშე თავს ერთმანეთის კუთვნილებად აცხადებდნენ. ქვის პინის აღმოჩენაც თავის მხრივ დაკავშირებული იქნებოდა კლდეზე ხელის მიხატვის მაგიურ ჩვევასთან, რომლის პოეტური ტექსტიც შემდგომ დამატებული ჩანს. და ბოლოს, სავა-

რაუდოა, ფურცელზე გადახატული მარჯვენა ხელის სატრფოსადმი გაგზავნილი ჩვევა კლდეზე ხელის მიხატვის დღევანდელი, ტრანსფორმირებული გამოხატულება იყოს.

ყველა ესენი ერთი მხრივ უძველესი წარსულის ანარეკლს წარმოადგენენ, ხოლო მეორე მხრივ მიგვანიშნებენ გარდასულ დროში ქალის შეზღუდულ მდგომარეობაზე, როცა იგი გულის ფიქრების გასამხელად უშუალოდ სატრფოს ვერ მიმართავდა და მაგიურ მოქმედებაში ეძებდა ხსნას. ხოლო, იმ პერიოდში, როდესაც ქალი, როგორც საზოგადოების წევრი, უფლებრივად შეიზღუდა, უძველესმა მაგიურმა მოქმედებამ შეიძინა ახალი მაგიური შინაარსი: დახმარებოდა ქალს საბედოს ერთგულების შენარჩუნებაში. სამისოდ, როგორც ვხედავთ, სათანადო პოეტური ტექსტიც კი შექმნილა, სადაც წინა პლანზე სწორედ ბედის შენახვის რწმენაა წამოწეული.

სატრფოსადმი ლექსით მიმართვა ან შეყვარებულებს შორის პოეტური დიალოგი თავისუფალ გარემოს მოითხოვს. მუსლიმანურმა რელიგიამ ქალ-ვაჟის სატრფიალო გაშირება, როგორც ზეპირსიტყვიერების ერთ-ერთი საინტერესო მოვლენა, აკრძალა, რის გამოც ზეპირსიტყვიერებაში თანდათან გამოიყო გაშირების გაღარიბებული ფორმები, სადაც ქალსა და მამაკაცს შორის დია-

ლოგი შეცვალა ერთსქესიანთა მართვმა დიალოგმა.⁷

აჭარის სინამდვილეში ცნობილია სატრფიალო გაშაირების თავისებური ფორმა, რომელიც ქალთა საზოგადოებაში სრულდება. მოშაირე ქალთაგან ერთი ვაჟის პოზიციიდან სათქმელ შაირს ამბობს, მეორე ქალის პოზიციიდან ეპასუხება. გაშაირებისას ე. წ. ფსევდომამაკაცურ როლში ქალის გამოსვლა შესაძლებელია სწორედ განაპირობა წარსულის იმ პერიოდმა, როცა ქალებს მკაცრად ეკრძალებოდათ მამაკაცებთან სატრფიალო ურთიერთობა და იძულებული იყვნენ გაშაირებაც წარმოდგენითი ელემენტებით შეევსოთ.⁸ როგორც მთქმელთა გადმოცემით ირკვევა, გაშაირებისას ფსევდომამაკაცურ როლში ქალის გამოსვლას ადგილი ჰქონია არა მარტო მკის, არამედ ჩეჩვისა და რთვის ნაღშიც.

ქალის უფლებრივი ზღვარი თავისებურად აირეკლა ხალხურ გაერთობა-თამაშობებშიც. ამ მხრივ საყურადღებოა აჭარაში წარსულ-

ში გავრცელებული თამაშობა „ფადიკო“ („ფათიკო“):⁹ „ფადიკოსათვის“ ექვსი კაცი და ერთი ქალია საჭირო. ერთ კაცს ქალის ტანისამოსს ჩააცვამენ და ცალკე ოთახში გაიყვანენ; მას ფადიკოს უწოდებენ“...¹⁰ ან კიდევ: „ფათიკოს“ მონაწილეები (10-12 კაცი) თავსა და ტანს შეიბურავდნენ საქონლის ტყავებით, ქამარზე ჩამოიკიდებდნენ ჯოხს (ფალოსის სიმბოლო), აღიჭურვებოდნენ ჭის ჭანჭლებით და შეკრავდნენ წრეს... შუაში ჩაიყენებდნენ ქალად გადაცმულ მამაკაცს“...¹¹

ამჯერად ჩვენს ყურადღებას იქცევს მამაკაცის მიერ განსახიერებული ფსევდოქალური როლი. მართალია, „ფადიკო“ თავისი ისტორიით უძველეს პერიოდს მიეკუთვნება, მაგრამ, გამორიცხულიც არაა თამაშობის პირვანდელ სახეში ქალის როლი თვითონ ქალს შეესრულებინოს და მას კორექტივი შემდგომ პერიოდში ვანეცადოს. ამაზე მიაწინებს აგრეთვე ზოგიერთი მთქმელის გადმოცემა: „უქალო ვახტზე

9 ზოგი მკვლევარის აზრით იგი სრულდებოდა ქორწილში, გვიან დამით, ზოლო ზოგი მას მიიჩნევს ვაჟის საგანაწებლო სამუშაოებთან დაკავშირებულ შეილიერებისა და ნაყოფიერების ღმერთისადმი თაყვანისცემის გამომსახველ ორგიასტული ხასიათის გასართობ-სათამაშოდ. მას უკავშირებენ ფალოსის კულტის დღესასწაულებს.

10 ჯ. ნოღაიდელი, ნარკვევები და ჩანაწერები, წიგნი I, ბათ., 1971, გვ. 53.

11 ჯ. ჩხეიძე, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 68.

7 ამ საკითხზე იხ. ჯ. ჩხეიძე, შრომის პოეზიის ძირითადი სახეები აჭარის ზეპირსიტყვიერებაში, ბათ., 1961, გვ. 10.

8 გაშაირების ერთ-ერთი ამგვარი ნიმუში ჩაუწერია ჯ. ჩხეიძეს აჭარისწყლის ხეობაში, რომელსაც ქალები თურმე მკის დროს ასრულებდნენ. იხ. დასახ. ნაშრომი, გვ. 49.

ფადიკოს დროს კაცი გედევიცამ-
და კაბას, თავზე დაიხურავდა ია-
ზმაჲ, „ქალი გახდებოდა“¹²... აქ
გამოთქმა „უქალო ვახტზე“ მია-
ნიშნებს სწორედ იმ პერიოდზე,
როცა ქალებს ეკრძალებოდათ
მსგავს თამაშობაში მონაწილეო-
ბის მიღება, თორემ, ქორწილში
ქალები, რა თქმა უნდა, იქნებოდ-
ნენ. ე. ი. მთქმელის განმარტების
მიხედვით პირველად ამ თამაშო-
ბაში ქალი მონაწილეობდა და
„უქალო ვახტზე“ დარჩა საჭირო
ფსევდოქალური როლის განსახი-
ერება.

სხვა ვარაუდით. ფსევდოქა-
ლურ როლში მამაკაცის გამოსე-
ლა თამაშობის კომედიურობის
გამძაფრების მიზნითაც შეიძლე-
ბოდა ყოფილიყო გამოწვეული.
ასეა თუ ისე, „ფადიკო“ პიროვ-
ნული გარდასახვით მსგავსებას
იჩენს გაშაირებისას ფსევდომა-
მაკაცური როლის განსახიერება-
სთან.

თურქთა ბატონობისა და მუს-
ლიმანობის მავნე შედეგებს აჭა-
რაში არაერთხელ შეხებიან ავ-
ტორები. ზოგი მათგანი მიუთი-
თებს რა ამ შედეგებზე, უკიდუ-
რესობაშიც ვარდება, რაც ზიანს
აყენებს აჭარაში ქართული კულ-
ტურის ტრადიციულობის პრინ-

ციპებს.¹³ ჩვენ არ გავყვებით და-
სახელებულ ავტორთა ნაშრომებში
გატარებული აზრების ფარ-
თო ანალიზს, რადგან იგი სცილ-
დება ფოლკლორის ფარგლებს.
მაგრამ, ავტორებს ვერ დავეთანხ-
მებით, როცა საქმე ქალ-ვაჟის სა-
ტრფიალო ურთიერთობას და „ქა-
ლისა და კაცის ყოველგვარი ურ-
თიერთობის აკრძალვას“ შეეხე-
ბა.

ამჟამად კრიტიკულ გადასინჯ-
ვას მოითხოვს თითქმის ტრადი-
ციადქცეული შეხედულება: თი-
თქოს თურქთა ბატონობის პერი-
ოდში აჭარაში ქალს დაკარგული
ჰქონდა ყოველგვარი დაფასება და
საზოგადოებრივი ღირსება. მარ-
თალია, მაშინ ქალი შეზღუდული
იყო, მაგრამ მას აჭარელთა შეგ-
ნებაში არასოდეს დაუკარგავს თა-
ვისი ღირსება და წონა. იმ ძნელ-
ბედობის ყამს იგი, როგორც
ოჯახის ფუძე თავისთავზე იდებდა
ყველაზე რთულ და საპატიო მო-
ვალეობას — შეენარჩუნებინა
შთამომავლობაში მშობლიური
ენისა, ქართული ზნეჩვეულებები-
სა თუ ტრადიციების სიყვარული.
და თუ ზოგჯერ აჭარელი ზღუდა-
ვდა ცოლსა თუ დას, იგი მათ უც-
ხოთა თვალს უმაღავდა, რათა
ოჯახის სიწმინდე გადაერჩინა და
ეს არამც და არამც არ იყო შეზ-

12 მთქმელი ქიბარ ზემედალის ძე კა-
ხიძე, 70 წლის, აჭარის საოჯახო-საწეს-
ჩვეულებო პოეზია, ბათ., 1969, გვ. 95.

13 იხ. «Z. B.» Черты из быта и
нравов мусульман Батумского окру-
га, СМОМП, К, 1894, XX.
ვ. დავითაშვილი, ისტორიისა და მორა-
ლის მატერიალისტ. გაგება, თბ., 1971,
გვ. 68, და სხვა.

ლუდვის თვითმიზანი, როგორც ზოგს მიაჩნია.

ქალის შეზღუდვის გაზვიადებული წარმოდგენას თავის დროზე ნაწილობრივ არაქართველი ავტორებიც კი ეწინააღმდეგებოდნენ.¹⁴ აჭარელი ქალის დიდ უფლებებზე მიუთითებდა თ. სახოკია, ხოლო, ჩვენს დროში ამ აზრს იცავს და ავითარებს აგრეთვე მეცნიერთა ერთი ნაწილი.¹⁵ ქალს მუდამ ეჭირა ერთ-ერთი ძირითადი ადგილი აჭარულ ოჯახში ფუნქციური განაწილებისა და დასაქმების დროს. ამის დამადასტურებელია ამ კუთხეში არსებული „მემთევრობის“¹⁶ ინსტიტუტი, სადაც ქალი მესაქონლეობისა და მისგან მიღებული დოვლათის შემქმნელიცაა და პასუხისმგებელიც აჭარულ ოჯახში „უფროსი“¹⁷ („უმფოსი“) ქალი ოდითგან განაგებდა ყოველგვარ შინასაოჯახო საქმეებს, რაც თავისთავად მეტყველებს მის დიდ დაფასებაზე. სხვა საკითხია, თუ ეს დაფასება

მუსლიმანური დოგმატიზმისა და ძველი კონსერვატიული ყოფის პირობებში ვერ ამაღლდა ქალის საზოგადოების სრულუფლებიან წევრად აღიარებამდე.

აჭარული სატრფიალო გაშაირება-გაბაასების ნიმუშები ერთ-ერთი საუკეთესოთაგანია მოლიანად ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში, რომელთა აზრობრივ-პოეტიკური სრულყოფა გვაძლავს მათს ტრადიციულობაზეც ვიფიქროთ. თურქთა უღლის გადაღებიდან (1878 წელი) დღემდე ასე მოკლე ისტორიულ პერიოდში ვერ შეიქმნებოდა სატრფიალო გაშაირების თუ გაბაასების, საზოგადოდ, სატრფიალო პოეზიის ესოდენ დახვეწილი ნიმუშები. ამდენად, როდესაც მუსლიმანური სარწმუნოების მავნე ზეგავლენაზე ვლაპარაკობთ, ზომიერების დაცვაც საჭიროა. ყოველგვარ გავლენაზე ლაპარაკი უთუოდ გულისხმობს ერთის სიძლიერეს მეორეზე, ერთის აღზევებას და მეორის დაკნინებას. ამ პროცესში პირველის როლის გაზვიადება, ნებით თუ უნებლიეთ, ჩრდილს აყენებს მეორეს. სამ საუკუნოვანი შეზღუდვანი თუ რეპრესიები, რაც უნდა მკაცრი ყოფილიყო, თავისი დისტანციურობით მაინც უძლური იყო მოესპო აჭარაში ძირძველი ქართული ტრადიციები. ამ ფაქტზე ყოფისა და კულტურის სხვა მტკიცებებთან ერთად ზეპირსიტყვიერებაც ნათლად მეტყველებს.

მრავალრიცხოვან მთქმელთა

14 იხ. В. Лисовский, Чорохский край, Тф. 1837; А. Френкель, Очерки Чурук-су и Батума, Тб., 1879; К. Садовский, Посховский участок Ардаганского округа, Карской области, СМОМПК, 1886, 5.

15 იხ. თ. სახოკია, მოგზაურობანი, აჭარა, ტფ., 1950; ვ. შამილაძე, ალპური მესაქონლეობა საქართველოში, თბ., 1969, გვ. 117; მ. ბეჭაია, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 26 და ა. შ.

16 მემთევრობაზე ვრცლად იხ. ვ. შამილაძე, დასახელებული ნაშრომი; მ. ბეჭაია, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 25.

17 მ. ბეჭაია, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 25.

გადმოცემებით, აგრეთვე გაშა-
რება-გაბაასების ტექსტების შინა-
არსობლივი ანალიზით ირკვევა ის
სიტუაციური გარემონი, სადაც
ადგილი უნდა ჰქონოდა ქალ-ვა-
ყის სატრფიალო ურთიერთობას
და სათანადო პოეტური ნიმუშე-
ბის შექმნას, ასეთია: ქორწილი,
მკისა და თიბვის სამუშაოები, ხე-
რტლის, საჩეჩლის და სიმინდის
ნაღი, მწყემსობა, წყალზე წასვ-
ლა, მდინარეზე სარეცხის ჯგუფუ-
რად რეცხვა, ტყეში წასვლა მოც-
ვის, სოკოს, ასკილის და სხვათა
საკრეფად და ა. შ.

ცალკე უნდა აღინიშნოს ზემო-
აქტარში დღემდე მტკიცედ შენარ-
ჩუნებული დიდი სახალხო ზეიმი
„შუამთობა“ („შვამთევრობა“,
„მემხლიანობა“).¹⁸ საერთო-სახა-
ლხო ზეიმისას ცეკვა-სიმღერის,
ხალხური გართობა-თამაშობების
გვერდით განსაკუთრებული ადგი-

18 აქარის მთიანეთში მესაქონლეები
ზაფხულობით საქონელს იალღებზე მი-
რეკავენ. ცალკეული ოჯახიდან მთაში
ერთი ან ოჯახის ორი წევრი („მემთე-
რი“) მიდის, ისიც უმეტესად ქალები,
რომლებიც უვლიან პირუტყვს. ივლისის
შუა რიცხვებში ან მიწურულს ბარში
დარჩენილები საზაფხულო სამუშაოებს
შემოიღევენ და მთელი სოფელი კოლე-
ქტიურად ესტუმრება მთას. თან მიჰყავთ
მოსიერე ხალხი: დამკვრელები, მომღე-
რალ-შემსრულებლები, მოშაირენი, „ხა-
სიათიანი“, ე. წ. მასხარა (მასხარა) ხალ-
ხი. ერთი-ორი კვირის განმავლობაში იქ
დაჰყოფენ, ქეიფსა და მხიარულებაში
ატარებენ დროს და უკან ბრუნდებიან.
ეს ჩვევა უძველესი შრომის ზეიმის თა-
ვისებური გამოხატულებაა და სათანადო
შესწავლას მოითხოვს.

ლი უჭირავს სხვადასხვა ხასიათის
გაშაირებასა და გაბაასებას. სატრ-
ფიალო გაშაირება-გაბაასება კი
ამ ზეიმის ერთ-ერთი დამახასია-
თებელი ნაწილია. როგორც ზე-
მით მივუთითებდით, ამგვარი სი-
მუშები ყურადღებას იქცევს მა-
ღალპოეტურობით. შინაარსისა
და ფორმის, აგრეთვე შესრულე-
ბის წესის მიხედვით შესაძლებე-
ლია გაშაირება-გაბაასების მრავა-
ლირიცხოვანი ტექსტის ერთგვარი
კლასიფიკაცია მოვახდინოთ.

1. სინკრეტული ხასიათის სა-
ტრფიალო გაშაირება.¹⁹ ერთმანე-
თის მოპირისპირედ დგება მამა-
კაცთა და ქალთა გუნდი. თითოე-
ულს ჰყავს თავისი კორიფე. გაშა-
ირება ხდება საკრავთან ერთად
(ჩოგური, ფანდური). იგი იწყე-
ბა რეფრენის ორჯერადი განძეო-
რებით, რომელსაც კორიფეები
ცალ-ცალკე წარმოთქვამენ. ამის
შემდეგ რეფრენს იტაცებს გუნ-
დი და კორიფეები გადადიან სო-
ლო-შაირებზე. ზოგჯერ ორივე
კორიფეს შეიძლება ბანს აძლევ-
დეს ერთი გუნდი ან ორი ნახე-
ვარგუნდი მარტო მამაკაცების ან
მარტო ქალების, ანდაც შერეული
სახით. დამახასიათებელია მაღა-
ლი მუსიკალური და საშემსრუ-
ლებლო დონე. გაშაირებას თან
ახლავს ძლიერი, აღმავალი რიტ-
მი, რომელიც ტაშისცემასა და
ცეკვაში გადადის. ამგვარ გაშაი-
რებას არაერთჯერ შევსწრები-

19 ტექსტები აქ და შემდგომშიც სი-
დიდის გამო ყველგან არ მოგვაქვს.

ვართ პირადად ჩვენც ჩირუხის შთაზე. გაშირება დღესაც სრულდება ხიხაძირის ხეობაში. იგი შესულია თვითმოქმედი ანსამბლების რეპერტუარშიც. სინკრეტული გაშირების ამ ნიმუშს პირობითად შეიძლება ეწოდოს „ოპიანი და ნაწი“, ასევე უწოდებს მას ხალხი. სახელწოდებად აღებულია რეფრენი, რომელიც ტექსტის ბოლომდე მეორდება;²⁰ ტექსტის შინაარსს არ ეტყობა პირველობისაკენ აშკარა სწრაფვა, მაშინ შენარჩუნებულია მსუბუქი და ლალი განწყობილება. გაშირებისას პირველი სიტყვა ეკუთვნის ქალს, ხოლო ვაჟი თავისთავზე იღებს სათანადო რითმის მისადაგების სიძნელეს.

გაშირება სინკრეტული ხასიათისაა, იგი შეიძლება ფერხულის თავისებურ ფორმადაც მივიჩნიოთ. მისი შექმნა მიეწერება პერიოდს, როცა გუნდური სინკრეტიზმი ჯერ კიდევ სრულად არაა დაშლილი. თუმცა, გუნდური ანტიფონური სიმღერებიდან უკვე გამოყოფილია კორიფე. გაშირების ეს ნიმუში შეიძლება სევანურში შევადაროთ შაირის სახელწოდებით ცნობილ ფერხულს²¹ ან ლაზურში დადასტურებულ კო-

რიფეს გადამალვის ხერხს.²² ამასთან, თუ ლაზურში გუნდისაგან კორიფე ჯერ კიდევ მალულადაა გამოყოფილი, აჭარულში იგი უკვე აშკარად ცალკეა, გუნდისაგან წინა პლანზე დგას და მისი აქტიურობაც აშკარა და დაუუარავია. ამდენად ლაზურ ნიმუშთან შედარებით აჭარული უფრო მოგვიანო პერიოდს უნდა მიეკუთვნოს. მათი ურთიერთშეპირისპირება კი გარკვეულ წარმოდგენას გვაძლევს თვით გუნდური სინკრეტიზმის რღვევის პროცესის თანმიმდევრობაზე.

2 ცალფა შაირებით აგებული სატრფიალო გაშირება. პირველყოფილი სინკრეტიზმი უკვე დაშლილია, ერთმანეთის პირისპირ მხოლოდ კორიფეები დგანან. თუმცა, ქალ-ვაჟის სიტყვა-პასუხს შორის ლოგიკური კავშირი არ არის. მოშირენი იყენებენ პარალელიზმის ხერხით აგებულ ცნობილ შაირებს („ჩასტუშკები“), რომელთა შინაარსიც ლალი და თავისუფალი ხასიათისაა.²³

ამგვარ გაშირებაში სატრფიალო დავა ან სხვა წინააღმდეგობები გამორიცხებულია. ტექსტი სალალობო, სასიმღეროა. გაშირების ეს სახე აჭარაში ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარულია,²⁴ იგი შეიძლება შეგვგვდეს ქორწილში, ნადში, შუამთობაზე, საზაფხულო

20 საკუთარი მასალებიდან, ჩაწერილია ხულოს რაიონის სოფელ ხიხაძირში.

21 იხ. ელ. ვირსალაძე, ქართული ხალხური სატრფიალო ლირიკის ძირითადი სახეობანი, ლიტ. ძიებანი, თბ., 1953, გვ. 278.

22 ზ. თანდილავა. ლაზური ხალხური პოეზია. ბათ., 1972. გვ. 30.

23 ბსკი, ფ. 1, ს. 38, გვ. 14.

24 ბსკი, ფ. 1, ს. 33, გვ. 15, ს. 68, გვ. 53; ს. 97, გვ. 13 და ა. შ.

სამუშაოებისა თუ უბრალო თავ-
შეყრის დროს. გაშაირების ამ სა-
ხეობის პოპულარობა გამოწვეუ-
ლია თვითონ შაირების პოპუ-
ლარობით. მოშაირე არ იზღუდე-
ბა ახლის შექმნის სიძნელით, იგი
მოარული სატრფიალო სტროფე-
ბის უბრალო მისადაგებით კმაყო-
ფილდება, რაც კიდევ უფრო ად-
ვილებს მოშაირისადმი წაყენე-
ბულ პირობას და უფრო პოპუ-
ლარულ სახედ აქცევს მას.

**ჴ კაფიის სახის სატრფიალო
გაშაირება.** აჭარულ ზეპირსიტყ-
ვიერებაში გვხვდება სატრფია-
ლო გაშაირება, რომელიც ფშავურ
შემღერებით კაფიობის დონეზეც
ადის. მოპირდაპირენი იცავენ ლე-
ქსის ერთნაირ ზომას და, რაც
მთავარია, ერთის მიერ წარმოთ-
ქმული ტაეპები აზრობრივად პი-
რდაპირი პასუხია მეორის ნათქვა-
ნზე. პირველი ამბობს ორ ტაეპს,
რომელსაც მეორემ უნდა შეუწყ-
ვილოს დანაჩენი ორი ტაეპი, და
შეუერთმოს კიდევ იგი. ასეთ
დროს რითმის (ყუყვის-ფშავე.)

შეცვლა დაუშვებელია:

ქალი — ბიჭო ძალან მიყვარხარ,
გეფიცები ბაბასა.

ვაჟი — თუ არ მომცემს, ვენაცვალე
ჭრელტარიან ყამასა.

ან კიდევ:

ვაჟი — გოგოვ ერთი გამეახედე,
გამოაღე ფეწურა.

ქალი — შორიდან რომ თვალს მიხუჭავ,
ეს არაფრად არ მჯერა.²⁵

ამგვარი ნიმუშები აჭარულში
მცირე რაოდენობით, მაგრამ მა-
ინც მოიპოვება.

გვხვდება აგრეთვე გაშაირების
ნიმუშები, სადაც დარღვეულია
„შემღერების“ პრინციპი. მოშაი-
რენი შეწყობილი, მუნასიბი პარ-
ტიებით კი არ მიმართავენ ერთმა-
ნეთს, არამედ ორტაეპიანი დას-
რულებული შაირებით. სამაგიე-
როდ, „შემღერების“ პრინციპი
დაცულია მეტრისა და რითმის
თვალსაზრისით:

გოგო — მეშინია ბიჭებიდან,
მათი ფეხის ბიჭებიდან.

ბიჭი — მეშინია გოგვებიდან,
იმათ კლავზე გორვებიდან...

გაშაირებაში შენარჩუნებულია
აგრეთვე ერთი მთლიანი შინაარსი.
მოპაექრეთა პასუხები ერთმანე-
თთან ლოგიკურ შინაგან კავშირ-
შია: მოშაირენი ურთიერთს შე-
ფარვით აშაირებენ და თავიანთ
პასუხებში ოსტატურად აქაოვენ
ფარულ ტრფიალს.

სატრფიალო გაშაირება ზოგ-
ჯერ მოკლე, ლაკონურ სიტყვა-
პასუხს მოჰგავს, თუმცა, მიუხე-
დავად ამისა, შინაარსი იმდენად
მრავლისმეტყველი და შთამბეჭ-
დავია, რომ ზემოქმედების ძალით
„დიდტანიან“ გაშაირებასაც არ
ჩამოუვარდება. ამ შთაბეჭდილე-
ბას ქმნის მეტად ორიგინალური
და ჭარბი პარალელიზმი. ამასთან,
საზოგადოდ, შაირებში გამოყენე-
ბული პარალელიზმისაგან განს-
ხვავებით იგი აქ მოხმობილია არა
მხოლოდ რითმისათვის, არამედ
შინაგანი კავშირი აქვს შინაარს-
თან და ემსახურება მთავარსათ-
ქმელის მიზანსწრაფულობას, რო-
მელიც დიალოგის ორივე ნაწილ-

ში ბოლო ორი სტრიქონითაა გამოცემული:

ქალი — ვის უნახავს, ვის მოსწრია
ვირთხას დაეჭიროს მგელი,
მწყერს — მიმინო, ხოხოსს — ჭორი,
თევზს გაეგდოს მინდვრად შველი;
ტურას — ლომი, კატას — ვეფხვი,
ჭიანჭველას — დათვის ბელი,
რავარც ეს არ მოხერხდება —
არც შენ არ გაქ ჩემზე ხელი.

ვაჟი — სანთლის გუთანს ავაშენებ,
შით შევაბამ უღელ დევსა.
ზღვაში ვხნავ და ზღვაში ვთესავ,
ხმელზე გადავაყრი ბუხსა.
ჭიანჭველას გოდორს ავკიდებ,
და დევებს დაუყური ბუხსა,
როცა ამას შევასრულებ —
მაშინ ევლეშ შენზე ხელსა.²⁶

აქ გამოყენებული პარალელები აღებულია ქართული ხალხური საგმირო-მითოლოგიური სიუჟეტებიდან. პარალელიზმი იმდენად უხვია, რომ იგი დანაწილების შემთხვევაში რამდენიმე შაირსაც კი ეყოფოდა. გაშიარების ამ ნიმუშში არ ჩანს თუ როგორ გადაწყდება სატრფიალო „დავა“, გაუწევს თუ არა ქალი საბოლოოდ თანაგრძნობას. თუმცა, ვაჟის სიმბოლური პასუხი და მასში ჩაქსოვილი სიმტკიცე კამათის დადებითად გადაწყვეტისაკენ მიანიშნებს.

სავარაუდოა, აქ მოტანილი გაშიარება რომელიმე გრძელი ტექსტის ნაწყვეტიც იყოს. მაგალითად, ზემორაჭული ქალ-ვაჟიანის ერთ-ერთ ტექსტში ფიქსირებულია აღნიშნულის მსგავსი სიტყვა-პასუხი, თუმცა, იგი იქ ერთმა-

ნეთისაგან დაშორებულადაა წარმოდგენილი, დარღვეულია შემოკლებული სიტყვა-მიგება და ამით ერთგვარად ეფექტიც დაკარგულია.²⁷

გაშიარების ტრადიციებზე საუბრისას არ შეიძლება გვერდი ავუაროთ დიალოგური ფორმის იმ პოეტურ ნიმუშებს, რომლებიც მართალია გაშიარებას არ წარმოადგენენ, მაგრამ მასთან მჭიდრო კავშირი გააჩნიათ. ამჯერად ჩვენ მხედველობაში გვაქვს გაბაასების რიგი ნიმუშები.

გაბაასება ქართული ზეპირ-სიტყვიერების ერთი ბუნებრივი სახეა და იგი ფოლკლორისტიკაში ცალკე ჟანრადაცაა გამოყოფილი. პროფ. მიხეილ ჩიქოვანი ასახელებს დღისა და ღამის, სიკვდილისა და სიცოცხლის, ცისა და ქვეყნის, ქალისა და ვაჟის გაბაასებას და ვრცლად ჩერდება ხილთა გაბაასებაზე, რის საფუძველზეც გაბაასების ჟანრს ასე ახასიათებს: „შინაარსის მხრივ გაბაასების თითოეული მონაწილე ჯერ თავს იქებს, უამბობს დანარჩენებს, თუ რითაა იგი ღირსშესანიშნავი, რა დადებითი თვისებები აქვს და როგორ ეპყრობა მას აღმდანი. ასეთი თვითდახასიათების დროს მობაასება შორის შუარი იღვიძებს, იწყება დავა იმის შესახებ, თუ ვინ ვისა სჯობს სურნელებითა და ფერით, სარგებლიანობითა და კეთილბუნებუიანო-

²⁷ იხ. შ. ძიძიგური, ქართული დიალოგთმცოდნეობის მასალები, თბ., 1974, გვ. 233-234.

ბით...²⁸ ხანგრძლივი შემკრებლობითი მუშაობის შედეგად დღეისათვის დაგროვილი დიპლომური პოეტური ნიმუშების ერთი ნაწილის შინაარსობლივი ქარვა გაბაასების ამ ფორმულაში ვეღარ თავსდება. მაგალითად, მათში არ გვხვდება თავის ქება, საკუთარი ღირსებების მტკიცება და ურთიერთმჯობნობაზე დავა. მეორე მხრივ, მთელი რიგი თავისებურებების გამო ისინი არც გაშიარებად ჩაითვლება.

საერთოდ, გაშიარებასა და გაბაასებას შორის მკაცრი ზღვარის გავლება ძნელდება. ქართულ ფოლკლორისტიკაში არსებობს მართებული აზრი გაშიარება-გალექების, კადისა და გაბაასების უნარის საერთო საწყისებზე.²⁹ გაშიარებისა და გაბაასების მრავალრიცხოვან ნიმუშებზე დაკვირვებით შესაძლებელია იმ ძირითადი ნიშნების გამოყოფა, რითაც დიალოგური პოეტური ნიმუშების ეს ორი გვარი ერთმანეთისაგან განიარჩევა: გაშიარების ტექსტი უმეტესად სახელდახელოდ, იმპროვიზაციულად შექმნილია, ამის გამო იგი მოკლე და ლაკონურია. გაშიარებისათვის ნიშანდობლივია საზოგადოდ შაირისათვის დამახასიათებელი საღადობო და ხშირად იუმორისტული ხასიათიც. სიტყვა-პასუხი თითო ან ორი სტროფით ამოიწურება. საა-

მისოდ ხშირად გამოიყენება ცნობილი შაირები, რომელთა შორის ლოგიკური კავშირი არაა (ცალფა შაირებით აგებული გაშიარება). გაშიარების მაღალ ფორმაში (კაფია) გაუმჯობესებულია შინაარსი და პოეტური მხარე, მაგრამ ტექსტი უმეტესად მაინც მცირე ზომისაა. საერთო შეხედულებით გაშიარება დიალოგური ლექსების უფრო მარტივი დონეა (თუ არ ჩავთვლით მის პოეტურ მხარეს).

ზემოჩამოთვლილი ნიშნების საპირისპიროდ გაბაასება უფრო საგულდაგულო წინასწარმზადებისა და დინჯი ზეპირშემოქმედების ნაყოფია. გაბაასებაში მოტანილი ურთიერთმჯობნობისა თუ სხვა არგუმენტები სირთულის გამო მართლაც მოითხოვენ წინასწარმზადებასა და საგულდაგულოობას. ამის გამო გაბაასება მოკლებულია იმპროვიზაციულობას, აქვს უფრო სრულყოფილი შინაარსი და ფორმა, შედგება გრძელი პოეტური მონოლოგები ის ან, რომელთა შორის ყოველთვის ლოგიკური კავშირია (ბაასი). ტექსტი მთლიანობაში საკმაოდ დიდია, ამის გამო გააჩნია ეპიკური უნარისაკენ მიდრეკილება. გაბაასება ყოველთვის არ შეიცავს იუმორს (სატრფიალო გაბაასება), ზოგჯერ სილადესაც შეიკლებულია და პირიქით, დრამატული შინაარსისა (საყოფიერო გაბაასება).

ამ ნიშნების გათვალისწინებით ის დიალოგური ტექსტები, რომლებიც გაბაასების ცნობილ ფორ-

28 მ. ჩიქოვანი, ქართული ხალხური სიტყვიერების ისტორია, თბ., 1956, გვ. 343.

29 გალექსება-გაშიარება და ფშაური კაფია, თბ., 1964, გვ. 5.

მუღას ვერ ეგუებიან, მაინც გაბაასების ჟანრში უნდა გაერთიანდეს, რის გამოც თვითონ ფორმულა უფრო გაფართოებულ სახეს მიიღებს.

მიუხედავად არსებული სხვაობისა, როგორც მივეუთითებდით, გაშიარებისა და გაბაასების ნიმუშების მკაცრი გამიჯვნა ძნელია. მათ ბევრი საერთო ნიშანი გააჩნიათ, რომელზე დაკვირვებაც გვაიძულებს ვიფიქროთ — ორივე ამათ ერთი წარმომავლობა აქვთ. გაშიარება პოეტური დიალოგის შედარებით დაბალი ფორმაა, გაბაასება კი, გაშიარების განვითარებულ, ერთგვარად სრულყოფილ და ამის გამო სახეშეცვლილ გვარს წარმოადგენს, რისთვისაც მან ცალკე ჟანრად არსებობის უფლებაც მოიპოვა. სწორედ ამ მსგავსებისა და საერთო საწყისის გამო დიალოგური ნიმუშების ამ ორ გვარს ერთმანეთთან კავშირში განვიხილავთ.

* * *

აჭარულ ზეპირსიტყვიერებაში არსებული სატრფიალო გაბაასების ნიმუშთა სიმრავლე და სხვადასხვაობა სიუჟეტურად დაჯგუფებას ართულებს. სხვადასხვანაირია მათში საკითხის საბოლოო გადაწყვეტაც. თუ ერთ შემთხვევაში სატრფიალო დიალოგს ბედნიერი დასასრული აქვს, სხვა შემთხვევაში იგი შეიძლება ერთ-ერთი მხარისათვის წარუმატებლადც დამთავრდეს. თუმცა, ნიმუშთა ამ სხვადასხვაობაში მაინც

არ არის ძნელი იმ ძირითადი ქარგის გამოყოფა, რაც საერთო გაბაასების რიგი ტექსტებისათვის.

1. ზღაპრული მეტამორფოზე-

ბით აგებული სატრფიალო გაბაასება. ვაჟი ტრფიალებით მიმართავს ქალს. ქალი უარზეა და „ნიმუქრება“, რომ თუ არ დაესწნება, გადაიქცევა ჩიტად, თევზად, ნემსად, ზედ და ა. შ. ვაჟი პასუხობს, რომ თვითონ ბუდედ, ბადედ, ძაფად ან სუროდ გადაიქცევა, რათა არ დაჰკარგოს სატრფოსთან სიახლოვე. როცა მოგვცდები, ხომ მომშორდებიო, — ეკითხება ქალი. ვაჟი კუბოდ ქცევას ჰპირდება და გაბაასებაც აქ მთავრდება. ამგვარ „ქცევადობას“, როგორც სატრფიალო დრამის გამოხატულებას, თავის დროზე ზღაპრული წარმოშობის მხატვრულ ხერხად მიიჩნევდა ვ. კოტეტიშვილი. მისი აზრით მსგავსი მეტამორფოზები უფრო ზღაპრებისთვისაა დამახასიათებელი. პერსონაჟთა „ქცევადობა“ ქართულ ზღაპარში ხშირად გამოყენებული სიუჟეტის გაგრძელებისათვის, ამდენად, კოტეტიშვილის ვარაუდი დამაჯერებელი ჩანს.

გაბაასების ამგვარი ნიმუშები ვარიანტების სახით მოგვეპოვება, რაც მის პოპულარობაზე მეტყველებს.³⁰ როგორც ტექსტის განხილვით ვრწმუნდებით, იგი არ არის

30 ბსკი, ფ. 1, ს. 68, გვ. 49;

რთული. ყველაფერი მარტივად და მსუბუქად ხდება. ქალი თავისი ექველუბობით იმ პეპელას მოგვაგონებს, რომელიც ბუჩქიდან ბუჩქზე ფრენს და სწორედებს გაურბის. მიუხედავად დაპირისპირებულობისა, შენარჩუნებულია ლალი განწყობილება. გაბასების რიტმიკა გვაფიქრებინებს, რომ იგი სიმღერით უნდა შესრულდეს. ამაზე მიაინიშნებს შიგადაშიგ რეფრენად დატანებული სიტყვები „გოგონავ“ და „ბიჭუნავ“.

გაბასებაში გამოყენებული „ქცევადობას“ პარალელი მრავალი ქვეყნის ზეპირსიტყვიერებაში ექებნება. მაგ. Hăşdeu-ს მიერ შესწავლილია ერთ-ერთი რუმინული ბალადა Cucu! se turturică (გუგული და გვრიტი), სადაც დიდილოვურად გადმოცემულია გუგულისა და გვრიტის სატრფიალო ურთიერთობა. თავისი შინაარსით იგი შორს არ დგას ქართული გაბასებისაგან. აი გაბასების ნიმუში:

ვაჟი — ქალო, ლამაზო,
გამომყევ ცოლად.
მე დაგიღებო, ქირიმე,
შენ ბალის მცველად.

ქალი — არა, არ მინდა,
შენ არ გაგყვები.
ჩიტად ვიქცევი, ბიჭუნავ,
ხომ მომშორდები.

ვაჟი — მაშინ მე ბუდედ ვაღვიქცევი,
შიგ შემოფრინავ, გოგონავ,
ჩემი იქნები.

ქალი — არა, არ მინდა,
შენ არ წაგყვები,
ხედ ვაღვიქცევი, ბიჭუნავ,
ხომ მომშორდები.

ვაჟი — მაშინ მე სუროდ

ვაღვიქცევი,
შემოგებევი, გოგონავ,
ჩემი იქნები.

ქალი — არა, არ მინდა,
შენ არ წაგყვები,
ნემსად ვიქცევი, ბიჭუნავ,
ხომ მომშორდები.

ვაჟი — მაშინ მე ძაღად
ვაღვიქცევი,
გამოგებევი, გოგონავ,
ჩემი იქნები.

ქალი — არა, არ მინდა,
შენ არ წაგყვები.
თევზად ვიქცევი, ბიჭუნავ,
ხომ მომშორდები.

ვაჟი — მაშინ მე ბადედ
ვაღვიქცევი,
შიგ შემოსცურავ, გოგონავ,
ჩემი იქნები.

ქალი — არა, არ მინდა,
შენ არ წაგყვები,
რომ მოგხუცდებო,
ხომ მომშორდები.

ვაჟი — შენ მოხუცდები,
მეც მოხუცდები,
ორთავე მოხუცებული
ერთად ვიქნებით.

ქალი — არა, არ მინდა,
შენ არ წაგყვები,
როცა მოგვადები,
ხომ მომშორდები.

ვაჟი — მაშინ მე კუბოდ
ვაღვიქცევი,
შიგ ჩამოწვები, გოგონავ,
ჩემი იქნები.³¹

რუმინული ბალადა თავიდან ბოლომდე გასიმბოლურებულია, მასში ერთმანეთს ფრინველები ეტრფიან. ბალადის შინაარსთან პარალელი პირველმა გაავლო ვ. კოტეტიშვილმა, როცა „ქალ-ვაჟის სიყვარული ვაჟიკასი და ჩვარამზისა“-ზე მსჯელობდა. გუ-

31 ბსკი, ფ. 1, ს. 59, გვ. 113, ჩაწერილია 1961 წელს.

გული სიყვარულს სთხოვს, გვრიტი უარზეა, დედაშენი ავია და კუდიანო. გუგული კვლავ იმეორებს თხოვნას, გვრიტი ისევ უარობს, თუ თავს არ დამანებებ, ხშირად გადავიქცევი, თონეში რომ არის ჩაქრულიო. შენ ხშირად გადაიქცევი და მე შამფურადო, ჩამოვალ ცეცხლში და დაგკოცნო. მაშინ მე ლერწმად გადავიქცევიო. მე კი — მწყემსად, მოგჭრი სალამურად და დაგკოცნო და ა. შ.³²

გუგულისა და გვრიტის ბაღდად ვარიანტების სახით გავრცელებულია ფრანგულ, იტალიურ, პოლონურ, თურქულ, სპარსულ, ნეპოლურ, კატალონურ და სხვა ხალხთა ზეპირსიტყვიერებაში. ყველა ისინი ზემოთმოტანილი ქართული გაბაასების შორეული ნათესავები არიან. ვ. კოტეტიშვილი მსგავსი ლექსების ჩასახვას ვარაუდობდა იმ პერიოდისათვის, როცა „სიმბოლიზმს გარკვეული საზოგადოებრივი მნიშვნელობა ქონდა“, როცა „გაიგივებული იყო ადამიანისა და საგნების სიცოცხლე“. შემდგომში კი იგივეობა მხატვრული შედარებით შეიცვალა და მივიღეთ „ქცევადობაზე“, მეტამორფოზაზე დამყარებული ხალხური ქმნილებები.

ჩვენს შემთხვევაში ხელალებით მსჯელობა არ შეიძლება ნიმუშის არქაულობაზე, თუმცა, მასში უთუოდ ჩანს ზეპირსიტყვიერების

წინა პერიოდის ანარეკლი. მასში შეზავებულია მხატვრულობის ძველი ხერხი და აზროვნების თანამედროვე სიცხადე. წარსულსა და აწმყოსთან შემეპართებული ძაფებით ეს ნიმუში უფრო მეტ ინტერესს გვიქმნის.

2. ქალის განზრახ უარი და განზრახ თავშეკავება. ქალის უარს თითქოს წინასწარმოფიქრებული სახე აქვს. მას სურს გაიგოს რა ეფექტს მოახდენს მოტრფიალეზე მისი პასუხი და თითქოს კმაყოფილებასაც გვრის ვაჟის „წვა და დაგვა“. თავშეკავება გამოწვეული უნდა იყოს, ჯერ ერთი, ქალის მორცხვობით და მეორეც, ქვეცნობიერი სიფრთხილით — გაიგოს რამდენად გულწრფელია ვაჟი, რამდენად მტკიცეა მისი სიყვარული, ხომ არ არის იგი წუთიერი გატაცება. ქალის პასუხები მკაცრია, თუმცა არა იმედისგამწყვეტი, რაც კიდევ უფრო აღაგზნებს ვაჟს. უარით შეურაცხყოფილი და გახლებული რაინდი ამწვავებს და ამძაფრებს ტონს. როცა ქალი რწმუნდება ვაჟის სიყვარულში, ტონს შეიცვლის, თანდათან მორბილდება და ბოლოს თანხმობას აცხადებს. გაბაასების ზოგ ვარიანტში თანხმობის შემდეგ თვითონვე დასძენს: „მეც არანაკლებ მიყვარდი და არ გამჟღავნებდი, მინდოდა გამეგო რას იტყოდო...“ აქ ჩვეულებრივ, წინა პლანზე წამოწეულია სიყვარულზე მსჯელობა. ვაჟი თავის „მონოლოგებში“ ერთგულების დამტკიცებას ცდილობს, უხვად

32 ვ. კოტეტიშვილი, ხალხური პოეზია, თბ., 1961, გვ. 342.

ამკობს სატრფოს მხატვრული შედარებებით, რაშიც ამჟღავნებს გულისწადილს. ვაჟი მსმენელშიც სიმპათიას იმსახურებს, მსმენელი თვითონაც მოელის ბედნიერ დასასრულს, რაც მართლდება კიდევ.

ამგვარი გაბაასების ტექსტი შინაარსითა და ფორმით სრულყოფილი პოეტური ნაწარმოებია.³³

ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში ქალ-ვაჟიანი საერთოდ გავრცელებული ჟანრია. იგი გვხვდება როგორც პროზის, ისე პოეზიის სახით. პროზაულ ქალ-ვაჟიანში მთავარი ყურადღება გადატანილია სიბრძნითა და გონებამახვილობით პაექრობაზე.³⁴ ხოლო, პოეტურ ქალ-ვაჟიანში გაჯიბრება ხდება, როგორც სიბრძნე-გონიერების, ისე პოეზიისათვის დამახასიათებელი სხვა ნიშნების მოშველიებით. ამასთან, წიხა პლანზე წამოწყებულია სატრფიალო ურთიერთობა. ქართულ ხალხურ პოეზიაში პრავალ ნიმუშთაგან შეიძლება დამახასიათებელ იქნას „ექური ქალვაჟიანი“ „ეს არის სასიყვარულო გაბაასება. ლექსად, ვაჟსა და ქალს შორის, გაბაასება მკვახე სიტყვებით იწყება, მაგრამ ბოლოს შერიგება ხდება“.³⁵

33 ბესი, ფ. 1, ს. 32, გვ. 4, 1959

34 იხ. Е. Такашвили, Описание рукописей общества распространения грамотности среди грузинского населения, т. II (1906—1912), № 60, 62, 65, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 300, 304, 311

35 აკ. შანიძე, ეკური ქალვაჟიანი, ლიტ. ძიებანი, ტ. 11, თბ., 1958, გვ. 379

36 ბესი, ფ. 1, ს. 21, გვ. 18; ს. 23, გვ. 167; ს. 32, გვ. 11; ს. 32, გვ. 69; ს. 49, გვ. 124; ს. 120, გვ. 53, ს. 122, გვ. 98 და ა. შ.

მსგავს ქარგაზე აგებული სატრფიალო გაბაასება ერთ-ერთი გავრცელებული სახეა აჭარულ ზეპირსიტყვიერებაში.³⁶ სატრფიალო ლირიკის ძირითად ჟანრებზე საუბრისას პროფ. ელ. ვირსალაძე ამგვარ ნიმუშებს „გაბაასების“ ქვეჟანრში ათავსებს და ლირიკაში აერთიანებს.³⁷ გაბაასების მსგავს ნიმუშებს ერთგვარი სიუჟეტური ფორმულაც აქვს: ვაჟი ემუდარება ქალს სიყვარულს, ქალი უარზეა, მაგრამ ბოლოს თანხმდება მას.³⁸ დასახელებული ნიმუშების სიუჟეტურობა, აგრეთვე მათი მოცულობა, ტექსტებში ჩართული პოეტური მონოლოგების სიხშირე უფლებას გვაძლევს შევნიშნოთ, რომ დიალოგურა ფორმის ამგვარ პოეტურ ტექსტებს ეპიკური ჟანრისაკენ მიდრეკილებაც გააჩნიათ. ხოლო განზრახ უარისა და განზრახ თავშეკავების ხერხი ხშირად თვითონ ხდება მიზეზი სიუჟეტის გაგრძელებისა. გაბაასების უმეტესი ნაწილისათვის ძნელი არ არის ეპიკური ნაწარმოებისათვის დამახასიათებელი ისეთი სიუჟეტური ნაწილების გამოყოფა, როგორიცაა: ექსპოზიცია, კვანძი, კულმინაცია, კვანძის გახსნა და სხვა. შესაძლოა სწორედ სატრფიალო გაბაასების ამგვარი ნიმუშების შემდგომი განვითარებისა და გავრცობის შემდეგ მივიღეთ ზეპირსიტყვიერებაში ეპიკური პოეტური ნაწარმოებები, სადაც მოქმედი გმირები (მოზაასენი) ხალხური ნაწარმოებისათვის დამახასიათებელი ზოგად-კონკ-

37 ელ. ვირსალაძე, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 289.

38 იქვე.

რეტულობიდან, უშუალოდ, კონკრეტულობამდე ანუ ლიტერატურის ენით რომ ვთქვათ, ე. წ. ტიპშიდე ამოღლდნენ (ეთერი, აბესალომი, ხვარამზე, ვაჟიკა და ა. შ.). გაბასების ნიმუშებს ამ ნიმუშების გათვალისწინებით ლირიკულ და ეპიკურ ჟანრებს შორის ერთგვარი შუალედური ადგილი უკავიათ.

3. ვაჟის სატრფიალო ქადილი.

გაბასების ზოგიერთ სახეში ხვეწნა-მუდარის გვერდით გვხვდება მუქარაც. ამ მხრივ საყურადღებოა ცნობილი „გოგოვ შეჩერდი ერთ წამა“-ს აჭარული ვარიანტი. როცა ქალი საუკეთესო დაპირებებზე უარს ამბობს:

- წყლის მაგივრად გასვამ რძესა,
- არ მინდა.
- დაგანაცვლებ ყველაფერსა,
- არ მინდა...

მოთმინებიდან გამოსული ვაჟი მუქარაზე გადადის:

- აგიოხრებ ყველაფერსა,
- ვაიმე ბიჭო.
- სახლს დაუწვავ მამაშენსა,
- არა ბიჭო.
- მუსრს გავავლებ თივა-ქერსა,
- არა ბიჭო.
- საძოვარზე ცხვარს დაგიკლავ,
- რათა ბიჭო...³⁹

ამ შემთხვევაში ქალი სწრაფად იხევს უკან. ამოძახილები „რათა ბიჭო“, „ვაიმე ბიჭო“, „არა ბიჭო“... გულის მოღობას მოასწავებს, რასაც შემდგომ ჩვეულებრივ სატრფოთა შერიგება მოსდევს.

³⁹ ბსკი, ფ. 1, ს. 119, გვ. 57-60.

ვაჟის მუქარა ყოველთვის როდი აღწევს მიზანს. გაბასების ზოგ ნიმუშში ქალი ჩაგონებს ვაჟს, რომ მუქარით ვერაფერს დააკლებს და აზრს ვერ შეაცვლევინებს, თუ ეს მისი ნება არ იქნება. მაშინ ვაჟი თავად მიდის დათმობაზე, რასაც შემდეგ მოსდევს ქალის გულმოწყალება და ვაჟის სურვილის შეწყნარება-გაზიარება.⁴⁰

ქალის პასუხი ერთნაირად მტკიცეა ყველას მიმართ, ვინც არ უნდა იყოს მისი მოძალადე. ცნობილია, მაგალითად, მეფე ერეკლესა და გლეხის გოგოს პოეტური დიალოგი, სადაც გაოცებას იწვევს ქალის თამამი პასუხი მბრძანებელი მეფის მიმართ:

- ნეტავი, ქალო, ვიცოდე, მთიდან მოხვალ თუ ბარათა, ყურძნის საკრფად ყოფილხარ, ხელში გიჭირავს კალათა, შენმა თვალმა და წამწამმა მე გული გამიხალღათა.
- მეფენი ბევრი მინახავს, რომ მოდიოდნენ ჯარათა, შენ ჩემს თავს აბა ვინ მოგცემს და ვერც წამიყვან ძალათა.⁴¹

როგორც ვხედავთ, ქალი გრძნობს რომ იგი პრივილეგიური მხარეა და ამის გამო მისი პასუხი ერთობ თამამია. აქ მთელი სიცხადით ჩანს საუკუნეობით შექმნილი აზრი, რომ სიყვარული ერთნაირად ძლიერია მდიდარზეც და

⁴⁰ ბსკი, ფ. 1, ს. 2, გვ. 167; იხ. აგრეთვე ვარიანტები: ბსკი, ფ. 1, ს. 174, გვ. 239-243; ს. 185, გვ. 39 და ა. შ.

⁴¹ გოგოვ შეჩერდი ერთ წამა, თბ., 1966, გვ. 89.

ღარიბზეც, მეფეზეცა და გლახა-
კზეც.

გაბაასებაში თავშეკავება და მუქარა არ ეშვება უბრალო პო-
ზიურობამდე, იგი მოგვაცონებს
ცნობილ აფორიზმს, „ვარდი უეკ-
ლოდ არავის მოუტკრევია“-ო. სი-
ყვარული ადამიანურ გრძნობათა
შორის ერთ-ერთი უმთავრესი და
უწმინდესია, ხოლო, სატრფია-
ლო გაბაასებაში არსებული წინა-
აღმდეგობებიც ამ გრძნობის თან-
მხლები ასოციაციების რთული
ანარეკლი უნდა იყოს და არა უბ-
რალო სიტყვის მასალა ან პოზიო-
რობა. გაბაასების ნიმუშებში
მსგავსი ექსცესები უხვად მოიპო-
ვება სხვა ხალხთა ზეპირსიტყვიე-
რებაშიც. ასეთია, მაგალითად,
ფრანგულ, პროვანსულ ფო-
ლკლორში არსებული პასტორა-
ლები.

პროფ. ელ. ვირსალაძე ჩვენე-
ბურ ქალ-ვაჟის გაბაასებას ადა-
რებს იტალიურ ხალხურ სატრ-
ფიალო პოეზიაში არსებულ ტე-
ქსტს — *contrasto*-ს, რომელიც
შექმნილია უცნობი ჟონგლიორის
მიერ მე-13 საუკუნეში. ტექსტი
წარმოდგენს ქალსა და ვაჟს შო-
რის დავას, სადაც ჩვენს მიერ ზე-
მოთმოტანილი მაგალითები ის
მსგავსად ერთმანეთს ენაცვლება
თხოვნა, მუქარა და დაქადნება.
ამდენად, „ეს არ არის მანერული
პასტორალი, ან შიამიტი გლეხი ქა-
ლისა და ვაჟის უხეში ხუმრობა.
აქ გრძნობათა სინატიფე და სიმ-

ძაფრე ტრაგიკულ სიმაღლეს აღ-
წევს“.⁴²

„გოგოვ შეჩერდი ერთ წამა“-ს
გავრცელებულ ქართულ ვარიან-
ტში არ გვხვდება ვაჟის მუქარა
ქალისადმი ან მისი მშობელ-ნა-
თესავებისადმი. პირიქით, ვაჟი
„იმუქრება“ რომ ავნებს საკუთარ
თავს. ვაჟი ცდილობს თავი შეაბ-
რალოს ქალს, ოდნავ მაინც თუ
ძვირფასია მისი სიცოცხლე, და-
თანხმდეს სიყვარულზე. ხოლო,
ამის შემდეგ ისევ ვედრებაზე გა-
დადის.⁴³

გაბაასების აჭარულ ვარიანტში
კი, პირიქით, კულმინაციას ქმნის
ქალისადმი მუქარა. მასში ასახუ-
ლია ქართულ სინამდვილეში კარ-
გად ცნობილი ქალის „წაგვრის
წესი“,⁴⁴ რასაც აჭარაში მოტაცება
(„მოტაცნა-მოპარვა“) ⁴⁵ ეწოდება.
ხოლო ვაჟის მუქარა აჭარულ ქო-
რწილში წარსულში არსებული

42 ელ. ვირსალაძე, დასახელებული
ნაშრომი, გვ. 289.

43 გოგოვ შეჩერდი ერთ წამა, თბ.,
1966, გვ. 96-97.

44 ივ. ჯავახიშვილი, ქართული სამარ-
თლის ისტორია, წ. 1, ტფ., 1928, გვ.
161-164.

45 თ. სახოკია, აჭარა, მოგზაურობა-
ნი, თბ., 1950, გვ. 140; ალ. მსხალაძე,
აჭარის საოჯახო-საწესჩვეულებო პოე-
ზია, ბათ., 1969, გვ. 37; მ. ბექაია, ძვე-
ლი და ახალი საქორწინო ტრადიციები
აჭარაში, ბათ., 1974, გვ. 52-56.

„გვევზობის“⁴⁶ თავისებურ ანა-რეკლს უნდა წარმოადგენდეს. აჭარულმა ყოფამ შედარებით სრულად შემოგვინახა პატრიარქალური ყოფის ისეთი გამოვლინებანი, როგორიცაა ქალის მოტაცება, „გვევზობა“ და სხვა. სწორედ ამანაც განაპირობა აჭარულ ვარიანტში ძალადობის ნიშნების შესვლა. „გვევზობა“ ჩვეულებრივ ქალის მხლებელთა (მაყართა) ან მდევართა მიერ ხდებოდა. აქ კი საქმე გვაქვს საინტერესო მომენტთან, როცა ვაჟი არ კმაყოფილდება სატრფოს გატაცებით და სხვა ახალი ძალადობითაც იმუქრება. ამდენად, „გვევზობას“ ადგილი უნდა ჰქონოდა არა მარტო ქალის მაყართა მიერ, ქორწილიდან უკან დაბრუნებისას, არამედ ვაჟის მაყარის მიერაც ქალის წაყვანის (უმეტესად ქალის გატაცების) დროს და იგი იმ წინააღმდეგობას უნდა ასახავდეს, რაც მუდამ თან ახლდა ამ თუ იმ ტომში შემავალ ქალთა გასხვისებას, მის უცხო ტომში გადასვლას გათხოვების მიზნით.

⁴⁶ ქალის მაყრები შინ წასვლისას თოფს ესროდნენ შინაურ ფრინველებს, არღვევდნენ ღობეებს, ზოგჯერ ნალიასა და სხვა მფორებარისხოვან შენობებს, ცეცხლს უკიდებდნენ ჩალის ზვინებს და ა. შ. „გვევზობა“ მიჩნეულია ტომობრივი წყობილების დროს ქალის გატაცებისას პატრონი ტომის მიერ მისი უკან წართმევის ინსცენირებად. ამ საკითხის შესახებ იხ. ალ. მსხალაძე, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 99; აგრეთვე, გაზეთი „ფუნარა“, 1925 წელი, დ. გიორგენიძის წერილი „აჭარელთა ყოფაცხოველობა“.

4. **ორმხრივი თანაგრძნობა.** გაბასების ნიმუშთა ერთი ნაწილი სათვის ნიშანდობლივია არა ქალ-ვაჟის სიტყვა-პასუხის შინაარსობლივი დაპირისპირებულობა, არამედ, პირიქით, ამ სიტყვა-პასუხში ჩაქსოვილი სურვილის თანხედენა. ამის გამო დიალოგში გამოირიცხება წინააღმდეგობა და საქმე გვაქვს არა გაბასება-კამათთან, ანდა გაბასება-„წაყიდვასთან“, არამედ გაბასება-ურთიერთგაგებასა და შეხმატებულებასთან.

გაბასების ამგვარ ნიმუშებს უპირველესად სასიმღერო დანიშნულება აქვთ. მათი შესრულება ხდება ფანდურზე, ჩონგურზე და სხვა საკრავზე. ზეპირსიტყვიერებაში გვხვდება ვარიანტების სახით და მათთვის საზოგადოდ დამახასიათებელია ქალ-ვაჟის გრძნობათა ურთიერთთანხედენა.⁴⁷

5. **არაჭეშმარიტი სიყვარულის გმობა:** გაბასებას ყოველთვის ბედნიერი დასასრული არ აქვს. ეს უმეტესად შეიმჩნევა მაშინ, როცა რომელიმე ჭეშმარიტ სიყვარულს გადაუხვევს და ზალას გრძნობას ანგარიშმიანობა ჩრდილავს.

მსგავს გაბასებას აშკარად ემჩნევა დაპირისპირებულობა, ხოლო ქალის მკვახე პასუხის შემდეგ საბოლოოდ ვაჟი აღარც ეპასუხება, რითაც მინიშნებულია გაბასების უარყოფით შედეგზე. ძნელი სათქმელია იყვნენ თუ არა

⁴⁷ ბესი, ფ. 1, ს. 2, გვ. 210; ს. 8, გვ. 41, ს. 27, გვ. 3; ს. 32, გვ. 19, ს. 174, გვ. 242 და ა. შ.

შეყვარებულები ამგვარი გაბაასების პირველი შემქმნელნი — თუ შემსრულებელნი. იგი განზრახ შექმნილს უფრო ჰგავს, სადაც დაძრახულია ანგარებაზე დაყვარებული სატრფიალო ურთიერთობა, რომ მსგავსი რამ სიყვეთის ნაყოფს ვერ გამოიღებს.

ამგვარი გაბაასებანი საკმაო რაოდენობით მოიპოვება აჭარულ ზეპირსიტყვიერებაში.⁴⁸ მათში დაგმობილია უმტიცო სიყვარული და ანგარიშიანი მოტრფიალენი. ამ შინაარსის გაბაასებანი პოპულარულია ხალხში, სრულდება ხშირად და ერთგვარი დიდაქტიკურ-აღმზრდელობითი ღირებულება გააჩნია.

6. **ეროტიკული გაბაასება.** სატრფიალო გაბაასების ზოგ ნიმუშში ვაჟის მიერ საწყისში გამომყვანებული ფაქიზი სულიერი გრძნობა თანდათან მკრთალდება და ხორციელი სიამოვნებისაკენ მიიწევს. ამ შემთხვევაში გაბაასება გამოდის უბიწოების წმინდა სამოსელიდან და ვნების მქრქალ საფარველში ეხვევა. ხოლო ვაჟი, გადადის რა სიყვარულის ზეციური უმანკოებისა და უკარებლობის გრძნობას, თვით იღებს ინიციატივას აშკარა ეროტიზმისაკენ. ამგვარ გაბაასებაში მოცემული იაფფასიანი „დავა“ და „განსჯა“ გაბაასებას თითქმის კეშმარიტებასაც უკარგავს. სიყვარულის გრძნობაზე ხომ ლაპარაკიც უხერხული ჩანს, რადგან ასპარეზი

ვნებას დათმობია. საინტერესოა, რომ გაბაასების დიდაქტიკური ჩვეულებრივ, დადებითი — მართალია, პირველხანებში ქალი უარზეა, მაგრამ შემდგომ ორივე მხარეში თავს იჩენს შემხვედრი გრძნობები და ქალი საბოლოოდ ემორჩილება ვაჟს. მსგავს ნიმუშებში⁴⁹ ეროტიზმი უნდა წარმოადგენდეს საწესჩვეულებო საგაზაფხულო ღღეობებისა და საქორწილო სიმღერების ძველი ორგიაზმის ანარეკლს. როგორც ცნობილია წარსულში მას ნაყოფიერების გამომწვევი მაგიის დაწმინდულება ჰქონდა და სრულდებოდა გუნდის მიერ ფერხულის სახით. შემდგომში, ქრისტიანული სარწმუნოების შემზღუდველი როლის გამო ორგიაზმი შესუსტდა, გუნდური სინკრეტიზმი დაიშალა და მისგან ორი სოლისტის შეჯიბრება გამოიყო. სოლისტების გაშიარებაში შემორჩენილი თავშეუჯავებლობა და შიშველი სექსუალური გადახვევები გუნდური სინკრეტიზმის დროს არსებული ნაყოფიერების მაგიის გამომწვევი ორგიაზმის გადმონაშთი უნდა იყოს, რომელიც ყველაზე კარგად სწორედ სატრფიალო გაშიარებამ და გაბაასებამ შემოინახა.

ელ. ვირსალაძე ყურადღებას აქცევს ქართულ ხალხურ პოეზიაში გავრცელებულ უწმინჯურ შაირებს. ავლებს რა პარალელს ბერ-

48 ბსკი, ფ. 1, ს. 65, გვ. 11, 1962.

49 ბსკი, ფ. 1, ს. 114, გვ. 10, ს. 7, გვ. 154; ს. 118, გვ. 10, აგრეთვე, ს. 127, გვ. 25-28 და ა. შ.

ძნულ იამბიკურ პოეზიასთან, ვარაუდობს, რომ მათაც კავშირი უნდა ჰქონდეთ ნაყოფიერების მაგიასთან. ამგვარი ცალფა შეიარები აჭარულშიც დიდი რაოდენობით მოიპოვება, რომელთა დიდი ნაწილი გაშაობებისა და ვაბასების ტექსტებიდან უნდა იყოს მოწყვეტილი.

7. სოციალური წინააღმდეგობების ამსახველი სატრფიალო გაბაასება. ისევე, როგორც ზეპირსიტყვიერების სხვა ჟანრებში, გაბაასებაში წარსული ცხოვრების სოციალური წინააღმდეგობანიც აისახა. გარდასულ დროში ქალ-ვაჟის სიყვარულის ბედნიერად დაგვირგვინებას ხშირად ხელს უშლიდა ქალის თხოვა-გათხოვების საქმეში მშობლებისა თუ ბიძის როლი და მომავალი ოჯახის შექმნისას მატერიალური დაინტერესება. ამას ზედ ერთვოდა ზოგჯერ გვართა თუ ოჯახთა შორის მტრული დამოკიდებულება, რაც უარყოფით გავლენას ახდენდა ქალ-ვაჟის ნებაყოფლობით ურთიერთობაზე. ხშირად ქალს ათხოვებდნენ სურვილის წინააღმდეგ და იგი იძულებული იყო გულში ჩაეკლა ტრფობა.⁵⁰ ძალდატანებით სხვაზე გათხოვილი ქალი შესაბრალისად აღიარებს თავის უმწეობას, რომ მას არ შეუძლია თანაგრძნობა გაუწიოს ვაჟს. ამგვარი გაბაასების ნიმუშებში აშკარავდება ძველი ცხოვრ-

ბის სოციალური უკუღმართობანი.⁵¹ ქალის თხოვა-გათხოვებაში ძალდატანება სოციალურად უფრო მაღლა მდგომ საზოგადოებრივ ფენებში შეინიშნებოდა. აჭარელი ალა-ბეგები საკუთარი გავლენისა და პრესტიჟის ასამაღლებლად ზოგჯერ თვითმიზნურად ათხოვებდნენ თავიანთ ასულებს. ამის დამადასტურებელია გაბაასება, რომელიც „ესმერ ხანუმის ლექსის“⁵² სახელწოდებითაა ცნობილი. ესმერ-ხანუმი ქედელი ოსმან-ალას ასული ყოფილა, რომელსაც შეჰყვარებია ახალგაზრდა ბეგი ქაზიმი. მამას ასული გავლენიანი დანდალოელი ბეგის, ხუსეინის შვილზე, მემედ-ალაზე გაუთხოვებია. ქაზიმ-ბეგი დიდად განაწყენებულა ამ ამბავზე, მექორწილებს გაჰყოლია და ესმერ-ხანუმის მოტაცება გადაუწყვეტია, რის გამოც დიდი ამბავი დატრიალებულა. „ნამდვილი ამბავია, ამ საქმეზე, ეკიდი შვილო, რა ჰალობა იყო“⁵³ — დასძენს მთქმელი. მომხდარი ამბავი გახმაურებულა და ხალხს მასზე დიადლოგური ხასიათის ვრცელი ლექსი გამოუთქვამს. გაბაასება უაღრესად დრამატული შინაარსისაა, რომელშიც მთელი სისრულით ჩანს სოციალური წინააღმდეგობებით გამოწვეული სულიერი ტკივილები.

გაბაასება შედგება გრძელი დი-

50 მ. ბექია, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 23.

51 ბსკი, ფ. 1, ს. 23, გვ. 163; იხ. აგრეთვე, ბსკი, ფ. 1, ს. 116, გვ. 45

52 ბსკი, ფ. 1, ს. 32, გვ. 89, 1959.

53 იქვე.

ალოგებისაგან, მასში გარდა ქალ-
ვაჟისა მონაწილეობენ ვაჟის მშო-
ბელი, მაყარი, მემედ-ალა, რომე-
ლსაც ძალად რთავენ ესმერ ხა-
ნუმს. გაბაასებაში გამოყვანილია
ნამდვილი პიროვნებანი, რომელ-
თაც თავს გადახდათ აქ მოთხრო-
ბილი ამბავი. ამდენად, მოქმედი
გმირები ამჯერად არ ზოგადდები-
ან, არ ზოგადდება აგრეთვე მათი
დრამატული სატრფიალო ისტო-
რია, თუმცა, იგი ერთგვარად მა-
ინც გამოხატავს ყველა იმათ ბედ-
საც, ვინც საკუთარი სატრფოს
ნაცვლად უცხოთა და უნდოს ხვე-
ვნას ითმენდა და ეს მოთმენა ზო-
გჯერ სიცოცხლის ფასად უჯდე-
ბოდა. გაბაასებაში პერსონაჟთა
მრავალფეროვნება, აგრეთვე მათი
მონოლოგების ექსპრესიულობა
გვაფიქრებინებს, რომ ტექსტი გა-
მიზნული იყო თავისებურ დრა-
მად, რომელსაც განსახიერების
შემდეგ გარკვეული სანახაობი-
თი ღირებულებაც ექნებოდა. შე-
ძღვომში იგი დრამის სიმალღემდე
არ ასულა და არც არსად განსა-
ხიერებულა, თუმცა, ხალხში კი
გავრცელებულა და გაბაასების
ფორმით სრულდებოდა.

**8. დაბარებით ან წერილობით
გაბაასება.** ამგვარი ნიმუშები მოკ-
ლებულია უშუალოდ, პირისპირ
შესრულების შეგრძნებას. ისინი
დაბარებით, ან წერილობითი გა-
ბაასების ჟანრში ერთიანდება.
ამის უფლებას გვაძლევს თვით
ტექსტებში ჩართული სტრიქო-
ნები:

ვაჟი — შევარდენი, ცად ფრინველ,
გოგოც ერთი წერილს მწერსა...
დაბრძანდი და წამიკითხე და...
მწერსა...
მწერსა...

სამაგიეროს რომ უბრუნებს,
პასუხს გულის ფანცქალით ელო-
დება თვითონ ქალიც:

ქალი—...მე სიცოცხლე რაღად მინდა,
პასუხს ველი, გენაცვალე,
წიგნიც თუ მალე მომწერე,
ულვაშებში გენაცვალე...⁵⁴

დაბარებით თუ წერილობით
გაბაასება საქართველოს სხვა კუ-
თხეებისთვისაც არაა უცხო. მაგა-
ლითად, ფშავურ ხალხურ პოეზი-
აში გვხვდება სტრიქონები: „ა ეგ
ლექს დაუბარებავ, იმედას, ტყის-
ნაპირელსა“; „ლექსის საუბარ
მეც ვიცი, ქალაღდს თისუა მიწე-
რსა“⁵⁵ და ა. შ.

პროფ. ელ. ვირსალაძე ხალხურ
სატრფიალო ლირიკის ჟანრებზე
საუბრისას გამოყოფს ე. წ. „სატ-
რფიალო წერილის“ ჟანრს⁵⁶ და
შენიშნავს, რომ ესაა წერილით
სიყვარულის ახსნა. ბუნებრივია,
იგივე დანიშნულება აქვს დაბარე-
ბით და წერილობით სატრფიალო
გაბაასებასაც.

საზოგადოდ უნდა აღინიშნოს,
რომ ზეპირსიტყვიერებაში ამ სა-
ხის გაბაასების არსებობა საერ-
თოდ ინტერესის საგნად აქცევს
მას. თუ პროცესი ხდება დაბარე-
ბით ან მიწერ-მოწერით, მაშინ
როგორღა ვრცელდება გაბაასე-

54 ბსკი, ფ. 1, ს. 32, გვ. 19, 1959.

55 იხ. გალექსება-გაშაირება და ფშავ-
რი კადია, თბ., 1964, გვ. 7.

56 ელ. ვირსალაძე, დასახელებული
ნაშრომი, გვ. 291.

ბის ზეპირი ტექსტი ლოგიკურ-კომპოზიციურად შეყრული სახით? სად, როდის და როგორ ერთიანდება ქალ-ვაჟის სიტყვა-პასუხი? ჩვენი აზრით, წერილით გაბაასება ქალ-ვაჟის თანხმობის შემდეგ არაიშვრათად ალბათ საჯაროდაც სრულდებოდა, რაც ხელს უწყობდა მის გავრცელებას ერთიანი სახით. როგორც პროფ. ელ. ვირსალაძე შენიშნავს, ამგვარი ქანრი ქართულ ზეპირსიტყვიერებაში მოგვიანებითაა შემოსუ-

ლი. ამასთან, იგი მოკლებული იმ საჯაროობას, რაც ჩვეულებრივ, ზეპირი გაბაასებისთვისაა დამახასიათებელი.

აქ განხილული გაბაასების ტექსტების მრავალფეროვნება, მათი მაღალმხატვრული და მაღალესთეტიკური შინაარსი და ფორმანათლად მეტყველებს ქართულ ხალხურ ზეპირსიტყვიერებაში სატრფიალო პოეზიის მდიდარ და ამოუწურავ ტრადიციებზე.

კ ა დ ი დ ო თ ქ ა ლ ი

ამ კრებულისთვის,* ისე როგორც ქალთა საერთაშორისო წლისადმი მიძღვნილი სხვა წიგნებისთვის, შეიძლება წაგვემძღვარებია მაქსიმ გორკის სიტყვები — „კადიდოთ ქალი — დედა, სიცოცხლის უშრეტი წყარო!“.

თვით ის ფაქტი, რომ საბჭოთა კავშირის თაოსნობით გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ 1975 წელი ქალთა საერთაშორისო წლად გამოაცხადა, ნათელს ჰფენს ქალის როლის განუხრელ ზრდას, მის საპატიო ადგილს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. ეს მკაფიოდ ჩანს აჭარის მაგალითზეც. სარეცენზიო კრებულის ავტორი გულდაგულ შერჩეული ხელშესახები მასალების ანალიზის საფუძველზე გვეუბნება, რომ რასაც არ უნდა მივაპყროთ თვალი, ყველაფერში იგრძნობა ჩვენი ქალების — გულითა და მარჯვენით მართალი ადამიანების შრომითი შემართება, მაღალი ინტელექტი, საერთო სახალხო საქმისათვის თავდადება, სამშობლოს უზადო სიყვარული.

ჩვენი სახელოვანი ქალები — მეჩაიეები და მეციტრუსეები, მეთამბაქოეები და მეცხოველეები, ლაბორანტები, ტექნოლოგიური დანადგარების ოპერატორები, ელექტროამწეების მემანქანეები, მკერავები, ინჟინრები, წარმოების ორ-

განიზატორები გვიჩვენებენ საზოგადოებრივი შრომისადმი, სოციალისტური საკუთრებისადმი კომუნისტური დამოკიდებულების მისაბამ ნიმუშებს. ახლა არ იკითხავთ რამდენი ქალი დგას ადამიანის სიცოცხლის სადარაჯოზე, რამდენი იღვწის სახალხო განათლებისა და კულტურის ფრონტზე, მეცნიერებისა და ხელოვნების სხვადასხვა დარგში! მათი უბრალო ჩამოთვლაც კი შეუძლებელია, ამიტომ გულიყო კიკნაძე მკითხველთა ყურადღების ცენტრში აქცევს ყველაზე უფრო წარჩინებულს. პირველ რიგში იგი გვაცნობს აკადემიკოს ქსენია ბახტაძეს, რომლის სახელთანაც დაკავშირებულია ქართული ჩაის ახალი სელექციური ჯიშების გამოყვანა, ჩაის მცენარის ბიოლოგიის, სელექციისა და მეთესლეობის საკითხების დამუშავება. მისი მრავალი წლის ნამაგარი „ზამთრის გმირი“ 20-25 გრადუს ყინვას უძლებს და მტკიცე საფუძველს უქმნის ჩაის კულტურის დანერგვა-განვითარებას მოძველესა და ახლებს.

აჭარის მარტო ერთ სოფელში — ბობოყანაში 19 სოციალისტური შრომის გმირია. ამთავან 14 ქალია. მათ შორისაა საქვეყნოდ სახელგანთქმული ნოვატორი მეჩაიე ქეთევან გოგიტიძე — სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატი, საკავშირო ალკა ცენტრალური კომიტეტის ბიუროს წევრი, მრავალი დიდნი-

* გულიყო კიკნაძე, გული საესეა სიხარულით, ბათუმი, 1975.

შენელოვანი ფორუმის მონაწილე. ამ სახელოვანი ადამიანის მაგალითზე ავტორი გვისურათხატებს, რაოდენ დაფასებულია ჩვენში პატიოსანი შრომა, როგორ ფართო სარბიელზე გამოყავს მას ქალი, რომელიც წარსულში ძალიან მწვავედ განიცდიდა სოციალური და ნაციონალური ჩაგვრის სიმძიმეს.

გულიკო კიცნაძეს მკითხველის გულთან მიაქვს რესპუბლიკის კოლმეურნეობებსა და საბჭოთა მეურნეობებში, სამრეწველო საწარმოებსა და მშენებლობებზე მომუშავე მრავალი ეროვნების ქალთა სიხარული, რასაც განაპირობებს ერთსულოვნება და მტკიცე დარაზმულობა პარტიის გარშემო, ურდევინ გობრობა, დასახული მიზნის სიციხადე და სიდიადე.

ბათუმის ი. სტალინის სახელობის ნავთობგადამამუშავებელი და მანქანათმშენი ქარხნების, სამკერვალო საწარმოო გაერთიანების, ოჩხამურის ჩაის საბჭოთა მეურნეობის და სხვა წამყვანი კოლექტივების ყოველდღიური შრომა და ბრძოლა იმის ნათელი ილუსტრაციაა თუ რარიგ ზრუნავენ ჩვენში ქალის შემოქმედებითი ძალების გამოვლინებისა და ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებისათვის, მისი ღირსების ამაღლებისათვის.

მკითხველი უყურადღებოდ ვერ დატოვებს წიგნის 92-ე გვერდზე მოთავსებულ ფოტოსურათს, რომელზეც აღ-

ბეჭდილია გმირი დედა ულფიკი დუშბაძე თავის მეუღლესთან და ცამეტ შვილთან ერთად. იგი არა მარტო დედობის, არამედ შრომის გმირიცაა. ლ. ი. ბრენევის სახელზე გაგზავნილ წერილში მან სამშობლოს უპატიჟა მეცხრე ხუთწლედის დავალების დიდი გადაჭარბებით განაღდება. მას მომავალი მეათე ხუთწლედის ანგარიშში უკვე მოკრეფილი აქვს თხუთმეტი ტონა ჩაის ფოთოლი.

ასეთი დედები იმსახურებენ მთელი ჩვენი ხალხის ქება-დიდებას.

წიგნში მორგებულად არის გამოყენებული ქართული პოეტური სიტყვა.

შრომის სურათი თვალწარმატო

თვალწინ იშლება,

მზის ფერადები ელფეროვანს

შლიან პანოებს,

აქ ვრცელ ველებზე

სიუხვეა და სიხარული,

ზღვა ფერადები მას იტაცებს

და ატორტმანებს...

გალაკტიონ ტაბიძის ამ სტრიქონებს, აგრეთვე სხვა პოეტების ლექსებს სარეცენზიო კრებულში გარკვეული ემოციური ფუნქცია აქვთ დაკისრებული, „შრომის სურათებზე“, „ელფეროვან პანოებზე“ უფრო მკაფიოდ აჩვენენ ქალთა სახეებს, მძაფრად განგვაცდევინებენ „სიცოცხლის უშრეტი წყაროს“ ძაღმო-სილებას.

ა. შუბაშაძე.

შუბრნალ „ჭოროზის“ 1975 წლის ნომრების შინაარსი

პოეზია

- გამჭათოვი რასულ — სონეტები თარ-
გმნა გ. სალუქვაძემ, № 1.
- გორგილაძე ზურაბ — საუბარი კითხ-
ვის ნიშანთან (პოემა), № 1, ლექსები,
№ 6.
- დავითაძე ემენ — ლექსები, № 2.
- ვარშანიძე მამია — ქექა-ქუხილში გა-
ვირბინე (ლექსი), № 3.
- ზოიძე შოთა — ლექსები, № 4.
- თედორაძე დავით — ლექსები, № 5.
- იოსელიანი შალვა — წერილი დედას
(ლექსი), № 3.
- მელია იაკობ — ლექსები, № 3.
- მალაზონია ნესტორ — ჩემი გაზაფხუ-
ლი (ლექსი), № 1.
- მუჯია ქსენია — ლექსები, № 2.
- სალუქვაძე გიორგი — მაისის წვიმა
(პოემა), № 3.
- სედიშვილი ლადო — სონეტების გვი-
რგვინი, № 4.
- ტაბიძე გალაკტიონ — მამულო, სიცო-
ცხლო! (ლექსი), № 3.
- ფურცხვანიძე ნუგზარ — ლექსები,
№ 2.
- ქათამაძე ჭემალ — ბალადა ბობოყვა-
თელ ქალიშვილზე, № 1, დედა (ლექსი),
№ 3.
- შესტალოვი ივან — მზე კავკასიის
(ლექსი), თარგმნა ფრ. ხალვაშმა.
- ხალვაში ფრიდონ — ლექსები, № 6.
- ხაჩიშვილი შუშუნა — ლექსები, № 5.

პროზა

- აბაშიძე მერაბ — პოეზიის ხანძრის ქა-
ლიშვილი (მოთხრობა), № 4.
- გორგილაძე მიხეილ — მარცხი (მოთხ-
რობა), № 1. სადაური სადმე გზასა (მო-
თხრობა), № 3.
- გუმბერიძე ოთარ — საზღვართან,
ნარკვევი, № 6.
- ვარშანიძე მამია — პატარა მონოლოგი,
ოცნება ჩემს საყვარელ მსახიობზე (მი-
ნიატურები), № 1; სიკვდილი სახელოვანი
(ნარკვევი), № 2; ჩემი დედუღეთი (ქრო-
ნიკები), № 5, № 6.
- ზედგინიძე ელიზბარ — სიყვარულის
დაბადება (მოთხრობა), № 5.
- ზოიძე შოთა — ფიქრის გორა (ნარკ-
ვევი), № 1.
- ლორია პარმენ — ფურცლები დღიუ-
რიდან (მოთხრობა), № 3.
- მოდებაძე ნოდარ — მას საკუთარი
თავისა სჯერა (მოთხრობა), № 2; პირვე-
ლი ლექსი (მოთხრობა), № 5.
- ქეთელაური სულხან — დილა (მოთხ-
რობა), № 6.
- უდენტი ნათელა — გაფრენილ არწივს
მაგონებდა (მოთხრობა), № 4.
- ჩაჩანიძე როდამ — გაქცევა (მოთხრო-
ბა), № 5.
- ძირკვაძე ნოდარ — თეონა (ნოველა),
№ 2.
- ჭაგუბურია მურმან — პური (ნოველა),
№ 2.
- ჭოხაძე ვივი — გაგიმარჯოს, ადამია-
ნო! (მოთხრობა), № 3.
- ჭაყელი ჭემალ — გთხოვთ, მესროლ-
ოთ! (მოთხრობა), № 3, № 4.

პრიტიკა და კუმლიცისტიკა

მეგრელიძე იოსებ — ნოდარ დუმბა-
ძის „დიდროს“ შესახებ, № 2.

ქურიძე შოთა — ომი და ლიტერატუ-
რა, № 2.

ჩავლეიშვილი ალექსანდრე — დამწ-
ყებ მწერლებთან მუშაობის ზოგიერთი
საკითხი, № 6.

შპრილები

დიდი მწერალი და მოაზროვნე, № 4.

ახვლედიანი აზიზ — მემედ აბაშიძე,
№ 2.

ბერიძე მერაბ — ფოლკლორული ტრა-
დიციები რომან „თუთარჩელაში“, № 5.

დავითაძე ემენ — სატრფიალო გაშა-
ირება-გაბაასების ტრადიცია აჭარა-
ში, № 6.

თურმანიძე ოთარ — ქარიშხალი მთა-
ში, № 2.

თავდიშვილი მურმან — სოფლისაყენ
დაძრული ფიქრები, № 3.

კალანდარიშვილი ლევან — სოფელი
და ფრონტი, № 2.

მსხალაძე ალექსანდრე — ხალხური
მუსიკალური საყრავეები აჭარაში, № 1.

ნაკაშიძე ჯემალ — ახალგაზრდული ენ-
თუზიანებით, № 1.

ნაცვალაძე დავით — დიდი მწიგნო-
ბარი და პოეტი, № 5.

სურმავე ნარგისა — აქარაფქვი დიდი
ქტის ლექსიკიდან, № 3.

სურგულაძე აბელი — უცნობი ფურ-
ცლები, № 1.

სურმანიძე რამაზ — „ერთხელ ვიხი-
ლეს“ ავტორის ვინაობა და დეაწლი, № 4.

ქურიძე შოთა — საბჭოთა ლიტერა-
ტურის კლასიკოსი, № 3.

ყავლაშვილი ვლადიმერ — რუსეთის
პირველი რევოლუციის ასახვა ვარლამ
რუხაძის პოეზიაში, № 4.

ჩვენი კუმლიცისტიკა

დუმბაძე ნელი — ლადო ასათიანის
კმაწვილკაცობის ფურცლები, № 5.

საბირა და იუმორი

კასრაძე ქართლოს — მხიარული კა-
ლეიდოსკობი, № 4.

წიგნების მიმოხილვა

ა. ფუტყარაძე — ვადიდოთ ქალი,
№ 6.

იმ მრისხანე წლების ექო, № 3.

დობორჭავინიძე ბენო — საყურადღე-
ბო ნაშრომი ესთეტიკის პრობლემებზე,
№ 5.

ი. სურგულაძე, ვ. მეტრეველი — პა-
ტრიოტული ნაშრომი, № 1.

შამგელაშვილი რაფიელ — პოეტის
ტრაგიკული ცხოვრების მართალი ფურ-
ცლები, № 2.

შენგელია მიხეილ — მნიშვნელოვანი
ძეგლი, № 2.

6 210/211

საქართველოს
საბჭოთაო კავშირი

წაკა 40 კაკ.

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ЧОРОХИ“

ОРГАН СОЮЗА СОВЕТСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ
ГРУЗИИ И АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
ИНДЕКС 76118